

“Канадознавство”
Серія заснована у 2018 р.

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

**КАНАДОЗНАВСТВО:
суспільні й філологічні
візії**

Колективна монографія

Луцьк
Вежа-Друк
2023

Ministry of Education and Science of Ukraine

Lesya Ukrainka Volyn National University

CANADIAN STUDIES: Social and Philological Visions

Collective Monograph

Lutsk
Vezha-Druk
2023

УДК 908(71)

К 19

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 4 від 28 березня 2023 року)*

Рецензенти:

д-р політ. наук, проф. **Анатолій Худолій**
(Національний університет “Острозька академія”)
д-р педагог. наук, проф. **Людмила Гусак**
(Волинський національний університет імені Лесі Українки)
д-р філол. наук, проф. **Василь Бялик**
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

Авторський колектив: Гордун Світлана, Калиновська Ірина, Карась Ганна, Коляда Еліна, Ляшенко Ірина, Одарчук Наталія, Черняк Оксана.

Канадознавство: суспільні й філологічні візії [Текст]: кол. моногр. = **Canadian Studies: Social and Philological Visions** [Text] : Collective Monograph. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 232 с.

ISBN 978-966-940-497-8

У колективній монографії вміщено найновіші українсько-канадські суспільні та філологічні дослідження в галузі сучасного канадознавства. Це п'ятий випуск серії “Канадознавство”, заснованої у 2018 р. Центром канадознавства Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів факультетів міжнародних відносин, іноземної філології, історії, політології та національної безпеки, філології й журналістики, педагогічної освіти й соціальної роботи, для працівників осередків канадознавства в Україні, авторів українських студій у Канаді, а також усіх, хто цікавиться канадознавством, українсько-канадською співпрацею в різних сферах.

УДК 908(71)

© Центр канадознавства ВНУ
імені Лесі Українки (м. Луцьк), 2023
© Автори, текст, 2023

ISBN 978-966-940-497-8

ЗМІСТ

Вступне слово	7
Суспільно-політичні й мовознавчі виміри канадознавства	12
Сучасні дипломатичні відносини Канади й України	13
Заголовки канадських публіцистичних текстів: структурно-функціональні особливості	33
Ревіталізація інуктитуту: міф чи реальність?	48
Літературознавчі обрії української канадіани	70
Творення образу українських першопоселенців в українській канадській літературі	71
Доля українського селянства на тлі реальності минувшини в українській канадській літературі	110
Українсько-канадська освігня спадщина	152
Історико-культурологічні аспекти формування україномовної поезії в Канаді	153
Музика в українсько-канадському діалозі культур	174
Післяслово	197
Відомості про авторів ювілейного видання	200
Відомості про видання монографій серії “Канадознавство” 2018–2021 рр.	212

ВСТУПНЕ СЛОВО

Пропонована монографія – ювілейний п'ятий випуск серії “Канадознавство”, зініційований Центром канадознавства Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк), який цьогогоріч має назву “Канадознавство: суспільні та філологічні візії”. Це видання мало вийти друком 2022 р., але з об'єктивних причин, в умовах російської війни в Україні випуск колективної монографії дещо сповільнився.

На створення цьогогорічного видання надихала, з одного боку, підтримка й неухильна допомога Канади Україні, українсько-канадська співпраця в різних сферах, яка посилюється з початком повномасштабної російської війни в Україні, а з іншого – потреба

висвітлення послідовного розвитку канадознавчих студій в Україні.

Співавтори цього видання закликають читачів зосередитись на проблемах і перспективах розвитку канадознавчих студій, взявши за основу основні твердження й висновки попередніх колективних монографій серії “Канадознавство”¹, детальну інформацію про ці видання та їхніх авторів² подано в кінці книги:

¹ “Україна – Канада: сучасні наукові студії” (трьома книгами) за 2018 рік, “Канадознавство: суспільство, культура, мова” за 2019 рік, “Канадознавство: соціальні та освітні візії” і “Канадознавство: філологічні візії” за 2020 рік, “Канадознавство: мова і суспільство” за 2021 рік.

² Над колективними монографіями з канадознавства 2018–2023 рр. працювали автори, які представляють такі заклади вищої освіти та науково-педагогічні установи: Альбертський університет (м. Едмонтон, Канада), Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (м. Дніпро, Україна), Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (м. Івано-Франківськ, Україна), Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України (м. Київ, Україна), Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам’янець-Подільський, Україна), Київський національний лінгвістичний університет (м. Київ, Україна), Київський національний університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна), Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна), Київський національний університет культури і мистецтв (м. Київ, Україна), Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка (м. Кременець, Україна), Ліонський університет (м. Ліон, Франція), Луцький педагогічний коледж (м. Луцьк, Україна), Манітобський університет (м. Вінніпег, Канада), Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна), Національна академія педагогічних наук України (м. Київ, Україна), Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна), Національний університет “Львівська політехніка” (м. Львів, Україна), Національний університет “Острозька академія” (м. Острог,

- канадознавство – перспективний напрям, який розвивається в Україні і потребує уваги дослідників;
- канадознавство необхідно розуміти не лише як дисципліну, спрямовану на вивчення Канади, але і як ту, об’єкт якої – наукові дослідження українсько-канадських зв’язків у різних сферах;
- найбільш пріоритетними напрямками канадознавчих досліджень в Україні наразі є суспільно-політичні, культурно-освітні й філологічні студії;
- видавниче втілення наукових напрацювань, відображаючи найновіші дослідження з канадознавства, сприяє його розвитку та популяризації.

Такі основні засади реалізовані в п’ятій колективній монографії, у якій зосереджено увагу на суспільних і філологічних аспектах канадознавчих студій. Видання висвітлює дослідження суспільно-політичних і мовознавчих вимірів канадознавства, вивчення літературних аспектів канадознавства, аналіз українсько-канадської освітньої спадщини.

Україна), Полтавський університет економіки і торгівлі (м. Полтава Україна), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна), Сумський державний університет (м. Суми, Україна), Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (м. Суми, Україна), Східноєвропейський (нині – Волинський) національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна), Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, Україна), Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу (м. Тернопіль, Україна), Український державний університет науки і технологій (м. Дніпро, Україна), Хмельницький національний університет (м. Хмельницький, Україна).

У пропонованій книзі п'ятого випуску науковці сфокусовують увагу на дослідженні становлення й розвитку канадсько-українських дипломатичних відносин, підкреслюючи допомогу Канади Україні від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у військовій, економічній, гуманітарній сферах тощо, а також аналізі заголовків канадських публіцистичних текстів, вивченні питання ревіталізації інуктитуту в Канаді, творення образу українських першопоселенців та долі українського селянства в українській канадській літературі, розкритті історико-культурологічних аспектів формування україномовної поезії в Канаді, аналізі музики в українсько-канадському діалозі культур.

Науковці з різних університетів України (Луцька, Івано-Франківська, Дніпра) своїми дослідженнями сприяли виданню п'ятого випуску серії, що підкреслює постійне зацікавлення канадознавчими студіями в науковій спільноті. Автори монографії сподіваються, що проблематика нового випуску зацікавить і приверне увагу до проблем канадознавства ширшої аудиторії читачів, канадознавців й не тільки, спонукатиме їх до нових наукових розвідок.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ Й МОВОЗНАВЧІ ВИМІРИ КАНАДОЗНАВСТВА

Розділ I

Сучасні дипломатичні відносини України й Канади

ОКСАНА ЧЕРНЯК

У XXI столітті жодна держава не може бути повністю відокремленою від інших країн, оскільки глобалізаційні процеси посилюють взаємозалежність зовнішньої та внутрішньої політик держав. Саме в міжнародних відносинах все базується на діяльності держав, які спрямовані на налагодження багатосторонніх політичних контактів, на взаємозв'язок, підтримку та для встановлення нового економічного порядку. Для того, щоб нормально функціонувати в світовій системі, держави повинні створювати

зовнішні дипломатичні відносини на міжнародній арені. Як і в нашому житті іноді бувають несподіванки, так і в дипломатичних відносинах. Між різними країнами можуть траплятися нетипові ситуації, які мають непередбачуваний, конфліктогенний та іноді анархічний характер.

Зовнішньополітичним відносинам багатьох держав притаманні схожі риси: динамізм, висока взаємозалежність однієї від іншої, що і собі виливається в посилення двосторонніх контактів, налагодження якомога більше вимірів співпраці на довгострокову перспективу. Якщо дотримуватись таких принципів двосторонніх відносин, вони будуть створювати фундамент для плідної та безпечної співпраці, базуватися на принципі суб'єктності, реалістичності та прагматизму. Основа будь-яких відносин буде будуватися саме на компромісі та на інших дипломатичних чинниках, які можуть бути представлені в різних формах: обмін візитами, укладання двосторонніх угод для сумісного розв'язання ряду політичних, економічних, соціальних чи навіть територіальних проблем. Для того, щоб налагодити такі дипломатичні відносини існують міжнародні міжурядові організації (ООН, ОБСЄ, ЄС та ін.).

Україна підтримує дипломатичні відносини з багатьма державами світу. Взаємозв'язок України та Канади має давню історію та охоплює великий спектр сфер. Канада завжди була й залишається другом України. Це зумовлено тим, що, по-перше, Канада – третя країна в світі за кількістю українського населення. По-друге, Канада стала першою західною країною, яка визнала незалежність України як суверенної держави і з початку

90-х рр. XX століття постійно надавала фінансову допомогу розвитку економіки України. По-третє, проамериканська лінія зовнішньої політики і, як наслідок, підтримка будь-яких рішень Білого дому.

У Канаді представлена велика українська діаспора, яка також впливає на українсько-канадські відносини та має надзвичайно розвинену систему громадських та культурних організацій, наукових та дослідницьких установ, музеїв, художніх колективів, мистецьких об'єднань. Це, звичайно, добре впливає на контакт між громадянами наших країн, а також на безпосереднє співробітництво між такими організаціями в Канаді та подібними установами в Україні. Українці становлять майже 3,9 % від загального населення країни та є сьомою національною меншиною в країні. Взагалі на території Канади налічується понад 900 етнічних українських організацій. На сучасному етапі та в минулому українська діаспора в Канаді накопичувала значний духовно-культурний потенціал. Встановлено прямі контакти між громадянами двох країн, а також безпосереднє співробітництво між культурними організаціями в Канаді та Україні. У Канаді було створено численні наукові, художні, літературні групи, працювало багато українських письменників, науковців та інших діячів.

Основними містами канадського-українського життя є Торонто, Монреаль, Едмонтон та Вінніпег. Посольство Канади в Україні (м. Київ), Консульство Канади в Україні (м. Львів), Посольство України в Канаді (м. Оттава), Генеральне (м. Торонто) і Почесне (м. Ванкувер) консульства України – це центри дипломатичного життя наших держав. У 2018 р. було

відкрито Генеральне консульство України в м. Едмонтоні. Також місцева діаспора зробила великий внесок у розвиток мережі українських дипломатичних місій Канади. Перша будівля посольства України в Канаді (яка потім служила будівлею як консульства, так і резиденції посла) була придбана канадським благодійником українського походження Ерастом Гуцуляком. Пізніше діаспора збрала гроші на резиденцію посла, яка розташована в престижному районі Оттави поблизу резиденції мексиканського посла. Приміщення посольства України в Канаді, які діють сьогодні, також були оплачені через фінансову підтримку українського канадського конгресу.

Дипломатичні відносини України та Канади беруть свій початок ще з 22 вересня 1991 року, коли канадським урядом була визнана незалежність України та підписана “Декларація про відносини між Україною та Канадою”. Власне дипломатичні відносини були встановлені 21 січня 1992 року, підписанням “Спільної Декларації про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою”. Це дало поштовх для розвитку різних відносин між нашими країнами, зокрема дипломатичних. Хоча зовнішня політика України протягом 1990-х рр. характеризувалась бажанням віднайти якомога більше стратегічних партнерів, Канада продовжувала залишатись одним із найважливіших партнерів, незважаючи на те, що для канадського керівництва така політична модель зовнішньополітичних контактів була більше невизначеністю.

Якщо аналізувати відносини, які існують на сучасному етапі, то у відповідь на кризу в 2013 році Канада розширила свій пакет допомоги на розвиток, щоб

допомогти Україні уникнути великого економічного краху та підтримати безпрецедентні зусилля з реформ. Підтримка була зосереджена на ключових сферах, як-от: конституційна; виборча; судова; антикорупційна; децентралізація; соціальна політика; сфера охорони здоров'я.

Двостороння допомога Канади має на меті сприяти більш демократичній, стабільній та процвітаючій Україні. Їхні внески орієнтовані на:

1) Інклюзивне управління: допомога Канади сприяє інклюзивному управлінню завдяки підтримці для посилення участі громадян, особливо жінок, у процесах суспільного життя та прийняття рішень, зокрема через вільну, справедливу та інклюзивну виборчу систему. Канадська допомога також сприяє інклюзивному управлінню шляхом зміцнення ефективності, прозорості та підзвітності уряду України та Української системи правосуддя. Внески Канади включають пакет комплексної підтримки виборів на 24 мільйони доларів, який був оголошений у грудні 2018 року для справедливих, прозорих та демократичних виборів в Україні в 2019 році. Крім того, у серпні 2021 року Канада оголосила, що надасть 30 мільйонів доларів протягом 5 років на підтримку інклюзивного управління.

2) Зростання, яке працює для всіх: Канада сприяє інклюзивному зростанню на чолі з приватним сектором; сприяє інвестиціям та створенню робочих місць, особливо в сільському господарстві, та підвищує спільний економічний рівень процвітання для всіх українців. Для реалізації цієї зони дії в грудні 2020 року Канада оголосила про чотири проекти на загальну суму понад 25 мільйонів

доларів для підтримки економічного розширення можливостей сільських жінок, внутрішньо переміщених осіб, людей з обмеженими можливостями та інших вразливих груп в Україні.

3) Мир та безпека: Канада прагне підвищити психологічну та економічну стійкість до конфлікту. Країна також допомагає уряду України реагувати на потреби та захищати права людини.

4) Розширення можливостей для жінок та дівчат: Канада підтримує жіночі організації та сприяє політичній участі жінок. Це посилює колективну силу жінок у вирішенні стійких бар'єрів для повної реалізації прав жінок в Україні. Канада також допомагає зміцнити відповідальність та ефективність уряду України для просування рівності між жінками та чоловіками в доступі до послуг та можливостей від держави. На підтримку жіночого руху України в липні 2018 року Канада оголосила про 4,75 мільйона доларів фінансування для підтримки жіночої ініціативи голосу та лідерства в Україні, впровадженій Українським жіночим фондом. У грудні 2018 року Канада також оголосила 5 мільйонів доларів фінансування для ініціативи жінок України. У грудні 2020 року Канада оголосила 7 мільйонів доларів, щоб підвищити безпеку та захист від сексуального насильства та гендерного насильства для жінок та дівчат по всій Україні. План дій Канади щодо WPS (*Women, Peace and Security*) є центральним у зовнішній політиці Канади. План дій має на меті збільшити участь жінок у мирних зусиллях і безпеці та підвищити гендерну рівність за допомогою програмування, політики та пропагандистської діяльності Канади. В Україні Канада підтримує реалізацію

порядку денного WPS, наприклад, через підтримку Національного плану дій України щодо WPS та ініціатив щодо збільшення ролі жінок у секторах безпеки та оборони.

Загалом тема допомоги Україні завжди отримує всебічну підтримку в парламенті Канади. Чітким прикладом є визнання на державному рівні Голодомору як геноциду, проголосованого в 2008 році. Відтоді канадці відзначають день жертв трагедії кожного листопада.

Іншим показником значної уваги Канади до України є величезна кількість взаємних офіційних візитів на різних рівнях. Поїздка Леоніда Кучми до Канади була першою після того, як він виграв на виборах. Від початку 2014 року значно активізувався двосторонній діалог на найвищому та високому рівні: Президент України П. О. Порошенко здійснив офіційний візит до Канади 16–17 вересня 2014 року; Прем'єр-міністр Канади С. Харпер тричі відвідував Україну (22 березня 2014 року, 7 червня 2014 року та 6 червня 2015 року). 14 липня 2015 року Канаду відвідав Прем'єр-міністр України А. Яценюк. Активно розвиваються контакти на міжвідомчому рівні, зокрема між зовнішньополітичними установами двох країн. У парламенті Канади активно функціонує міжпарламентська група дружби “Канада – Україна” (Конон, Скребнєва 2016, 29).

І навіть в умовах війни 18 січня 2023 року міністерка оборони Канади Аніта Ананд відвідала Київ, щоб підтвердити непохитну солідарність Канади з Україною, проголосити про новий пакет допомоги та зустрівся з українськими офіційними особами.

Після Революції Гідності на початку 2014 року уряд України взяв на себе зобов'язання впроваджувати демократичні та економічні реформи відповідно до своїх європейських прагнень. Російська агресія, яка розпочалася у 2014 році з незаконного вторгнення та окупації Криму, втягнула Україну в кривавий конфлікт на Сході країни. Цей конфлікт чинив значний тиск на здатність українського уряду проводити свої реформи.

Починаючи з 2014 року, Канада виділила понад 100 мільйонів доларів на підтримку миру та стабілізації в Україні за допомогою програми миру та стабілізації (англ. *Peace and Stabilization Operations Program – PSOPs*). PSOPs підтримує запобігання конфліктам, діалог, посередництво, стабілізацію, розбудову миру та постконфліктне відновлення. Поточна діяльність PSOPs в основному орієнтована на сектор безпеки та ініціативи щодо реформи оборони; зусилля з реформи поліції; мирне вирішення конфлікту; підтримка жінок. Через PSOPs Канада також надає підтримку організації з питань безпеки та співпраці в спеціальній місії моніторингу Європи (ОБСЄ) в Україні для зміцнення постійної звітності про ситуацію з безпекою, включаючи порушення припинення вогню та сприяння діалогу між сторонами конфлікту. Канада також підтримала зусилля з реагування на Covid-19 України, забезпечивши засобами індивідуального захисту, а також ШВЛ для лікарень.

Починаючи з 2016 року, PSOPs підтримувала реформу поліції в Україні, створивши департамент патрульної поліції в Національній поліції України як повністю професійної та демократичної поліцейської інституції. Програмування PSOP також надало пряму

підтримку створенню першої академії підготовки поліцейських України, а також створенню у 2018 році Української асоціації жінок у правоохоронних органах.

Під час президентських виборів у 2019 році в Україні Канада направила спостерігачів на вибори для підтримки демократичного процесу в країні. П'ятдесят довгострокових спостерігачів були відправлені через двосторонню місію спостереження за вибором українського народу. Вісім спостерігачів співпрацювали з багатосторонньою місією спостереження на виборах під керівництвом Управління демократичних інститутів та прав людини (ODIHR). Вони спостерігали за усіма аспектами виборчого процесу до, під час та після виборів. Це включало моніторинг участі жінок, внутрішньо переміщених осіб та меншин у виборчому процесі. Близько 200 короткотермінових спостерігачів було надано для моніторингу проваджень у день виборів. У липні 2019 року для моніторингу парламентських виборів було використано аналогічну кількість короткострокових та довгострокових спостерігачів. Це був не перший раз, коли Канада підтримала демократичні вибори в Україні. Починаючи з 2004 року, Канада надсилала короткострокових та довгострокових спостерігачів для моніторингу президентських та парламентських виборів.

З 2 по 4 липня 2019 року в Торонто, штат Онтаріо, Канада спільно провела Третю конференцію з реформ України. 2 липня відбулася міністерська зустріч, а потім два дні обговорень в Українському будинку. Друзі та партнери України з 37 країн зібралися для підтримки процесу реформ України та її шляху до євроатлантичної

інтеграції. Ці партнери включали міністрів закордонних справ, керівників міжнародних установ, парламентарів.

З 7 по 8 липня 2021 року Канада брала участь у четвертій конференції з реформ України у Вільнюсі, Литва. На міністерській зустрічі 7 липня тодішній міністр з питань закордонних справ Марк Гарно наголосив на важливості прив'язки суверенітету та незалежності України до сильного демократичного процесу, який, за його словами, може бути досягнуто лише шляхом продовження реалізації реформ. Він високо оцінив Україну за прогрес, досягнутий до цього моменту, зокрема за децентралізацію та досягнення більшої ефективності, підзвітності та прозорості парламенту України. Міністр Гарно та заступник прем'єр-міністра Ольга Стефанішина також обговорили бажання збільшити торгівлю між двома країнами та спільну прихильність до досягнення гендерної рівності за допомогою феміністичної політики.

Загалом можна сказати, що до 2014 року українсько-канадське партнерство в оборонній сфері значно відставало за своїм розвитку від інших сфер міждержавного і міжнародного співробітництва України та Канади. На нову щабель ці відносини піднялися після анексії Криму і агресії на Сході України. У такий спосіб ми можемо констатувати наявність двох періодів у розвитку сучасного українсько-канадського партнерства в оборонній сфері. Перший – з 1991 року по початок 2014 року. Другий – з 2014 року по сьогодні (Михайлюк, Михайлюк 2018, 48).

Канада сприяла обороноздатності України як на багатосторонній, так і на двосторонній основі. По-перше, Канада розгорнула військовий персонал і матеріальні засоби в Центральній і Східній Європі, щоб зробити свій

внесок в операцію НАТО з підтримки безпеки. Крім того, з літа 2015 року Канада розгортає близько 200 військовослужбовців Збройних сил Канади в рамках навчальної місії Багатонаціональної спільної комісії в Україні (англ. *National Defence and the Canadian Armed Forces 2016*). Ці війська надають українській армії можливості для нарощування спроможності та професійного розвитку в рамках двосторонньо узгодженої Програми військової підготовки та співпраці.

Канада відреагувала на російське військове втручання на Сході України наданням нелетальної військової допомоги. Перші поставки були відправлені в Україну в серпні 2014 року. У листопаді та грудні 2014 року Канада запропонувала Києву додаткові поставки, а також направила канадську військову поліцію для проведення навчальних курсів для своїх колег в Україні (Chase 2014).

У лютому 2015 року було домовлено, що Канада надішле Україні фінансову допомогу та надасть супутникові радіо знімки. Водночас ідея відправлення летальної військової допомоги Україні вперше обговорювалася на найвищому офіційному рівні між Прем'єр-міністром Канади Стівеном Гарпером і канцлером Німеччини Ангелою Меркель. Однак, побоюючись ескалації конфлікту, сторони підтвердили свою прихильність до дипломатичного вирішення. Важливо, що в червні 2015 року міністр оборони Канади оголосив про готовність Канади надіслати летальну зброю Україні, але зазначив, що поставки в кінцевому рахунку залежать від подібної підтримки з боку інших союзників по НАТО.

З моменту початку російської агресії проти України, Канада ввела санкції щодо близько пів тисячі російських та українських осіб, юридичних організацій, причетних до цього. Канада також прийняла так званий “акт Магнітського”, який дозволяє вводити санкції щодо порушників прав людини у всьому світі. Тридцять росіян уже визначено. Усього Канада запровадила сьогодні санкції проти 52 осіб. Їхні кошти, розміщені у Канаді, були заморожені, а їм самим заборонено в’їзд до країни. Таким чином, список канадських санкцій, пов’язаний з російською агресією, є одним з найдовших у світі.

З початку війни в Україні Канада займається міжнародною підтримкою населення України. Вони підтримали Україну в її первинній боротьбі за демократію та реформу, український суверенітет та територіальну цілісність в умовах незаконної окупації Криму Росією та її підтримкою повстанців на сході України. Спільно з партнерами та союзниками Канада ввела санкції проти сотень російських та українських осіб та суб’єктів. Канада стала одним з головних партнерів з безпеки України. Починаючи з 2015 року, канадські військові були розміщені в Україні, навчаючи українських колег сучасних бойових навичок як частини операції. Понад 33 000 українських солдатів пройшли канадські тренінги, що дало дуже позитивні відгуки. Канада також була однією з перших націй, яка забезпечила Україну військовою технікою ще в 2014 році, коли українські бійці на передовій не мали багато чого потрібного (Goodyear 2022).

У вересні 2015 року Канада запустила операцію (Op) UNIFIER, військову підготовку та місію з питань розвитку потенціалу в Україні. У 2022 році операція була

розширена та продовжена до березня 2025 року. З початку (Op) UNIFIER Збройні сили Канади (*Canadian Armed Forces – CAF*) навчили понад 36 000 українських військових і співробітників служби безпеки тактиці бою та передовим військовим навичкам. У міру просування місії більша частина прямого навчання, проведеного членами САФ, була передана членам Сил безпеки України, а канадці виступали в ролі радників і наставників, а також допомагали в розробці курсів. Окрім внесків через операцію, САФ співпрацюють із силовими структурами України через програму військової підготовки та співпраці (МТСП). Понад 2500 військових пройшли навчання через МТСП з 1993 року.

З січня 2019 року Канада та Великобританія виконують роль контактного посольства НАТО (*Contact Point Embassies – CPE*) у Києві. CPE підтримують партнерство та державну дипломатію НАТО в країнах партнерів. Канада також підтримує спільну робочу групу Nato-Ukraine з питань реформи оборони шляхом проведення навчання офіцерів та підготовки українських військових та цивільного населення.

Джастін Трюдо висловив свою підтримку Україні та пообіцяв збільшити свою допомогу. Він також відзначив готовність Канади не тільки здійснювати тиск на Москву, але й всіляко допомагати Києву, зокрема сприяти модернізації Збройних сил України. Варто відзначити також, що Збройні сили України отримали від Канади високотехнологічне обладнання для розмінування, зокрема три роботизованих системи TALON, п'ятнадцять захисних костюмів EOD9 підвищеного ступеня рухливості, три телескопічних маніпулятори. Також варто згадати, що на

сайті партії Джастіна Трюдо регулярно з'являються коментарі щодо українських проблем і подій, а сам він особисто привітав народ України з Днем Незалежності і похвалив борців за неї, пообіцяв “щосили активно допомагати відновленню економічних та демократичних інститутів України. Крім того, він закликав світову спільноту і всіх союзників своєї країни посилювати тиск на Москву”.

Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, держави-члени НАТО та інші почали відправляти боєприпаси, артилерію, броньовані транспортні засоби, медикаменти та особисту зброю. Зокрема, Сполучені Штати надали понад 9 мільярдів доларів США військової допомоги, включаючи HIMARS – високі мобільні артилерійські ракетні системи – які виявилися точними та руйнівними для усунення російських сміттєзвалищ та командних центрів. Інші члени НАТО надали танки та інші бронетанкові транспортні засоби, мобільну артилерію, транспортні засоби та приладдя. Канада теж зробила свій внесок для України. Уряд надав 1,87 мільярда доларів грантів та позик, накладав санкції на безліч російських осіб, банків та комерційних організацій. Він захоплює активи санкціонованих російських осіб та компаній, які повинні бути використані для надання допомоги українській реконструкції.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) і уряд Канади продовжують співпрацю з підтримки української державної газової компанії “Нафтогаз” (НАК), щоб вона могла постачати критичну енергію українським споживачам протягом зимового опалювального сезону. Канада, член-засновник ЄБРР, підписала угоду, щоб разом

з іншими надати НАК позику ЄБРР у розмірі 300 мільйонів євро. При цьому Канада надасть гарантію в розмірі 36,5 млн євро, щоб допомогти компенсувати втрати видобутку природного газу через вторгнення Росії в Україну (Sconosciuto 2022).

У січні 2023 року Канада зробила один із найзначніших внесків військової допомоги, коли Трюдо оголосив, що уряд купує для України національну вдосконалену зенітно-ракетну систему (NASAMS) виробництва США. Оскільки протиповітряна оборона є одним із головних пріоритетів країни, яка перебуває у бойових діях, NASAMS розроблено, щоб допомогти захистити населені пункти та критичну інфраструктуру від атак безпілотників, ракет і літаків. Обладнання та пов'язані з ним боєприпаси, які Канада дарує Україні, оцінюють приблизно в 406 мільйонів доларів США, фінансування яких походить від додаткової військової допомоги Україні в розмірі 500 мільйонів доларів, про яку Трюдо оголосив у листопаді 2022 року (Rachel 2023).

Станом на квітень 2023 року Канада надала Україні таку військову допомогу: 8 основних бойових танків Leopard 2, 208 одиниць бронетехніки, 39 броньованих машин бойової підтримки (ББП), 1 броньовану евакуаційну машину, 4 гаубичні системи M777, запасні частини та забезпечення, близько 40000 патронів калібру 155 мм для гаубиць M777, вартістю понад 100 мільйонів доларів, 1800 патронів 105-мм танкових навчальних боєприпасів, які підтримають передачу танків Leopard 1, оголошену Данією, Німеччиною та Нідерландами, 76 спеціалізованих камер для дронів вартістю понад 100 мільйонів доларів США, включаючи їх технічну підтримку

та ремонт, 100 систем протитанкової зброї – безвідкатні рушниці Carl Gustaf M2, а також супутні аксесуари та приціли (це також включає понад 3000 патронів калібру 84 мм), близько 4200 реактивних систем залпового вогню M72A5-C1, понад 500 тис. одиниць зимового одягу для Збройних сил України (Canada.ca. 2023).

Канада виділила приблизно 22 млн доларів, щоб надати Україні один рік доступу до сучасних супутникових зображень високої роздільної здатності від комерційних постачальників супутникових зображень. Крім того, Канада виділила близько 2 млн доларів на проєкт, який надає спеціалізовані та надійні послуги супутникового зв'язку державним і неурядовим партнерам України, включаючи критичну інфраструктуру, через спільний проєкт *DND/CAF, Communications Security Establishment i Telesat*.

Канада пожертвувала стрілецьку зброю, боєприпаси та інші боєприпаси на суму понад 10 мільйонів доларів, зокрема: 78 снайперських гвинтівки середнього та важкого калібру та боєприпаси, понад 200 кулеметів, 600 пістолетів, 7 тис протитанкових ракет. До цієї техніки також входять карабіни, 1,5 мільйона патронів та різне супутнє обладнання. Все це обладнання було поставлено ще в березні 2022 року.

Канада надала Україні низку нелетального обладнання, що включає понад 10800 одиниць засобів індивідуального захисту, як-от балістичні шоломи, засоби нічного бачення, протигазу та бронежилети, на загальну суму понад 15 мільйонів доларів. Сюди також входять медичні вироби та засоби ядерного захисту. Національна

оборона Канади надала Україні понад 640000 окремого пакування їжі зі складу САФ.

З моменту вторгнення в лютому 2022 року і до квітня 2023 року військова допомога Канади Україні включала також навчання сотень українських солдатів у третіх пунктах за рахунок канадської артилерії та боєприпасів у співпраці з союзниками.

Розгортання літаків для допомоги в доставці Україні зобов'язало військову підтримку не лише від Канади, а й від країн Альянсу та партнерів. З березня 2022 року сума допомоги, доставленої аеромобільним загоном – Прествік, склала понад 8 мільйонів фунтів. Відбулося відновлення широкомасштабної індивідуальної підготовки Збройних сил України (ЗСУ) з місяцями у Великій Британії та Польщі як з базових, так і з поглиблених військових навичок.

У складі Групи сприяння безпеці в Україні під керівництвом США, що базується у Вісбадені, Німеччина, зараз є 14 членів САФ на чолі з полковником, які активно допомагають полегшити передачу допомоги, працюють над узгодженням майбутніх пожертвувань і планують негайні та довгострокові потреби в навчанні команд ЗСУ спільно з союзниками.

З квітня по липень 2022 року САФ надавав допомогу українським біженцям у центрах прийому, розташованих у Варшаві, якими керують Війська територіальної оборони Польщі. За цей час члени САФ допомогли тисячам біженців адміністративною підтримкою, обмеженою медичною допомогою, підтримкою психічного здоров'я та духовними послугами.

Канада допомагає українським сім'ям знайти безпечний тимчасовий дім і запровадила служби підтримки, щоб допомогти їм після прибуття. Сюди входить тимчасова фінансова допомога та доступ до послуг із поселення, що фінансуються з федерального бюджету, як-от мовне навчання та послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Канадсько-українська програма авторизації екстрених поїздок спрощує поточні візові вимоги та вимоги до подорожей, що є швидким та безпечним способом для українців та членів їхніх родин приїхати до Канади. Станом на 16 лютого 2023 року схвалено близько 560000 заявок.

Уряд Канади вніс законодавчі зміни до Закону про імміграцію та захист біженців, щоб гарантувати, що іноземні громадяни, які підпадають під санкції відповідно до Закону про спеціальні економічні заходи, не можуть бути допущені до Канади, заборонивши в'їзд до країни росіянам, які потрапили під санкції. Ці зміни дозволять Агентству прикордонної служби Канади відмовляти у в'їзді особам, які підпали під санкції, і висилати з них осіб, а також дозволять офіційним особам з питань імміграції, біженців і громадянства Канади відмовляти у видачі віз.

За більше як рік повномасштабних воєнних дій (станом на квітень 2023 року) Оттава спрямувала до України понад 1 мільярд доларів військової допомоги. Крім того, міністерка оборони Канади Аніта Ананд оголосила про виділення нового пакету військової допомоги Україні в розмірі 39 млн канадських доларів. Про це вона заявила під час одинадцятого засідання Контактної групи з питань оборони України (UDCG) на

авіабазі Рамштайн (квітень 2023). Ця допомога включає, зокрема, внесок у розмірі 34,6 млн доларів на 3,3 млн літрів палива; модульні мости для перетину водних ділянок; проєкт щодо надання медичних аптечок. Крім того, приблизно 2,5 млн доларів – це кошти на 40 снайперських гвинтівок калібру 50 і боєприпаси до них.

Отже, ще з 1991 року дипломатичні зв'язки з Канадою є дуже важливими для України. Зараз Україні підтримка інших держав потрібна як ніколи, оскільки саме сьогодні наша держава переживає тяжкі часи. Саме Канада надає всебічну дипломатичну підтримку для того, щоб допомогти зберегти територіальну цілісність та суверенність нашої держави. Двосторонні відносини України з Канадою склалися через наявність мільйонної української діаспори, яка активно бере участь у дипломатичних відносинах. Крім того, Канада є одним з основних партнерів нашої держави на міжнародній арені та ще з 2014 року має свою позицію. Для України це дуже добре, оскільки в перспективі буде сприяти більш якісному розвитку зовнішньої політики країни. Ці дипломатичні відносини підвищують можливість України розвивати активні відносини з сучасними центрами сили, враховуючи завершення процесу створення зони вільної торгівлі між Україною та Канадою, це дає поштовх на партнерство з Північною та Латинською Америкою.

Конон, Наталія, Скребнева Анастасія. 2016. “Українсько-канадські відносини: сучасний стан та перспективи розвитку”. *Грані*, 2 (130): 27–32.

- Михайлюк, Владислав, Михайлюк Віталій. 2018. “Українсько-Канадське співробітництво: пріоритети XXI століття”. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, 5 (246): 47–50.
- Aiello, Rachel. 2023. “Here is how Canada spent \$1B in military aid for Ukraine since the war began”. *CTVNews.ca*, February 23. Accessed April 22, 2023. URL: <https://www.ctvnews.ca/politics/here-is-how-canada-spent-1b-in-military-aid-for-ukraine-since-the-war-began-1.6286404>.
- Blanchfield, Mike. 2014. “Stephen Harper lands in Kyiv as Ukraine pushes for more G7 sanctions on Russia.” *CBC News*, June 05. URL: <http://www.cbc.ca/news/politics/stephen-harper-lands-in-kyiv-as-ukraine-pushes-for-more-g7-sanctions-on-russia-1.3102111>
- Canadian Donations and Military Support to Ukraine. 2023. *The Official Website of the Government of Canada*. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/campaigns/canadian-military-support-to-ukraine.htm>
- Chase, Steven. 2014. “Canada to offer Ukraine military aid outside of NATO.” *The Globe and Mail*, December 08. URL: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/canadian-soldiers-to-train-ukrainian-military-police-nicholson/article21988518/>
- Goodyear, Sheena. 2022. “‘The world is getting darker,’ defence minister says as Canada sends more aid to Ukraine.” *CBC*, October 14. URL: <https://www.cbc.ca/radio/asithappens/anita-anand-military-aid-ukraine-1.6615215>
- Sconosciuto, Lucia. 2022. “Canada and EBRD join forces to support Ukraine’s Naftogaz.” *European Bank for Reconstruction and Development*, October 14. URL: <https://www.ebrd.com/news/2022/canada-and-ebrd-join-forces-to-support-ukraines-naftogaz-.html>.

Заголовки канадських публіцистичних текстів: структурно-функціональні особливості

СВІТЛАНА ГОРДУН

Сучасне суспільство живе в перенасиченому інформаційному просторі, де засоби масової інформації є основним джерелом новин, а публіцистичні тексти стають все більш популярними серед читачів. Такий факт можна пояснити поширенням інтернету, а також можливістю мати доступ до інформаційних джерел з різноманітних гаджетів у будь-якому місці, у будь-який час. Однак нестача часу й великий обсяг інформації, а також особливості інтернет-видань, у яких не можна одразу побачити весь

текст статті, досить часто призводить до того, що читач обмежується лише заголовком. Це і пояснює, чому основними функціями заголовка в пресі є передача інформації, привернення уваги реципієнта до самої статті, знайомство читача зі змістом статті і передача основної думки автора.

У сучасному інформаційному світі, будучи структурним елементом статті, заголовок формує перше враження читача, впливає на сприйняття тексту й, власне, часто саме від заголовка залежить прочитають статтю чи ні. Саме тому дослідження різних аспектів заголовків засобів масової інформації (стиль, семантика, граматики, структура, функції, прагматика тощо) цікавить фахівців багатьох галузей знань, а саме лінгвістів, літературознавців, журналістів, психологів.

Мова преси, безумовно, має свої особливості, які відрізняють її від розмовної мови, а також від мови, яку використовують у художній чи науковій літературі. Метою нашої розвідки є дослідження структурно-функціональних особливостей заголовків сучасної канадської преси.

Наразі досі не має єдиного визначення терміну “заголовок”. Дослідники фокусують у своїх визначеннях увагу на різних аспектах заголовка, однак всі наголошують на тому, що заголовок є одним з основних елементів публіцистичної статті, самостійною структурною та змістовою одиницею тексту, яка тісно пов’язана з його змістом і впливає на сприйняття самого тексту. Цілком слушною є думка, що заголовок – це відображення головної ідеї твору, думки автора, однак це не єдина функція заголовка. Аналізуючи публіцистичні заголовки,

можна з впевненістю стверджувати, що вони відіграють надзвичайну важливу роль у сучасних медіаджерелах.

Л. Майборода вважає, що заголовок – це перше звертання автора до читача, постійний і незмінний елемент медіатексту, який представляє основну думку автора й тему статті (Майборода 2020).

В. Іванова підкреслює, що заголовок повинен впливати на читача, відповідати за зміст тексту, бути інформативним, зрозумілим, точним, яскравим, оригінальним, експресивним, структурно завершеним і виразним. Водночас дослідниця виділяє такі характеристики заголовка:

- 1) максимальна інформованість;
 - 2) об'єктивне відображення теми тексту;
 - 3) самобутність й оригінальність;
 - 4) гострота, експресивність, виразність думок;
 - 5) структурна завершеність та інтонаційна виразність;
- б) точність термінів (Іванова 2000, 109–110).

В. Здоровега підкреслює, що спочатку основною функцією заголовків у засобах масової інформації було лише виділення певної публікації серед усіх текстів, але пізніше додалася номінативна функція (заголовок називає предмет розповіді, наприклад, CBC: *“Winter freezes over Texas”*; Canada Today: *“Pacific Notes: Flames, LaCombe, Oilers, Studnicka”*). Наступною функцією заголовка стала інформаційна, яка полягає в тому, що він передає певним чином зміст публікації (CBC: *“Ice climbers and mountain adventures fear climate change creates new unpredictable risks”*; Canada Today: *“Blinken says US to share info on alleged spy balloons with allies”*). За допомогою апеляційної

функції заголовка автор намагається вплинути на читача (CBC: *“Is your supermarket ‘climate-friendly’? Here’s how to tell”*; National Post: *“Why magnesium is so important for women?”*). Наостанок заголовок може виконувати рекламну функцію і привертати увагу читачів (CTV News: *“Earnest or playful, that Valentine’s card has a history”*; Canada Today: *“Is It Time to Buy Advanced Micro Devices Stock?”*) (Здоровега 2004, 119). М. Антонович, навпаки, називає привернення уваги основною функцією заголовка. На його думку, заголовок – це чітке й стисле повідомлення, яке запалює іскру зацікавленості в потенційного читача (Антонович 1992, 103).

Ю. Кійко вважає, що заголовок залежить від його функцій у тексті. Однак це не означає, що один заголовок виконує лише одну функцію. Лінгвіст має на увазі, що у кожного заголовка є головна функція й другорядні, і саме від головної функції залежить, як сформулює автор заголовок. Дослідник виділяє наступні функції заголовків:

1) інформування – заголовок передає основний зміст тексту (CBC: *“New Zealand police find 3.5 tons of cocaine in Pacific Ocean”*, *“All cops should wear body cameras”*, *“2 workers dead after incident at Vancouver company’s gold mine in Ghana”*);

2) зацікавлення – автор намагається заінтригувати читача й у такий спосіб змусити його прочитати статтю повністю. Часто тема публікації в такому заголовку залишається нерозкритою зовсім або частково (CTV News: *“Fir trees dying across Canada. Here’s why”*; Canada Today: *“Nearly 100,000 pieces of plastic removed from the Toronto Harbour. Here’s what else was found”*; Canada Today: *“I am not a wheelchair”*);

3) структурування – заголовки виділяють тексти, їх частини для того, щоб полегшити сприйняття інформації. У той час, як попередні функції можуть виконуватися різною мірою, залежно від задуму автора, жанру тексту, то остання функція заголовка виконується завжди, оскільки це полегшує візуальне сприйняття інформація (Кійко 2017). Саме тому заголовки завжди виділяються з поміж загального тексту (жирний, більший шрифт, курсив, більший відступ тощо). Окрім того, великі за обсягом публікації можуть мати підзаголовки, які допомагають реципієнту орієнтуватися в тексті.

Багато науковців також намагалися виокремити певні критерії, слідуючи яким можна створити “ідеальний заголовок”. Так, основними вимогами до заголовків друкованих матеріалів завжди називали лаконізм, економність, моносемантичність, адекватність, виразність, експресивність, рекламність та поєднання елементів комплексу заголовків (Куценко 2004).

Д. Дор також вважає, що заголовок повинен мати такі особливості (Dor 2003, 708–716):

1) Бути коротким (СВС: “*OC Transpo working on special pass for hybrid workers*”, “*Last month was Charlottetown’s warmest January on record*”).

Тут варто зауважити, що довжина заголовків залишається дискусійним питанням: одні автори вважають, що заголовок повинен передавати максимальну кількість інформації, тому вони не бояться порушувати вимогу лаконічності; інші навпаки жертвують великими пластами інформації для того, щоб зробити заголовок стислим. Наприклад, висвітлення однієї й тої ж новини в різних ЗМІ Канади – The Globe and Mail: “*Ontario to accept new health*

care funding from Ottawa, health minister confirms”; CTV News: *“PM Trudeau presents premiers \$196B health-care funding deal, with \$46B in new funding over the next decade”*.

Науковці вважають, що оптимальний за довжиною заголовок складається з дванадцяти слів. Саме стільки може запам'ятати пересічний читач, водночас із довших речень у пам'яті залишаються лише перші сім елементів. І. Мариненко та В. Михайленко вважають, що у кросмедійних текстах формування заголовків відбувається за іншими правилами, ніж у друкованих ЗМІ. Це пояснюють тим, що, переглядаючи інтернет-видання, читач бачить лише заголовки, які впливають на його рішення продовжувати читати новини чи ні. Саме тому інтернет-журналісти часто порушують це правило, намагаючись включити в заголовок весь зміст статті. Однак дослідники наголошують, що такі заголовки частково або й повністю втрачають свою інтригуючу функцію (Marynenko, Mykhailenko 2019, 121).

Частково проблему довгих заголовків автори статей можуть вирішити за допомогою скорочень, аббревіатур тощо, але їх використання є доцільним лише у випадку, коли скорочення є відомим для широкого кола реципієнтів. Наприклад, Canada Today: *“WD USB-C 1TB My Passport SSD returns to Amazon today for \$90, plus more starting at \$77”*; National Post: *“RCMP sent ‘disruption’ to Chinese police stations in Canada, Lucki tells MPs”*; CBC: *“Health P.E.I. expects to be in better situation by next summer”*. Окрім того, зустрічаються в канадській пресі заголовки, виражені еліптичними речення, тобто такі, у яких з метою залучення уваги опускаються ті чи інші слова: артиклі, присвійні займенники, службові слова, форми дієслова *to be* (CBC:

“N.S. immigration system working, but could be better, says auditor general”, “Need to be better prepared for events like B.C. heat wave, paramedic says”; CTV News: *“Beetles barking up the wrong tree: Canada’s boreal forests dying”*).

2) Бути ясним, зрозумілим і однозначним (CBC: *“Freezing rain warnings call for icy afternoon and evening”*, *“Last month was Charlottetown’s warmest January on record”*).

Однак і це правило автори досить часто порушують. Використовуючи неоднозначні заголовки, медійники маніпулюють читачем, намагаються заінтригувати його, змушують відкрити і прочитати всю статтю. Наприклад, заголовок CBC *“Why rent is so expensive in 3 Canadian cities (that aren’t Toronto or Vancouver)”* не дає читачеві навіть натяку ні на причину дорогої оренди, ні про які міста іде мова в статті. Читач, якому цікава ця тема, мусить прочитати всю статтю для того, щоб отримати потрібну інформацію.

Сьогодні в газетних заголовках можна зустріти багато розмовних слів, фразеологізмів, термінів, гру слів і навмисне змінені стійкі вирази, а також сленг, що також є засобом привернення уваги читача. Але одночасно такі засоби можуть порушувати вище згаданий критерій. Наприклад, CTV News: *“Gas prices on the way up again”*, CBC: *“News Music can make you wanna scream!” | 5 Songs That Changed RZA’s Life”*, *“40 years of double doubles”*, *“Trouble with new toonies and loonies”*.

3) Бути цікавим. Цей критерій є одним із ключових, оскільки нецікавий заголовок позбавляє статтю можливості бути прочитаною. У світі інформації, коли новини оновлюються з блискавичною швидкістю, стаття

немає “другого шансу”: якщо заголовок не привабить читача одразу, він не повернеться до неї ще раз. Саме тому автори статей намагаються максимально зацікавити реципієнта, використовуючи різні стилістичні, семантичні, візуальні засоби (фото, шрифт, підкреслення тощо) (CBC: *“Being a Black body in a white space is equal parts exhausting and entertaining”*; *“Regulating artificial intelligence: Things are about to get a lot more interesting”*; National Post: *“What is Lucky Girl Syndrome? Everything you need to know about the Gen Z obsession”*).

4) Містити нову інформацію. Одна і та ж новина може бути висвітлена декілька разів, оскільки бувають певні уточнення, зміни тощо, саме тому в заголовку повинна бути згадана саме нова для читача інформація. Наприклад, опис події в одній із газет в різний час з доповненнями та уточненнями (CTV News: *“‘There are no words’: Laval daycare bus crash prompts outpouring of condolences on Parliament Hill”*; *“Que. bus crash: Suspect charged with first degree murder”* *“‘It was a nightmare’: 2 children dead, driver charged after city bus crashes into Laval daycare”*).

5) Не давати невідому (надто складну) інформацію читачеві. На перший погляд, цей критерій, у певному сенсі, заперечує попередній, який стверджує, що інформація в заголовку безумовно має бути новою, але вона не може бути “надто новою”, тобто зовсім невідомою читачеві. Заголовок повинен включати інформацію, яка вже є частиною знань читача. Автор інколи повинен поступово знайомити реципієнта з тою чи іншою темою. Саме тому автори публіцистичних статей уникають абсолютно нових термінів у заголовках. Спочатку спеціальний термін має

бути поясненим в тексті або у виданні загалом, і лише після знайомства читача з ним його можна використовувати в заголовках статей. Наприклад, заголовок видання CBC *“Electric vehicles promise environmental wins. But could there be environmental costs?”* уже передбачає, що читач знайомий з такими термінами, як *“electric vehicles”*, *“environmental costs”*, і цікавиться цією темою.

6) Містити імена та поняття, які є предметом зацікавленості читача, тобто реципієнт легко ідентифікує ці імена та поняття, вони є “на слуху”. Так, наприклад, у заголовку Global News *“New COVID-19 drug can cut hospitalizations by half in high-risk patients, study finds”* поняття *“COVID-19”* є таким, що цікавить більшість читачів, починаючи з початку пандемії й до сьогодні. Ще одним прикладом є використання прізвища президента України В. Зеленського в заголовках статей без додаткових уточнень, що пов’язано з великою зацікавленістю канадців темою російської війни в Україні (CBC: *“During U.K. visit, Zelenskyu appeals for fighter jets”*, *“Hundreds of thank-yous are not ‘hundreds of tanks’: Zelenskyu”*; Bloomberg: *“Ukraine Latest: Zelenskiy Asks for More Arms on Two-Nation Tour”*, *“Zelenskiy’s Call for Justice Triggers Shakeup in His Government”*).

7) Не містити імена й поняття з низькою цінністю для читача. Цей критерій є дзеркальним відображенням попереднього. Автори та редактори газет зазвичай уникають вживання в заголовках імен і понять, які не є відомими для широкого загалу. Наприклад, у заголовку Global News *“Arrests made in robbery where child let strangers in Toronto home while father watched live on app”*

не вказано жодного імені чи прізвище, адже їхні імена не є знайомими читачам, і не нестимуть смислового навантаження для читача, тому заголовок лише описує подію, що відбулася.

8) Прив'язувати до “історії” раніше відомі факти й події. Більшість читачів люблять читати “продовження” історій, які їх цікавлять. До прикладу, в заголовку *Global News “Arson squad investigating another fire in Pierrefonds-Roxboro”* автор прив'язує один підпал до іншого, тим самим натякаючи на їх взаємозв'язок. Окрім того, такі заголовки можуть викликати зацікавленість у читачів і бажання перечитати попередні новини.

9) Прив'язувати до “історії” не лише раніше відомі факти й події, а й попередні очікування та припущеннями, які читачі можуть мати щодо відповідної теми. Це допомагає читачам побудувати контекст для власної інтерпретації події. Так, заголовок *CBC “Zelenskyu lashes out at ‘rumours’ that he’s about to fire his wartime defence minister”* передбачає, що реципієнти вже знають ці “чутки”, і водночас дає можливість читачам зробити припущення, що міністр буде працювати й надалі. Окрім того, заголовок виконує й емотивну функцію, підбір використаної лексики, а саме *‘rumours’* насамперед показує негативне ставлення автора до цих “чуток”.

10) Формувати “історію”, що відповідає очікуваним припущенням. Стаття повинна бути об'єктивною, тобто лише давати інформацію читачеві, а останній уже самостійно може формувати свою думку про подію. Однак більшість статей більшою чи меншою мірою виражають саме думку автора, яка може бути або зовсім очевидною, або прихованою в контексті. Часто автори “нав'язують”

свою думку реципієнту. Однак, на думку більшості редакторів, стаття, яка підтверджує припущення читача є для нього цікавішою. Саме тому заголовки засобів масової інформації можуть “підігравати” читачу, мотивуючи його прочитати текст статті повністю.

Н. Римар, Н. Шульська та Р. Зінчук у своїй статті “Способи зацікавлення журналістськими заголовками в інтернет-комунікації: практичні поради” виділяють аж тридцять рекомендацій для підвищення клікабельності заголовків і оптимізації їх пошуку в мережі Інтернет. Ці рекомендації частково збігаються з критеріями Д. Дора, однак є більш розширеними. Скажімо, автори рекомендують поміж усього уникати високої емоційності заголовків, ненормативної лексики, вузькоспеціалізованих термінів, використовувати легкий гумор, фото, інфографіку, творити унікальні заголовки тощо (Римар, Шульська, Зінчук 2022, 222–223).

Безумовно усі вище згадані рекомендації є надзвичайно інформативними і корисними, проте, зауважимо, що, мабуть, не існує жодного “ідеального” заголовку, який відповідав усім вище перерахованим критеріям та рекомендаціям, оскільки деякі з них часто заперечують один одного. Однак дотримання хоча б декількох критерії при формулюванні заголовка однозначно може покращити їх якість.

Ще одним дискусійним питанням вивчення заголовків у засобах масової інформації є їх класифікація. Сьогодні існує велика кількість класифікацій заголовків, які мають у своїй основі різні критерії.

Так, залежно від мети адресата виділяють наступні типи заголовків:

1) заголовок-розповідь (Bloomberg: “*Boxer Klitschko joins fight against Olympic path for Russia*”; “*Bank of Canada Debated Whether to Hike or Hold in January*”; “*Interest Rates: Bank of Canada Chief Flags Debt Load in Explaining Early Pause*”);

2) заголовок-питання (Global News: “*Working remotely across the country or outside of Canada? What that means for your taxes*”; “*Are Canadian hospitals prepared for another COVID surge? What experts say*”; “*Summer weather 2022: What can Canadians expect this year?*”);

3) заголовок-спонукання (CTV News: “*Let’s Celebrate for February 1*”) (Коваленко 1999, 212).

Зауважимо, що нам не вдалося віднайти багато прикладів заголовків-спонукань в канадських медіа, що можна пояснити тим, що засоби масової інформації намагаються впливати на читача опосередковано, вони підштовхують його до певних дій, висновків тощо, а не дають чіткі накази. Окрім того, зауважимо, що аналізована класифікація ігнорує існування складних заголовків, які можуть складатися з головного заголовка й підзаголовків, або ж заголовків, які складаються з двох і більше частин, серед яких одна частина може бути запитанням, а інша – розповідним реченням.

Науковці Г. Микитів та Т. Попруга пропонують свою класифікацію заголовків, беручи за основу їх структуру:

1) прості заголовки, що складаються з одного речення (Canada Today: “*Canadian snowboarder Brooke D’Hondt relishes hometown halfpipe World Cup*”, “*Saskatoon city councillor cancels public meeting after threatening calls, emails*”). Такі заголовки дуже частотні в канадських

інтернет-виданнях, зазвичай це поширенні речення, які передають основну тему і зміст статті, але не розкривають її повністю, змушуючи читача перечитати весь матеріал;

2) ускладнені заголовки, які складаються з декількох самостійних синтаксичних одиниць. Це можуть бути складні речення, декілька речень чи речення й питання. Наприклад, *Canada Today*: “*Will we avoid a recession this year? It actually looks like we can*”; *Global News*: “*Rescue crews around the world are in Turkey for earthquake aid. What about Canada?*”. Цей тип заголовків менш частотний у канадській пресі, але все ж досить поширений;

3) заголовні комплекси, окрім основного заголовка, містять ще підзаголовки (стаття СВС “*Greenwashing meets the disposable society*” має три підзаголовки, які в тексті виділені жирним шрифтом: “*98 % of ‘green’ products fail on at least 1 label claim*”, “*We deserve better*”, “*Look for reliable certifying agencies*”) (Микитів, Попруга 2010, с. 235). Такі заголовки не відзначені продуктивністю і вживані зазвичай, коли стаття велика за обсягом. Наявність підзаголовків дозволяє автору зосередити увагу читача на основному матеріалі, а реципієнт і собі може краще орієнтуватися в тексті.

Отже, заголовок сучасного публіцистичного тексту є “згустком” інформації, що репрезентує в стислому вигляді головну ідею статті, інформує, інтригує й мотивує читача. Однак автори в гонитві за яскравістю заголовків часто забувають про основну його функцію – інформаційну, вони порушують зв’язок заголовка й тексту, що призводить до створення непрофесійного і неправдивого матеріалу. Тому варто

пам'ятати, що особливістю заголовка є те, що він грає роль медіатора між даними самої статті, сукупністю попередніх статей і людиною, її емоціями, досвідом і обсягом наявних у неї фонових знань. Прочитання статті напряду залежить від уміння автора сформулювати влучний, зрозумілий заголовок. Підбір заголовка також залежить від функцій, які закладені в ньому, саме тому часто виконання усіх критеріїв, які висуваються до створення заголовків є неможливим, однак порушувати усі вимоги неприпустимо.

Антонович, М. М. 1992. “Функції газетних заголовків, виражених сполученням типу NNN”. *Іноземна філологія*. 103: 103–110.

Здоровега, В. Й. 2004. *Теорія і методика журналістської творчості*. Львів: ПАІС.

Іванов, В. Ф. 2000. *Техніка оформлення газети: курс лекцій*. Київ: Т-во “Знання”.

Калиниченко, А. 2018. “Заголовок як важливий інструмент привернення уваги до новини в онлайн-ЗМІ”. *Science Online: International Electronic Scientific Journal*. 12. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/sotsialnye-kommunikatsii/2018/12/zagolovok-kak-vazhnyj-instrument-privlecheniya-vnimanija-knovosti-v-onlajn-smi/>

Кійко, Ю. Є. 2017. “Фрактальне моделювання інваріантно-варіантної структури медіатекстів у німецькій та українській мовах”. Дис. докт. філол. наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Коваленко, А. М. 1999. “Комунікативні особливості заголовка журнального мікротексту-повідомлення”. *Філологічні науки*, 209–216.

Куценко, Л. 2004. “Умови формування вдалого заголовка”. *Стиль і текст*. 3: 228–231.

- Майборода, Л. І. 2020. “До проблеми способів та засобів увиразнення газетного заголовка”. *Актуальні питання гуманітарних наук*. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1410>
- Микитів, Г. В., Попруга, Т. В. 2010. “Інтерпретація газетних заголовків у сучасному інформаційному просторі”. *Вісник Запорізького національного університету*. 1: 233–237.
- Потятиник, Б. В. 2010. *Інтернет-журналістика*, Львів.
- Римар, Н. Ю., Шульська, Н. М. і Зінчук, Р. С. 2022. “Способи зацікавлення журналістськими заголовками в інтернет-комунікації: практичні поради”. *Modern Problems in Science: proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference*. 222–223.
- Шульська, Н. М. і Зінчук, Р. С. 2021. “Комунікативно-функційний потенціал заголовків у мові сучасних медіа”. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістик. 32 (71), 4 (2): 220–225.
- Bloomberg. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/canada>.
- Canada Today. 2022. URL: <https://canadatoday.news/>.
- CBC. 2022. URL: <https://www.cbc.ca/>.
- CTV News. 2022. URL: <https://www.ctvnews.ca/>.
- Dor, D. 2003. “On newspaper headlines as relevance optimizers”. *Journal of Pragmatics*. 35: 695–721.
- Global News. 2022. URL: <https://globalnews.ca/>.
- National Post. 2022. URL: <https://nationalpost.com/>.
- The Globe and Mail. 2022. URL: <https://www.theglobeandmail.com/>.
- Marynenko, I. Mykhailenko, V. 2019. “Structural and grammatical peculiarities of the headline in modern Ukrainian mass media”. *SŁOWO. Studia językoznawcze*. 10: 120–134.

Ревіталізація інуїтиту: міф чи реальність?

НАТАЛІЯ ОДАРЧУК

Звікопомних часів на території сучасної Канади (як і США) жили корінні народи, що їх прийшли на материк європейці назвали збірним терміном “ескімоси”, дещо образливим для самих аборигенів. Позаяк слово “ескімоси” у перекладі з алгонквінської мови означає “ті, що їдять сире м’ясо”, у Канаді цей термін набув негативної конотації і тому не вживається в офіційних та нормативно-правових документах. Індіанці, алеути, метиси, крі, алгонкіни, ірокези, сіу, делавари та багато інших племен і народностей

заснували унікальну, розмаїту цивілізацію ще задовго до європейської колонізації. Основну частину цих народностей склали інуїти, нащадки народу Туле, що населяв арктичні широти більш як 1000 років тому. Слово “інуїти” в перекладі з мови інуктитут означає “люди”, а канадська територія, у якій проживає більшість інуїтів, має назву Нунавут (англ. *Nunavut*), що в перекладі з мови інуїтів означає “наша земля”. Проживаючи в найжорсткіших кліматичних умовах, інуїтам вдалося створити багатогранну культуру, вагому частку якої займає їхня унікальна мова.

Незважаючи на те, що не існує достовірних письмових відомостей щодо чисельності корінного населення на території Канади, історики припускають, що, коли на континент прибули перші переселенці з Європи, на території Канади проживало близько 250000, тобто чверть мільйона, корінних жителів, а їхні мови були настільки різноманітними, що належали до 12 різних лінгвістичних груп, кожна з яких мала по декілька діалектів (Wells 2004).

Наразі інуктитут, який входить до інуїтської групи ескімосько-алеутських мов і вважається офіційною мовою інуїтів, налічує лише приблизно 34000 носіїв, які проживають переважно в Нунавуті, Юконі та Північно-Західних територіях. Завдяки Е.Пеку мова отримала силабічну систему, створену у ХІХ столітті, проте існує і писемність на основі латинського алфавіту. Сучасна латинська орфографія пройшла стандартизацію, що систематизувало її відповідно до фонетики. Здобувши офіційний статус, інуктитут має право на існування, розвиток і поширення нарівні з іншими мовами світу. Натомість мови автохтонних народностей все більше

піддаються сучасним викликам. Геополітичні процеси, глобальна світова стратегія на стирання чи вирівнювання ідеологічних, політичних, релігійних розбіжностей між народами, уніфікація світового культурного простору призводять до поступового вимирання мов шляхом асиміляції до гегемонних.

Саме це відбувається з рідною мовою інуїтів – хоч інуктитут задекларований як офіційна мова в Нунавуті, але разом з англійською і французькою. Спершу будучи латинізованою, інуктитут й інуінактун (окрема діалектна група) стали втрачати вживаність серед корінного населення, поступово замінюючись англійською. Старше покоління інуїтів ще послуговується рідною мовою і навіть надає перевагу силабічній системі письма, тоді як молодь все частіше обирає англійську, а якщо користується рідною – то латиницею, незважаючи на те, що далеко не всі лексеми, внесені в словник – латинізовані.

Природа сучасного інуктитутсько-англійського білінгвізму до кінця не з'ясована. Науковці-перекладачі, які працювали над латинізацією інуктитуту, виправдовували це великою кількістю його діалектів, що унеможливило вирівнювання силабічного письма. Все ж, зважаючи на сучасні світові тенденції, процес вимирання мови одного з тубільних народів Канади можна розуміти як політичну, економічну, соціальну, релігійну гегемонію південно-канадських, неінуїтських, або ж глобальних, сил, які борються за право домінувати над північним корінним населенням, проти часто успішних місцевих зусиль задля здобуття хоч якоюсь мірою соціальної автономії (Zuckermann 2003).

Світ нарешті зрозумів, що глобалізаційні процеси мають не лише позитивні сторони, їхньою основною небезпекою є можливість втрати різними культурами своєї індивідуальності, специфіки, що неминуче призведе і до втрати носіями цієї культури своєї самоідентичності, до розмивання культур і внаслідок цього – до втрати виключно важливого для розвитку будь-якої цивілізації чинника – чинника різноманітності (Семигінівська 2007, 47). Позаяк мова – один із основних пластів будь-якої культури, її носій і транслятор – підтримка мов, які перебувають під загрозою зникнення, стає домінантною стратегією сьогодення, адже мова – це набагато глибше, аніж просто засіб комунікації. Насправді мова формувала та формує світ, у якому живуть її представники.

Саме **ревіталізації** мов, тобто поверненню їх до життя (від лат. *vitalis* “*of or belonging to life*,” від *vita* “*life*” – життя, *related to vivere* “*to live*” – жити, англ. префікс *re-* “*again, once more*” – знову), покликана нова галузь лінгвістики – ревайвалістика (від англ. *revival* – “*a restoration to life*” – відродження, відновлення), яка лише зароджується, але, вочевидь, стрімко розвиватиметься з огляду на сучасні тенденції до відновлення етнічної ідентичності. Ревайвалістика, як наука, є складовою ревайвалізму – новітньої суспільно-політичної, філософсько-релігійної, психологічної, соціальної течії, частиною процесу, протилежного за суттю до етноциду (від грецьк. *ἔθνος*, *lit.* “*nation*” – нація і лат. *caedo* – бити, ламати) як різновиду етнонаціональної політичної поведінки, спрямованої на знищення ідентичності й культури конкретного народу (етносу). Кінцевою фазою етноциду є геноцид, а складовою –

лінгвоцид – “вбивство” тієї чи іншої мови. Про зв’язок і взаємозалежність між мовою і етносом писав ще древній китайський філософ Конфуцій: “Втрата народом мови призводить до згасання духу. Гасне дух – зупиняється життя – зникає народ”.

Вмирання мови – процес втрати мовою найстійкіших соціально-комунікативних функцій (внутрішньо сімейного, побутового спілкування, традиційної господарської діяльності, фольклору тощо), що призводить зрештою до припинення побутування мови як засобу спілкування. Вмирання мови відбувається не раптово, а як наслідок поступових мовних процесів, змін у мовленнєвому репертуарі етносу: мовної асиміляції, білінгвізму, багатомовності тощо. Ці процеси є наслідком опосередкованого тиску на систему мови екстралінгвістичних факторів, у результаті чого можуть змінюватися фонологічні, лексичні, граматичні, синтаксичні особливості мови.

Сьогодні проблема зникнення мови особливо гостро торкнулася корінних народів, тих, які до певної міри вели традиційний спосіб життя і вид господарської діяльності, при цьому усвідомлюють себе як окремі етнічні громади. Хоч корінні народи складають менш, ніж 6 % від загального населення планети, вони розмовляють на більш, ніж 4 тис. мовах. Проте за оцінками спеціалістів, кожних два тижні вмирає одна мова, а із понад шести з половиною тисяч мов, які існують у світі, половина може зникнути до кінця цього століття. За словами колишнього генерального директора ЮНЕСКО Коїтиро Мацуура, зникнення мов корінних народів призводить до зникнення численних форм нематеріальної культурної спадщини, зокрема

унікальної спадщини традицій і усних форм вираження громад – поезії, легенд, жартів, приказок. Втрата мовного різноманіття корінних народів супроводжується втратою унікальних знань про зв'язок людства з біологічною розмаїтістю на планеті, знань про природу і всесвіт. Загроза зникнення мов корінних народів є прямим наслідком колоніальної практики, політики асиміляції, відчуження земель, дискримінаційного законодавства. На сучасному етапі ситуація посилюється глобалізацією і поширенням невеликої кількості панівних мов, серед яких провідною є англійська.

Саме в такому становищі перебуває інуктитут, інуїнактун й інші регіональні мови канадських інуїтів. У середині минулого століття вони обмежувалися в правах і піддавалися значному тиску з боку західної культури, зокрема англо-французькому впливу. Інуїти, так само, як і метиси, індіанці, ірокези тощо, тривалий час зазнавали дискримінації з боку канадського уряду. Щодо них проводилася досить жорстка політика, яка торкнулася такої важливої сфери соціального життя, як освіта. Остання відіграє одну з провідних ролей у формуванні особистості людини, у її адаптації до навколишнього світу. Протягом усієї історії колонізації Канади метою шкільної освіти для аборигенів була насильницька асиміляція. Корінні народи змушені були відмовитися від своєї рідної культури, спілкуватися насадженою мовою своїх завойовників, прийняти християнство.

Ще в XVII столітті уряд Канади запровадив систему шкіл-інтернатів (англ. *Residential schools*) для дітей інуїтів, метисів та інших корінних народів країни, однак найбільшого поширення вони вже набули всередині XIX

століття і проіснували аж до кінця 1980-х років ХХ століття. Правила в школах, де навчалися діти корінних народів, були дуже жорстокими. Дітей суворо карали за використання в спілкуванні їхньої рідної мови, зокрема застосовували тілесне покарання: били, змушували їсти мило. Канадський уряд випрацював ганебну тактику: дітей забирали із сімей примусово, відмежовували від їхнього рідного оточення і поміщали до шкіл-інтернатів. Діти могли бачитися зі своїми рідними лише двічі на рік: на різдвяних та літніх канікулах (Cherubini and Hodson 2008).

Будучи відірваними від рідної культури і, водночас, не привченими до життя білих канадців, інуїти та інші тубільці зазнавали величезного стресу. Постійне нав'ювання про те, що їхня культура нижчевертїсна, тому вони повинні відмовитися від неї, від рідної мови, щоб хоч якось досягти успіху в суспільстві, сприяло зниженню самооцінки в представників корінного населення. Через це велика кількість молодих його представників швидко деградувала. На початку ХХІ століття показники алкоголізму, наркоманії та суїциду серед корінного населення Канади були одними з найвищих у країні (Hallett et al 2007, 397).

Отже, примусове навчання панівною мовою та покарання за використання рідної виявилось непродуктивними. На щастя, наразі така практика більше не застосовується ні в Канаді, ні в США. Політики дослухалися до науковців-лінгвістів, що найкращий спосіб збереження мови – її традиційна та природна передача від покоління до покоління, від батьків до дітей. Одним із найвідоміших сучасних науковців у галузі ревайвалістики є Гілад Цукерман – ізраїльський мовознавець, професор

Кембриджського університету, який займається відродженням мов корінних племен Австралії, Намібії, Таїланду. Він стверджує, що втрата мов певного етносу – це ще гірше, ніж втрата землі, а тому “воскрешати” вимерлі і підживлювати вимираючі мови вкрай необхідно з етичних, естетичних і практичних міркувань (Zuckermann 2020).

З погляду етики – це відновлення справедливості. У XIX столітті австралійський політик, фінансист Ентоні Фостер виразив ідею лінгвоциду такими словами: “Чим швидше вимре мова аборигенів, тим швидше вони стануть цивілізованими”. Проте смерть мови – це втрата культурної автономії, втрата духовного й інтелектуального суверенітету, втрата душі, адже рідна мова – це храм ідей, цінностей, досвіду поколінь, спадку предків її народу. Відродження мови – це, так би мовити, компенсація за нанесені збитки, подібно грошовій виплаті за певного роду утиски. Отож виправляти помилки минулого не лише правильно, але й необхідно (Zuckermann 2020).

В естетичному аспекті вмирання мови слід розглядати як втрату цілої культури, цілого інтелектуального спадку, відшкодувати який вкрай важко. Такий підхід співзвучний думці про важливість збереження біологічної розмаїтості. Мови, як і люди, не повинні бути однаковими, краса полягає саме в різноманітності. Дослідження психолінгвістів Л. Бородицької із Стенфордського університету і Е. Габі із університету Берклі довели, що люди, які розмовляють різними мовами, і мислять по-різному. Наприклад, австралійські аборигени, які розмовляють мовою куук таайорре, замість слів “вправо, вліво, вперед, назад”

вживають вирази, що вказують на сторони горизонту. Наприклад, “ти сидиш на схід від мене”. Відповідно носії цієї мови краще орієнтуються в просторі, у них у голові є компас, якого немає в нас (Zuckermann 2020).

З позиції естетики жодна інша мова не може “похвалитися” такою кількістю лексичних одиниць на позначення снігу й льоду, як інуктитут. Інуцитут – це аглютинативна мова, у якій більшість слів складаються з радикала, що несе базовий смисл, до якого додаються інші елементи (афікси), призначені для уточнення та зміни поняття. У такий спосіб можна легко створювати нові терміни з основних. У наборі слів, що позначають сніг, лексема *qanik* означає сніг, що падає; *qanittaaq* (“доданий сніг”) – сніг, що щойно випав; *sitilluqaq* (“недавня тверда маса”) номінує сніговий дрейф, який сформувався після шторму. Крім слова *siku* (загальне поняття слова “лід”), термін *sikuaq* (“трохи льоду”) означає перший шар тонкого льоду, який утворюється на осінніх калюжах та ставках, водночас *sikuluaq* (“промисловий лід”) означає новий лід на морі або на кам’яних поверхнях. *Igalaujait* (“виглядають як вікна”) – це тонкі крижинки, які намерзають на траві та інших рослинах. Отож, беручи до уваги основні слова (як *siku*), похідні терміни (як *sikuluaq*), описові назви (*sitilluqaq*) та слова з ширшими значеннями (*taujaq* – “загрузнути в глибокому снігу”), загальна кількість термінів на позначення різних форм снігу та льоду перевищує навіть півсотню. Часто вони позначають дуже тонкі відмінності між великою кількістю якостей, деякі з них називаються простими лексемами, але заради лінгвістичної економії щоразу не створюються нові, а

використовують похідні та описові терміни (Одарчук і Мірончук 2019, 50).

Зрештою, практична користь від повернення мов до життя полягає в тому, що вони підвищують розумове, фізичне, духовне благополуччя носіїв цих мов. У людини зростає самооцінка, коли відроджується її мова, про що свідчать численні свідчення австралійських аборигенів із племені барнгарла. Уже на науковому рівні це було доведено Дарсі Халлетом, Майклом Чандлером і Кристофером Лалонде у 2007 році. Їхнє дослідження показало, що мова сприяє соціальній згуртованості, це зі свого боку запобігає соціальним аномаліям, зокрема самогубству. Серед корінних жителів Британської Колумбії рівень самогубств у молоді значно вищий, ніж на решті території Канади, і безпосередньо пов'язаний із браком спілкування рідною мовою (Hallett et al 2007, 396).

Подібно до Гілада Цукермана стосовно необхідності ревіталізації мов висловлює свою думку й доктор Майкл Краус (Krauss 2010). Найпершою причиною він також виділяє естетичну, позаяк кожна мова має свою красу, і світ був би менш чудовим і цікавим із меншою кількістю мов. По-друге, слід взяти до уваги науковий аспект: мовознавцям необхідно вивчати якомога більше мов для розуміння спільностей і відмінностей, для виділення закономірностей. Хоч це можна здатися тривіальним і корисливим аргументом, що лінгвісти хочуть зберегти мови за державний кошт задля їх вивчення, однак мовне розмаїття також включає знання про світ, закладене в кожній мові, яке ми не можемо дозволити собі втратити. У мовах є традиційна мудрість, наприклад, про лікарські рослини – як можна буде

дівзнатися, кора якого дерева запобігає раку, якщо назва цього дерева скоро зникне разом із вимиранням мови? Різноманітність також включає той факт, що граматика кожної мови має різний спосіб бачення світу. Смерть будь-якої мови зменшує нашу здатність мислити різними способами. По-третє, існує етичний аргумент. Хто може вибирати, які мови виживуть, а які ні? Здається, ми грубо дозволяємо “виживанню найпристосованішого” і переважанню над правами людини в цьому питанні, хоча, як люди, ми маємо бути наділені розумом і здатністю контролювати свої імпульси та раціонально планувати майбутнє (Krauss 2010, 19).

І, нарешті, четверта причина, яку виділяє доктор Краус – найважливіша з усіх задля збереження мов. Вона полягає в тому, що так само, як ми починаємо розуміти світ, біосферу, у якій ми живемо, екосистему, від якої залежить наше фізичне виживання, ми повинні розуміти, що наша інтелектуальна та мовна різноманітність також формує систему, необхідну для нашого виживання як біологічного виду. Відсутність нашої турботи про мови корінних народів означає, що ми зараз досягли якоїсь нової “вавилонської вершини мудрості”, яка дозволяє нам прийняти це одностороннє й безповоротне рішення відмовитися від дев’яноста відсотків наших мов. Чи справді люди досягли цього рівня мудрості? Майкл Краус упевнений, що краще дозволити нащадкам вирішувати, передаючи майбутнім поколінням те, що було дано нам у найкращій формі. Відповідаючи на запитання, як це зробити, лінгвіст зазначає, що потрібно зробити реалістичні оцінки, який стан мови в певній спільноті, які вікові групи можуть нею говорити. Необхідно поставити

реалістичні цілі, які відповідають стану мови спільноти. Якщо, наприклад, діти не розмовляють цією мовою, то єдиний спосіб повернути мову до живого, вільного користування дітьми – залучити їх до якоїсь програми занурення в мовне середовище, а не просто писати назви тварин на дошці (Krauss 2010, 19).

З метою привернути увагу світової спільноти до проблеми втрати мов корінних народів Генеральна Асамблея ООН оголосила 2019 рік Міжнародним роком корінних народів. Якщо поглянути на сучасну Канаду, то ми не помітимо такої жорсткої асиміляційної політики щодо корінного населення. Згідно із Конституцією країни, визнаними є 3 групи корінних народів: індіанці (які поділяються на статусних та нестатусних), метиси (нащадки від змішаних шлюбів французів чи англійців з індіанськими жінками), інуїти, останні займають 5 % усього населення Канади.

Подолання політики асиміляції з боку Оттави у сфері освіти, визнання інуктикуту державною мовою в Нунавуті дозволило зберегти значну частину інуїтів, які мають рідну мову. Водночас зберігаються соціальні проблеми інуїтів (безробіття, подорожчання життя в умовах Арктики), що перешкоджають можливості здобуття ними якісної освіти. Так, за даними Державного статистичного управління Канади, 71 % інуїтів віком від 25 до 64 років не мають середньої освіти, тоді як з-поміж представників інших народів Канади у такому ж віковому діапазоні лише 15 % не мають середньої освіти. Якщо в середньому по Канаді 20,8 % населення старших 15 років мають диплом рівня бакалавра, то для інуїтів цей показник становить лише 3,6 %. Фактично єдиним вищим

навчальним закладом у канадській Арктиці є Арктичний коледж Нунавуту (*Nunavut Arctic College*). Розробку стратегії освіти інуїтів, включаючи вищу освіту, взяв на себе Університет Арктики. Одне з останніх його досліджень показало, що навчання традиційної мови з молодших класів сприяє її збереженню, але ускладнює перехід до спілкування англійською в старших класах. Так, перехід з рідної на англійську мову в 3 класі виявився пов'язаним із значним зниженням особистої самооцінки (Cherubini, Hodson 2008).

Чимало належить зробити ще й у плані розвитку системи середньої освіти, оскільки зберігається проблема відвідуваності шкіл аборигенним населенням, недостатньо швидко здійснюється охоплення населення середньою освітою тощо. Наприклад, після того, як Канада повернулася обличчям до корінного населення, за десять років з 1988 по 1998 р. кількість молодих аборигенів, які отримали повну за канадськими мірками 12-річну шкільну освіту, на північно-західних територіях зростає лише на чверть. Початкова шкільна освіта для аборигенного населення тут ведеться на дев'ятох місцевих мовах, у зв'язку з цим виникає проблема підготовки вчителів, які володіють цими мовами. У Канаді практично відмовилися від шкіл-інтернатів, колись досить широко поширених на канадській Півночі. Нині вважається, що навчання дітей має відбуватися без відриву від традиційної сім'ї та господарства. Це, звісно, суттєво збільшує витрати на освіту, проте зберігає багатовікові традиції корінного населення (Norris 2008).

Основним законодавчим актом, що регулює відносини між корінними народами та урядом Канади, є

Закон про індіанців (*Nunavut Act*) від 1876 року з наступними поправками, останні з яких належать до 1996 року. Закон стосується переважно земельних відносин, але також регулює суспільні структури, освіту, сільське господарство, використання надр на територіях корінного населення, обмеження щодо продажу алкогольних напоїв тощо.

Зросла політична активність аборигенних громад, зокрема через громадські організації корінних народів. Серед найвпливовіших організацій загальнонаціонального рівня – Асамблея корінних народів (*Assembly of First Nations*), що представляє в канадському політичному спектрі інтереси індіанців та метисів; Конгрес аборигенних народів (*Congress of Aboriginal Peoples*), який виступає за права метисів та нестатусних індіанців; свої особливі організації мають інуїти (*Inuit Tapirisat of Canada*) та жінки – представниці корінного населення (*Native Women's Association of Canada*). Чимало громадських організацій діє на провінційному та місцевому рівнях.

Стосовно інших освітніх проєктів, націлених на підтримку як корінного населення, так і їхньої рідної мови, є низка таких, які варті уваги. Університет Британської Колумбії (*The University of British Columbia*) спільно із Будинком навчання перших націй (*First Nations House of Learning*) пропонують різноманітні програми, що є культуровідповідними та залучають якомога більшу кількість представників корінного населення до професорсько-викладацького складу (*The University of British Columbia, 2018*). З іншого боку, програми не забезпечують цілісного підходу до освітнього процесу; експериментальне навчання пропонується тільки в рамках

освітніх програм підготовки спеціалістів із лісництва та культурології індіанців. Лише декілька програм пропонують навчання рідною мовою корінних жителів. Жодна з програм не пов'язана із духовністю та світоглядом корінних жителів, а навчальний процес та оцінювання навчальної діяльності здійснюється за допомогою євроцентристських моделей освітнього процесу, як-от традиційні усні та письмові перевірки засвоєних знань (Mukan et al 2016). В Університеті Альберти (*University of Alberta*) в рамках програми “Дослідження корінних народів” (*Native Studies*) значна увага приділяється вивченню та відродженню мов корінних жителів, а також існують численні програми психологічної підтримки студентів, однак, на думку Дженіфер Ворд, таке навчання не можна вважати цілісним, оскільки воно зосереджується на розвитку інтелектуальних здібностей студентів, а програми духовного та емоційного розвитку пропонуються студентам у час, вільний від занять (Ward 2010).

І все ж, незважаючи на безліч недоліків стосовно інтегрованого підходу до відродження і популяризації інуїтиту, останнім часом спостережено певні зрушення в позитивний бік. Як показує статистика, чисельність інуїтів у Нунавуті безупинно зростає: упродовж 2006–2011 років їхній приріст склав 10 %. На сьогодні в Нунавуті проживають приблизно 27 тисяч інуїтів, але, за оцінками експертів, до 2041 року їхня кількість подвоїться і досягне 48 тисяч (Lepage et al 2019). Демографічний стрибок вносить корективи у вікову характеристику інуїтів Нунавуту: більше, ніж половина населення (57 %)

складають особи молодші 25 років, що актуалізує питання освіти й зайнятості в регіоні (Lepage et al 2019).

Ще в середині минулого століття інуїти Канади зазнавали значного впливу західної культури, англо-французького мовного впливу, обмежувалися в правах. Зміні державного курсу щодо інуїтів сприяло зміцнення їхньої етнічної самосвідомості, що виявилось на тлі розвитку міжнародного руху за громадянські права етнічних меншин, поряд із визнанням ідеології мультикультуралізму в Канаді. Конституція Канади від 1982 року остаточно закріпила за інуїтами право на самовизначення, збереження та розвиток своєї мови, історії та культури. Збереження рідної мови є одним із ключових аспектів політики в Нунавуті. Згідно з місцевим законодавством, інуктикут, найпоширеніша мова інуїтів Канади, приведена тут до статусу офіційної мови (поруч з англійською та французькою). Хоч кількість інуїтів у Нунавуті, для яких інуктитут є рідною мовою, в останні десятиліття скоротилася – з 71,7 % у 2001 році до 65,3 % у 2016 році, проте кількість інуїтів, які заявляють про здатність підтримати розмову цією мовою, збільшилася з 2001 року по 2016 рік із 21 тисяч чоловік до 27 тисяч (Lepage et al 2019). Така динаміка дозволяє говорити про поширення інуктитуту як другої мови серед жителів регіону. Розвитку цього процесу сприяють заходи, уживані у сфері освіти, спрямовані на відродження та популяризацію рідної мови серед населення Нунавуту. Збереження рідної мови визнано ключовим інструментом у формуванні етнічної самосвідомості інуїтів (Berger 57).

З початку 2000-х років і до сьогодні в Нунавуті надається підтримка розвитку білінгвального навчання.

Викладання рідною мовою, особливо на ранньому етапі, є запорукою її збереження та пропаганди; крім того, вивчення європейських мов, на думку старшого покоління, також необхідне для успішного життя підростаючого покоління в суспільстві. Ідея білінгвального навчання в Нунавуті була реалізована за таким принципом: на рівні дошкільної та початкової шкільної освіти учні навчаються на інуктитуті викладачами-інуїтами, для яких він є рідною мовою. Далі вже учні обирають англійську або французьку як мову навчання, проте певний час на кожному етапі відводиться на вивчення низки дисциплін рідною мовою (Berger 62).

Основні аргументи на користь початкового навчання рідною мовою полягають у підвищенні самооцінки учнів, подоланні психологічних бар'єрів при вступі до школи чи потраплянні в незвичне для них середовище. У ході досліджень було виявлено, що труднощі, з якими стикаються учні, посилюються, якщо перший педагог є представником іншої культури і говорить незнайомою мовою. Обов'язкове використання рідної мови в навчанні підвищує її статус у власних очах учнів, формує бажання спілкуватися нею як на рівні сім'ї, так і за її межами. У низці навчальних закладів, у яких викладається інуктитут, навіть батькам учнів доступні безкоштовні мовні курси, тим самим підтримується використання рідної мови в сім'ї. Популяризації інуктитуту серед молодого покоління в Нунавуті сприяє організація на базі навчальних інституцій різноманітних дозвільних заходів, ярмарків, театралізованих вистав, клубів за інтересами, виїзних таборів чи семінарів (Berger 63).

Незважаючи на дії, уживані владою для підтримки білінгвального навчання в Нунавуті, найчастіше вони розглянуті місцевим населенням як недостатні. Найкритичніші зауваження висловлюють щодо нестачі фінансування, відповідних систем оцінки знань учнів-інуїтів, кваліфікованих педагогів, які знають специфіку традиційної культури інуїтів, готових працювати в найізольованіших поселеннях (Avila 2019).

Надії на вирішення зазначених проблем пов'язуються з прийняттям у 2008 році в Нунавуті нового закону про збереження мови – Inuit Language Protection Act, у рамках якого, серед іншого, планується розробка єдиних освітніх стандартів для викладання інуктитуту в навчальних закладах регіону, активніше його використання в офіційному діловодстві в органах місцевого самоврядування та ін. (Inuit Language Protection Act). Серед останніх тенденцій мовного розвитку корінного населення Нунавуті можна віднести й активне використання інформаційних технологій. Так, зусилля, спрямовані на масове практикування інуктитуту в Нунавуті, були підтримані розробкою інуїтської версії операційної системи Windows, доступної з 2006 року, а на початку 2021 року текстовий переклад інуктитуту був доданий в Microsoft Translator (Avila 2019).

Серед молодого покоління набувають популярності різні спільноти для тих, хто вивчає інуктикут у соціальних мережах, наприклад, Learning Inuktitut Words та Inuktitut Uqausiit у Facebook; розробляють мобільні програми для вивчення рідної мови. Прикладом такого додатка може бути розроблений у Нунавуті в 2017 році мобільний мовний додаток Ad Uqausiit Pinnguarutiit для дітей

дошкільного та молодшого шкільного віку. У Нунавуті зростає кількість радіо- та теле- програм на інукутитуті; транслюють програми різних жанрів, програми для дітей та молоді, художні фільми, музичні та освітні програми та багато іншого (Avila 2019).

Січень 2021 року був ознаменований особливо значущою для регіону подією: незалежною телевізійною мережею Нунавуту було запущено перший телеканал із цілодобовим мовленням на інукутиті – Uvavut TV. Наразі в Нунавуті реалізовані різноманітні ініціативи, спрямовані на відродження мови інукутитут і її подальший розвиток та використання в політичному та суспільному житті регіону. Дослідження показало, що забезпечення дошкільного та шкільного навчання рідною мовою паралельно з розширенням практичних сфер його застосування дає позитивні результати. Водночас для подальшого зміцнення позицій інукутитуту в регіоні потрібне вирішення цілої низки питань, серед яких: підготовка кваліфікованих викладацьких кадрів, створення сприятливих умов для навчання у найвіддаленіших поселеннях, збільшення фінансування та багато іншого.

Отже, непрості події в історичному розвитку корінних народів Канади, зокрема інуїтів (колоніальне минуле, жорстка політика асиміляції, геноцид, соціальна та культурна деградація тощо) стали причинами мовної проблеми серед аборигенів. Можна з впевненістю стверджувати, що інукутитут, рідна мова інуїтів, поширена в основному в Нунавуті, а також її численні діалекти піддалися лінгвоциду. Однак ХХІ століття ознаменувало світову тенденцію до відновлення самобутності малих етносів і народностей, а тому стало

поворотним і для розвитку їхніх мов. Сподіваємось, що ревіталізація інуктитуту настане.

-
- Одарчук, Наталія і Мірончук, Тетяна. 2019. “Світоглядні чинники формування інуктитуту та сучасні виклики мові канадських інуїтів”. *Канадознавство: суспільство, культура, мова*. 45–58.
- Семигінівська, Тетяна. 2007. “Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства”. *Вісник СумДУ*. 45–49.
- Avila, Eduardo. 2019. Revitalizing the Inuktitut language on social media, one word at a time. <https://rising.globalvoices.org/blog/2019/01/10/revitalizing-the-inuktitut-language-on-social-media-one-word-at-a-time/>.
- Berger, Paul. 2009. “Eurocentric roadblocks to school change in Nunavut”. *Études/Inuit/Studies*. 33: 55–76. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/59353574.pdf>. doi: 10.7202/044960ar.
- Cherubini, Lorenzo and Hodson, John. 2008. “Ontario Ministry of Education Policy and Aboriginal Learners’ epistemologies: a fundamental disconnect”. *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*. 79: 1–33.
- Hallett, Darcy, Chandler, Michael, and Lalonde, Christopher. 2007. “Aboriginal language knowledge and youth suicide.” *Cognitive Development*. 22: 392–399. URL: <https://web.uvic.ca/~lalonde/manuscripts/2007CogDevt.pdf> doi:10.1016/j.cogdev.2007.02.001.
- Inuit Language Protection Act, Official Consolidation of, URL: <https://www.nunavutlegislation.ca/en/consolidated-law/inuit-language-protection-act-official-consolidation>.
- Krauss, Michael. 2010. “Status of Native American Language Endangerment”. *Stabilizing Indigenous Languages*. 15–20. URL: <https://www2.nau.edu/jar/SIL/Krauss.pdf>.
- Lepage, Jean-François, Langlois Stéphanie, Turcotte Martin. 2019. Evolution of the language situation in Nunavut. URL:

- <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/89-657-x/89-657-x2019010-eng.htm>.
- Mukan, Nataliya, Kravets, Svitlana, and Zapotichna, Mariya. 2016. "Post-secondary and higher education of indigenous peoples in Canada: social, economic, cultural, family-related and individual barriers". *Ukrainian Journal of Educational Research*. 1(1): 39–43.
- Norris, Mary Jane. 2008. "Aboriginal languages in Canada: Emerging trends and perspectives on second language acquisition". *Statistics Canada*. 11(008): 19–27. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/11-008-x/2007001/pdf/9628-eng.pdf>
- Nunavut Act. 1993. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/n-28.6/page-1.html>.
- Ward, Jennifer. 2010. "Grounding Curriculum and Pedagogies in Indigenous Knowledge and Indigenous Knowledge Systems". *Integrated Studies project*. URL: <http://dtp.r.lib.athabascau.ca/action/download.php?filename=mais/JenniferWardProject.pdf>.
- Wells, D. 2004. *The Canadian Identity*. Calgary, Canada: Weigl Educational Publishers Ltd.
- Zuckermann, Gilad. 2003. "Language Contact and Globalisation: The Camouflaged Influence of English on the World's Languages – with special attention to Israeli (sic) and Mandarin, Cambridge Review of International Affairs". *Cambridge Review of International Affairs*. 16 (2): 287–307. URL: https://www.researchgate.net/publication/43494651_Language_Contact_and_Globalisation_The_Camouflaged_Influence_of_English_on_the_World's_Languages_-_with_special_attention_to_Israeli_sic_and_Mandarin.
- Zuckermann, Gilad. 2020. *Revivalistics: From the Genesis of Israeli to Language Reclamation in Australia and Beyond*. New York: Oxford University Press.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ОБРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАНАДІАНИ

Розділ II

Творення образу українських першопоселенців в українській канадській літературі

ІРИНА КАЛИНОВСЬКА

“Коли українська громада в Канаді грає сьогодні поважну роль в політичній і громадській житті Канади, то в тім в великій мірі заслуга Якова Майданика, який в самих початках напливу української іміграції до Канади сатирою бичував грубі недоліки перших поселенців і вчив їх «бути людьми між людьми»...”

(Витинок з американської преси.
“Замість передмови” (Майданик 1959)¹).

¹ Усі цитати подано без змін, в авторській редакції.

Творення образу рокує його багатовимірність, у ньому “...концентрується великий полікультурний масив інформації, об’єкт дослідження відображає у широких історичних та просторових межах. Гносеолічний потенціал так званого гуманітарного образу полягає передусім у тому, що він не стільки покликаний розкрити сутність явища «образ», скільки дати його ціннісно-смыслову оцінку, відкрити шлях до розуміння й пояснення об’єкта пізнання з певних ціннісних позицій. Гуманітарний образ – це завжди консенсусно-конвенційний результат, синтез абстрактного та індивідуального, конкретного, наочного” (Мельник 2022).

Проблема творення образу народу в певну історичну епоху як важливого чинника національної ідентичності завжди цікавила дослідників. “Для кожного народу неабиякий інтерес становить, як його життя й історія сприймалися іншими народами, як ними оцінювалися і трактувалися. Особливо загострюється цей інтерес в переломні періоди життя того чи іншого народу, в періоди активізації

процесів його самоусвідомлення і самоствердження” (Наливайко 1998, 5). Загалом складність образотворення пояснена тим, що образ є водночас категорією психології, філософії, естетики, мистецтвознавства, літературознавства, досліджується в лінгвістиці, педагогіці тощо, тому немає єдиних підходів до його творення, вони змінювалися від античності до сьогодення.

У психології образ – це узагальнена картина світу (предмета, явища), яка формується в результаті переробки інформації, що поступає через органи чуттів. Іншими словами, за допомогою органів чуттів образи виникають у свідомості людей під впливом реальної дійсності і є її відбитками. “Образ – форма існування реальних предметів та явищ в ідеальному вигляді в людській свідомості, результат реконструкції об’єкта у свідомості людини” (Бліхар та ін. 2020, 173). Відомо, що образ є основним поняттям гештальтпсихології, що експериментально вивчає образну структуру свідомості в цілісності та динаміці. Гештальт (від нім. *Gestalt* образ) – це цілісний образ певної ситуації (Мельник 2022).

Зрештою, образ (від лат. *species* вид) – це цілісна форма відображення й освоєння об’єктів в їх чуттєво-предметній даності чи в мисленнєво-абстрактній узагальненості. “Образ – з’єднувальна ланка між об’єктом та суб’єктом, результат перетворення об’єкта в свідомості людини. Чуттєвий образ – початковий елемент освоєння світу, у якому максимально зафіксовані індивідуальні, зовнішні характеристики об’єктів у їх просторово-часовому вимірі (відношенні). В образі як мисленнєвій (ідеальній) конструкції відображаються лише окремі властивості об’єкта. Залежно від об’єкта освоєння

дійсності розрізняють психологічні, гносеологічні, соціальні, естетичні та ін. образи” (Мельник 2022).

Образи зберігаються в пам’яті і можуть бути відтворені уявою. Зрештою, на основі образів пам’яті чи вигадки митець / письменник створює нову реальність – художній образ, який і собі викликає у свідомості людей низку уявних образів. У мистецтві художній образ – це “особлива форма естетичного освоєння світу, за якої зберігається його предметно-чуттєвий характер, його цілісність, життєвість, конкретність, на відміну від наукового пізнання, що подається у формі абстрактних понять” (Кайдановська 2020). Тобто художній образ – основа будь-якого виду мистецтва, а спосіб його творення – головний критерій приналежності до різних видів мистецтва: “для натуралістів важливий об’єкт зображення цієї миті, для імпресіоністів – враження від нього, для авангардистів – закодована в ньому знакова система, для символістів – прихований від стороннього ока сенс та ін.” (Ковалів 2007, 140). Отже, художній образ є формою мислення в мистецтві, пізнання дійсності й одночасно її оцінкою, такою, яка виражає ставлення художника до світу. Художник мислить асоціативно, тому образ будується як парадокс, неподібність, символ (Кайдановська 2020).

З філософської точки зору, художній образ втілює здатність перетворити чуттєві сторони естетичних явищ у феномен художньої культури, через що мистецтво набуває риси духовності. Образ має соціальний характер, оскільки фіксує суспільні відносини між автором і його середовищем, відображає особливості усталеного суспільного порядку. Образ має естетичний вплив на

людину, історичну зумовленість, оскільки художній образ відповідає ідеалам свого часу; утілення визначеної мети й художнього задуму автора, яке безпосередньо становить ідейний і тематичний зміст художнього образу; суб'єктивність, оскільки художній образ втілює сукупність естетичних смаків, ідеалів, світогляду та соціально-класової позиції автора (Бондарук 2015, 19).

В академічному тлумачному словнику української мови образ визначається як специфічна для літератури і мистецтва конкретно-чуттєва форма відображення дійсності; тип, узагальнений характер, створений письменником, митцем (Бусел 2005, 112). У літературознавчій енциклопедії образ (нім. *bild*, франц. *image*, англ. *image*, польск. *obraz*) трактується як особлива форма художнього структурування дійсності, якій притаманна яскрава предметна чуттєвість. Слід пригадати, що в давньогрецькій мові образу відповідало поняття “ейдос” (вигляд) (Ковалів 2007, 139).

Основою літературного образу стали невичерпні можливості мови, за допомогою яких відповідно до естетичних критеріїв створюється інша, художня дійсність, що асоціюється з довкіллям. О. Потєбня (“Думка і мова”) розглядав образ як відтворення в уявленні певної чуттєво сприйнятої дійсності, що набуває ілюстративних, фактографічних та художніх ознак, які зосереджують істотні для автора явища (Ковалів 2007, 140).

У літературі поєднані зображальний (онтологічний) та виражальний (феноменологічний) чинники. Кожен із них підтверджує буттєвий, пізнавальний, чуттєвий стосунок індивіда до життя, формує комунікативне поле між автором та читачем, вказує на аксіологічне значення

художньої моделі, яка сприймається водночас як натуральна й сконструйована. За типологічною класифікацією виокремлюють об'єктний (довкілля), суб'єктний (внутрішній світ), виражальний (метафоричний, сюжетний, композиційний тощо) рівні (Ковалів 2007, 140).

У літературному творі при інтерпретації маємо справу з трьома видами художнього образу: 1) першоелементом образу виступає слово літературного твору, кожне слово є вже образом, тому що, вжите в літературі, воно стає образним словом; цей рівень інтерпретації ми, звичайно, не можемо окреслити образно-стилістичним, оскільки йдеться не про стилістичне забарвлення слова, а про його образно-символічний сенс; 2) у літературному творі ми маємо справу теж з образами реалій тієї дійсності, у якій минає життя людини; це найрізноманітніші образи реальних речей і явищ, що оточують людину: природа (пейзаж), місто, село, домашнє вогнище (інтер'єр), суспільні відносини, персонажі (і їх портрети) тощо; як правило, ці образи реалізуються не окремим словом, а групою слів, уривком тексту, а інколи – різними уривками упродовж усього тексту твору; 3) нарешті, третя група – це образи універсалій, до яких передусім належить час і простір, що складають так званий хронотоп; їх інтерпретація вимагає дослідження цілої тканини тексту, і вони складають загальну картину світу, репрезентовану у творі (Удяк 2014, 150).

Як відомо, “велика роль у творенні національних образів належить індивідуальностям – письменникам, ученим, мандрівникам тощо, – вони вбирають також індивідуальні елементи, знання і забобони, правду і міфи

про інші народи, і співвідношення цих елементів у названих образах може бути дуже різним” (Наливайко 1998, 5). З цього погляду надзвичайно цінним є образ українських першопоселенців Канади очима українських канадських письменників. Творенням популярного образу перших українських емігрантів в Канаді на початку ХХ століття відомий Яків Майданик², письменник, поет,

² **Майданик Яків Матвійович** (20.10.1891, с. Свидова, нині Чортківського району Тернопільської області – 03.06.1984, м. Вінніпег, провінція Манітоба, Канада) – письменник-гуморист, карикатурист. 1907 року закінчив Коломийську гімназію, навчався у текстильно-орнаментальній школі в м. Ракшава (Польща). 1911 року емігрував до Канади (Савчук 2017). На початках, як зазначає Марія Кривошеєва, “...не мав серйозного наміру залишатися в Канаді, лише сподівався підзаробити грошей і поїхати вчитися до Парижа. Однак цій мрії не судилося здійснитися” (Кривошеєва 2018). За словами науковиці Лариси Цимбалюк-Челядин, “...йому довелося вивчити нову мову, знайти роботу й адаптуватися до нового культурного середовища в Канаді. Майданик спочатку працював робочим на Канадській тихоокеанській залізниці (КТЗ), прокладаючи залізничне полотно через Манітобу... У 1912 році Майданик пішов навчатися до Руського училища в Брендоні (провінція Манітоба). Мета училища полягала в тому, щоб навчити та підготувати молодих двомовних українських учителів до роботи в школах, що їх тоді будували по фермерських куточках Манітоби. Майданик закінчив рік навчання і тоді викладав довгий час у однокімнатній школі в Гімлі (Манітоба). Потім, у 1920 році, він перебрався до Вінніпега, де працював у “Крамниці товарів Церкви Провидіння” на МакДермот авеню, де мав над крамницею помешкання і студію для малювання” (Цимбалюк-Челядин 2019). Видавав гумористично-сатиричний журнал “Вуйко” (Вінніпег, 1925–1926), а також “Календар Вуйка”. Писав оповідання, гуморески, комедії (зокрема “Манігула”, 1915), які передруковували українські часописи Канади: “Новини”, “Новий шлях”, “Український фермер”, “Календар новин”, “Український голос” тощо. Виконував рисунки і карикатури на релігійні і світські теми атраментом, олією, аквареллю

педагог, карикатурист³, ілюстратор, іконописець, громадський діяч⁴. Необхідно проаналізувати особливості образу українців-першопоселенців в українській канадській літературі, передумови його творення та популярність у середовищі тогочасної української спільноти Канади. Матеріалом дослідження слугуватимуть

або у змішаному вигляді, серед них – “Гуцулка”, “Українська Мадонна”, “Макарій”, “Весна”, “Краєвид із Брітш Колумбії”, “Городники”, “Єпископ Будка”. Як іконописець оздобив дванадцять українських церков Канади (Савчук 2017). “1983 року постаттю Якова Майданика зацікавилася канадська режисер Галя Кучмій, яка зняла про талановитого українця документальний фільм «Laughter in My Soul»” (Кривошеєва 2018).

³ На сайті українського культурно-освітнього центру “Осередок” Канади зазначено, що один із найперших коміксів, виданих у Канаді, створив у Вінніпезі різножанровий письменник, художник, ілюстратор Яків Майданик. Він подарував свою колекцію центру, нещодавній архівний проект якого включає каталогізацію, оцифрування та створення допоміжних засобів для пошуку матеріалів Якова Майданика, щоб зберегти їх і зробити доступнішими для дослідників і громадськості (Oseredok 2022). На сайті Архівної інформаційної мережі Манітоби зазначено, що перша книга коміксів Якова Майданика про Штіфа Табачнюка 1930 року розійшлася тиражом у десять тисяч примірників і була перевидана 1974 року (Manitoba 2022). До слова, як голоси іммігрантської меншини, ці комікси швидко стали популярними по всій країні, зображуючи життя тих, хто мав мотивацію влитися в нову спільноту. Однак вони не були обрані для тиражування, і до 1935 року комікси застаріли. Забуті та відкинуті, комікси Якова Майданика більше не відображали життя українських канадців і тепер зазвичай знаходяться на задніх полицях архівів і музейних бібліотек (Sembaliuk Cheladyn 2019).

⁴ Яків Майданик брав активну участь у громадсько-політичному житті української еміграції в Манітобі, був активним учасником українсько-канадської громади. Виставка робіт Якова Майданика відбулася в “Осередку” у Вінніпезі 1977 року (Oseredok 2022).

видання Якова Майданика “Вуйко Ш. Табачнюк і інші нові, короткі оповідання. Поверх 100 ілюстрацій автора” (Майданик 1959)⁵ та “Вуйкова книга” (Майданик 1974)⁶.

Зауважимо, що аналіз творчості Якова Майданика висвітлено у публікаціях таких дослідників, як Лариси Цимбалюк-Челядин в “Журналі графічних романів та коміксів” (Sembaliuk Cheladyn 2019), в онлайн-проекті Центру українського і канадського фольклору імені Петра та Доріс Кулів при Альбертському університеті “Листи

⁵ Оригінальний примірники видань Якова Майданика “Вуйко Ш. Табачнюк і інші нові, короткі оповідання. Поверх 100 ілюстрацій автора” 1959 р. та “Вуйкова книга. Річник Вуйка Штіфа в рисунках Я. Майданика” 1974 р. надійшли разом із сотнями інших рідкісних і цінних видань українською та англійською мовами до Центру канадознавства Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк) від Асоціації українських піонерів Альберти (Едмонтон, Канада), за що ми надзвичайно вдячні директору Канадського інституту українських студій Альбертського університету Ярсу Балану, громадському діячеві Омеліану Єринюку та президенту компанії “Східноєвропейські можливості” (Сейнт-Альберт, Канада) Валерію Полковському за організацію та відправлення посилок до України, а також усім тим, хто долучився до цієї справи. Ці подаровані книги є справжнім скарбом для філологів, лінгвістів, перекладачів, істориків, краєзнавців, літературознавців тощо, викладачів та студентів, сприятимуть глибинним дослідженням в галузі канадознавства.

⁶ У передмові від видавців до публікації “Вуйкова книга. Річник Вуйка Штіфа в рисунках Я. Майданика” (1974) зазначено, що це перше перевидання книги Якова Майданика і воно є спробою представити новому поколінню мистецьку та літературну спадщину українсько-канадської громади з надією, що воно принесе задоволення від прочитання і допоможе по-іншому зрозуміти і оцінити життя першопоселенців, а також як особлива шана унікальному внеску в українську літературну спадщину Якова Майданика (Майданик 1974).

кохання з минулого...” (Цимбалюк-Челядин 2019)⁷ та інших працях, Марії Кривошеєвої в “Українському Вінніпезі” (Кривошеєва 2018)⁸, Бена Вальдмана в онлайн-публікації “Вільної преси” (Waldman 2022)⁹, Анни-Олександри Павловської (Pawlowsky 1997)¹⁰ у дисертації про українську канадську літературу з 1908 по 1991 роки, статті Наталії Особи про види сатири та гумору в українській діаспорі (Osoba 2019) тощо. Довідкову статтю про Якова Майданика в Енциклопедії сучасної України

⁷ Лариса Цимбалюк-Челядин у проєкті “Листи кохання з минулого: як залицялися, зустрічалися та одружувалися українці в Канаді” публікує розділ “Вуйко Штіф пише додому”, у якому аналізує три листи між Вуйком Штіфом (тобто дядьком Стівом), котрий знаходився в Канаді, та його дружиною Явдохюю, яка все ще перебувала в Україні разом з їхніми дітьми, чекаючи від чоловіка звістки, що вже час їхати до нього в Канаду. Яків Майданик написав ці три фіктивні листи, щоб змалювати гумористичну (хоча й реалістичну) картину того, як відбувалося листування між членами родини в перші роки імміграції, коли швидко змінювалися звичаї та мова (Цимбалюк-Челядин 2019).

⁸ Стаття про Якова Майданика розміщена в рубриці “Видатні Українці Канади ” у жовтневому виданні 2018 року “Українського Вінніпегу” (Кривошеєва 2018).

⁹ У підзаголовку до статті “Забутий геній” Бена Вальдмана можна знайти такі рядки: “Від карикатури до релігійного мистецтва, вплив творчості Якова Майданика початку ХХ століття резонує, оскільки історія вторгнення та страждань України повторюється” (Waldman 2022).

¹⁰ Дослідниця зазначає, що Яків Майданик – соціальний критик, який викриває негідну поведінку українських іммігрантів у канадському суспільстві, включно з їхньою мовою, сповненою англіцизмів, діалектизмів та вульгаризмів, з метою самоаналізу та самовдосконалення читачів (Pawlowsky 1997).

уклав Микола Савчук (2017). Інформацію про біографію, літературну діяльність й видання Якова Майданика можемо знайти на сайті українського культурно-освітнього центру “Осередок” (Oseredok 2022), Архівної інформаційної мережі Манітоби (Manitoba 2022), Історичного товариства Манітоби (Manitoba 2019) тощо. Інформацію про діяльність Якова Майданика як іконописця, декоратора церков можна знайти на сайтах багатьох канадських церковних парафій, історичних місць чи сторінках муніципальної спадщини Манітоби (див. наприклад, (Rotoff 1990), (Canada’s Historic Places 2023), (Manitoba 2023)).

Без сумніву, “найбільшу відомість Якову Майданику приніс створений ним образ вуйка Штіфа Табачнюка – емігранта з Галичини, який був надзвичайно популярним у середовищі новоствореної спільноти Канади та США. Цей образ уперше з’явився 1915 року на сторінках української газети «Новини» м. Едмонтон. Автор писав короткі, повні гумору і сатири оповідання з життя української громади у Канаді, доповнюючи їх власними ілюстраціями, й тим самим викривав негативні соціальні явища діаспори” (Кривошеєва 2018). У передмові до книги “Вуйко Ш. Табачнюк і інші нові, короткі оповідання. Поверх 100 ілюстрацій автора” Яків Майданик зазначає мету створення такого персонажу, як Штіф Табачнюк: *“Загальний плян автора був викривати мовою сатиричних образів все лихо, яке наносило ганьбу нашому народові і тим самим виправляти їх сміхом. Можливо, що це був у той час дуже маленький і скромний вклад у нашу*

літературу – але все-ж таки вкладом він був” (Майданик 1959)¹¹.

За словами автора, на початку ХХ століття “...події, зображені в гуморесках, дійсно відбувалися в різних місцях Канади, а навіть і Америки, де осілися і жили наші люди. Всюди траплялися своєрідні сатиричні типи і характери. Не один подумав, коли хтось розповідав або читав про найновіші гуморески Штіфа, що мова йде про нього самого або його знайомого” (Майданик 1959). “Оповідання Майданика були досить популярними, а тому їх охоче

¹¹ Влучно про роль Вуйка описав Михайло Стечишин в листі до Якова Майданика: “Своїм пропам’ятним «Табачнюком» Ви виховали українців в Канаді: говорячи простою мовою Ви знищили «хама», Ви внесли в українське життя проміння сонця в постаті культури, Ви перетворили людину-звірину в людину гуманності та шляхетності й за це Вам належить велика подяка й за це Ви залишаєтеся незабутнім” (Фаркавець 1983).

Петро Кравчук у книзі “Українська література в Канаді” зазначає: “Письменник створив узагальнений образ здеморалізованої людини, негідника Штіфа Табачнюка, який готовий зробити всяку підлість за чарку горілки чи кусок гнилої ковбаси... Яків Майданик допомагав боротися проти суспільного лиха...” (Фаркавець 1983).

Микита Мандрика, дослідник української канадської літератури, в одній з розмов згадував про значення Штіфа Табачнюка: “Постать Вуйка Штіфа Табачнюка виповнює важливу частину української канадської літератури, а саме частину гумору. Це безперечно цікавий тип. Його значення підкреслює найбільше той факт, що ера тих «Вуйків» в Канаді цілковито закінчилася” (Фаркавець 1983).

Олекса Гай-Головко в огляді української канадської літератури “Українські письменники в Канаді” на сторінках “Канадійського фермера” зазначає: “Але найбільшої популярності в Канаді й Америці здобули Я. Майданикові написані ним Штіфові Табачнюкові гуморески... Нікому не хотілося бути подібному до Штіфа Табачнюка і його «партнерів» і вони помалу набували шляхетності, свідомості” (Фаркавець 1983).

передруковували українські часописи Канади, як-от «Новий шлях», «Український фермер», «Календар новин», «Український голос» тощо. Однак, завдячуючи саме своєму відомому персонажеві, автора було час від часу втягнуто у місцеві виборчі й партійні конфлікти, через що він мав багато неприсмностей і навіть змушений був на якийсь час припинити писати” (Кривошеєва 2018). Власні мистецькі і гумористично-сатиричні твори він публікував у “Календарі Штіфа Табачнюка” (1928–30) (Савчук 2017).

Грунтовно творчу спадщину Якова Майданика висвітлив Дмитро Фаркавець в магістерській дисертації “Внесок Я. Майданика в українську канадську літературу” (Фаркавець 1983), у якій він досліджує “Вуйкову книгу”, “Манігрулу” та “Вуйка Ш. Табачнюка”, передумови їхнього створення¹², феномен популярності¹³, власне цією

¹² У вступі до роботи “Внесок Я. Майданика в українську канадську літературу” дослідник зазначає, що: “Гумор та сатира перенеслися разом з переселенцями України і на терен Канади <...> українська імміграція створила в Канаді цілу низку гумористично-сатиричних журналів. Вони віддзеркалювали найрізніші аспекти суспільного життя, висміюючи негативні сторони окремих людей чи цілих груп українського канадського суспільства...<...> Коли взяти до уваги, що українські іммігранти на початку 20-го століття це, за не значними винятками, селяни та заробітчани, то ще цікавіше бачити, що ці переселенці уміли з себе сміятися навіть у дуже невідрадних обставинах. Очевидно це впливало вже із самої вдачі народу, на що склалося кілька чинників. Одним із них є природна притаманність українців до комічного, до смішного...<...> Другий важливий фактор знаходиться у психіці народу і закорінений у підсвідомості людини. Для таких душевних переживань часто вживається вислів, що став уже крилатим: «сміх крізь сльози». Третій чинник соціологічного значення. Це необхідність викривання суспільного лиха критикою його недоліків” (Фаркавець 1983). Отже, гумор, сатира та вміння посміятися з себе були основними передумовами створення такого персонажу як вуйко Штіф Табачнюк, який відтворював образ українців-

працею ми послуговуватимемося при аналізі рецепції творів Якова Майданика.

Яків Майданик окреслює ситуацію в тогочасному канадському суспільстві так: *“...ніде правди діти, молоді, здорові українські «парубки», не маючи над собою в Канаді батьківської опіки, соромом вкривали всю українську спільноту від Монтреалу до Ванкуверу. Бійки в готелях (корчмах) не переводилися. Кримінальні суди були переповнені нашими хлопцями. Щоденна англійська преса приносила одну сензацію за другою, називаючи нас «галішенами», дикунами, тощо. Провідні українські люди були цілком безрадісні супроти такого явища”* (Майданик 1959). Проте, за висновками дослідника Дмитра Фаркавця, *“Вуйко, це імігрант-заробітчанин, який приїхав до Канади з основною метою заробити чим швидше грошей і повернутися додому, на Україну”* (Фаркавець 1983, 92).

першопоселенців в тогочасному канадському суспільстві на початку ХХ століття.

¹³ У висновках автор зазначає, що *“одною з важливих причин, яка сприяла такому масовому розповсюдженню гуморесок Вуйка, було і те, що на початку цього століття не було ще так добре розвиненої комунікації, а тим і вибору щоденної розваги. Радіо було мало доступне. Телевізія ще зовсім не існувала. Велика більшість українських імігрантів не могла читати англомовних газет та книжок через незнання цієї мови, і тому самотній спосіб розради був гумор в українських газетах, журналах, календарях та книжках, як також подекуди в аматорських театрах. Якщо гумористичні оповідання були ще й ілюстровані карикатурами, вони швидко знаходили читачів”* (Фаркавець 1983, 94). Іншими словами, гумор характеризував українських першопоселенців в Канаді. Тобто, *“таке зацікавлення гумором та сатирою в часі найгірших воєнних та економічних катастроф, підтримує думки, що комічне дуже тісно пов’язане зі серйозним”* (Фаркавець 1983, 96).

Це – не типовий представник українських першопоселенців Канади, у першій хвилі еміграції це були здебільшого селяни. “Пересічний український хлібороб навряд чи міг би потрапити на сторінки гумористичних журналів для такої сильної критики. Такого важко було сподіватися від хлібороба, що тяжко працював на виробленій землі. Такому не було ані часу, ані енергії для «троблів та притрафунків», якими жив Вуйко. Поява «Вуйків» у Канаді була новим явищем серед української іміграції. Коли поведінка деяких заробітчан переходила в екстреми, тоді зродився такий загальноприступний, добродушний гумор для викривання і критики цих явищ” (Фаркавець 1983, 93). Науковець додає, що “Поки Стефан Табачнюк жив на Україні, його поведінка була зовсім іншою. Це була поведінка в рамках традиційно прийнятих норм українського села, звідки майже не було втечі і тому стремління селян до гармонійного співжиття стояло на першому місці. Зовсім протилежні обставини зустрінули таких іммігрантів в безмежних, мало заселених та вільних просторах Канади. Цей «шок» наглої зміни на деяких одиницях позначився негативно” (Фаркавець 1983, 93). Тобто, йдеться про тимчасовий образ українців-першопоселенців, який змінювався у новій країні за відповідних обставин з плином часу.

Ім'я головного героя Якова Майданика, вуйко Штіф Табачнюк, є частиною його образу. На думку Анни-Олександри Павловської, “вуйко” (діалектизм від “дядько”) використовується автором для позначення невдахи, не настільки респектабельного, щоб до нього зверталися “містер”, а Штіф – це неправильно вимовлене англійське слово *Steve* і ймовірно символізує невдалу

спробу неписьменного іммігранта назватися англійським ім'ям. “Табачнюк” одразу ідентифікує його як українця (Pawlowsky 1997).

В аналізованих виданнях Якова Майданика можна зауважити упереджене ставлення до українських заробітчач в Канаді на початках, до котрих не зверталися на ім'я, а кликали Дзянами, Джанами (від “Джон” – Іван) чи “галішенами” (від “вихідці з Галіції / Галичини”) або “манігрантами” (від слова “іммігрант”): “*Гаряп, Дзяні, гаряп!*” (Майданик 1974, 5); “*Ю-райт Джані!*” (Майданик 1974, 5); “*Коман Джан! Гарйоп...*” (Майданик 1974, 14); “*Не кажи Штифане, але Штіф, бо це Канада. Не тра аби нарид знав жи ти дурна манігрантка*” (Майданик 1974, 17); “*Мой – таже я двацять рік в Канаді, ци ти маєш мене за манігранта, ци ти крейзі? Я брок!*” (Майданик 1974, 14).

Процес створення імені головного героя автором докладно описала науковиця Лариса Цимбалюк-Челядин: “Під час навчання в Руському училищі до його рук потрапив цікавий лист зі Старого краю. Увагу Якова привернув не стільки лист, скільки конверт. Цікавим він був тому, що був підписаний гібридною мовою – сумішшю німецької, української та польської: «Asobity sofort antwort do padawsa Штифан Табачнюк»... Їхній викладач, Петро Карменський (у спогадах Майданика написано Карманський), пояснив, що листа, мабуть, написав чоловік, котрий не так давно скинув «кайзерську уніформу» і котрий, певно, тепер хоче приїхати до Канади... можливо, писав українець, який мешкав під австрійською владою (а на той час це була польська територія) – це пояснювало, чому конверта було підписано кількома мовами <...>

Відомо, що на той час серед українських іммігрантів було багато неписьмених. Отже, треба було шукати когось, хто вмів читати та писати відповіді на листи, отримані з України. Брандонські студенти часто бралися перекладати та писати листи за винагороду (наприклад, за миску супу) і Яків Майданик був одним із таких писарів. Згодом читання та писання листів наштовхнуло студентів на ідею писати власні «листи» в подібному лінгвістично-гібридному стилі, як той оригінальний лист до Табачнюка” (Цимбалюк-Челядин 2019). Так з’явився головний герой Вуйко Штіф Табачнюк.

Зовнішність вуйка Штіфа Табачнюка можемо бачити з чорно-білих рисунків автора, виконаних простими лініями без зайвих деталей. Це чоловік невисокого зросту, опецькуватий, з животом, чорним густим волоссям і рясними вусами. Його беззуба посмішка і безтурботний вираз обличчя виказують його вдачу.

Одяг вуйка Штіфа змінюється від простої селянської сорочки й штанів, робочого смугастого комбінезону до костюма з краваткою в залежності від фінансового становища Штіфа Табачнюка. У “Вуйковій книзі” автор представляє свого героя в картатій шапці, простих однотонних штаних і сорочці, безжурним, усміхненим, незважаючи на те, що той покидає рідний край і збирається до Канади. Сцена прощання позбавлена суму, мова героїв викликає посмішку, а плач kota і курей додає комічності ситуації: “– *Вважай Стефане за жінку слюбну бото Канада, зароби гроші і вертай додому! – Євдошко кобіто мила! Не бануй саракоф тиши – ти знаєш жи я не спав під дурного хатов. Їдут тазди – а я що?..*” (Майданик 1974, 3).

У книзі “Вуйко Ш. Табачнюк і інші нові, короткі оповідання” головний герой зображений у сорочці з жилеткою від костюма, він широко беззубо усміхається і показує дулю, яка зазвичай означає “нічого не одержати, не дістати”, а в народному фольклорі це жест, який допомагає відвернути порчу, зурочення, адже вуйко Штіф був досить відомим серед української громади: “*Здається мені, що нема такого чоловіка або кобіти в Канаді аби мене не знали*” (Майданик 1959, 8). Також дуля може бути символом нескороної вдачі Штіфа Табачнюка попри всі негаразди, які з ним траплялися (за словами вуйка, “*різні троблі та й бадрованя*”).

Як більшість українців, які дісталися Канади, Штіф не був добре обізнаний із реальною ситуацією в країні. Перші враження простого селянина про Канаду як країну достатку описані у “Вуйку Ш. Табачнюку”: “*Акурат пядесять років як я приїхав сюди, то не до Канади, а до раю божого, а бігме правду кажу...*” (Майданик 1974, 96) чи у “Вуйковій книзі” в листі до дружини: “*Кохана кобіто Євдохо! Нема то як Канада – бігме ну. Що днє Великдень, тездеди, а менажа чилі борт форст клес, та де-де, хто видів в старі контрі*” (Майданик 1974, 8).

Спочатку Штіф мав завищені очікування щодо канадського життя: “*Приїхав в Канаду дуляри числити, а тут кажут мені йти тайзи носити*” (Майданик 1959, 11). Він, наївний, думав, що в Канаді можна заробляти на життя без зусиль: “*Еге – то це край десі дуляри по дорозі валяютьси, а мнеса як на Великдень – нати по чому горівка?*” (Майданик 1974, 4). Штіф планував назбирати грошей і повернутися додому. Але все виявилось зовсім не так, як очікувалося:

“Ой Канадо, Канадонько,

Яка ти зрадлива,

Не єдного чоловіка

З жінок розлучила” (Майданик 1974, 7).

Важко працював Штіф Табачнюк у Канаді, без родини, дружини, яку залишив в Україні. На початках він прокладав колії, працював старанно, над ним не потрібно було стояти і наглядати за його роботою: *“Я як роблю то роблю, як сидю то сидю, як сплю то сплю, а як пю, ой то пю. – Штронг мен галішен”* (Майданик 1974, 5). Як вмілого працівника, його навіть призначають майстром: *“Ю Штіф орайт розумієте роботу і будете форманом”* (Майданик 1974, 27). Але ненадовго, оскільки він підбиває працівників до протестів і його звільняють, на що він дивується: *“Дзізус крайц – то така фрі контра?..”* (Майданик 1974, 5). Така ситуація на залізниці нічого не навчила Штіфа і повторюється ще раз, наступного разу його звільняють через таку ж причину. Штіф не розуміє підстав для звільнення й трактує це як несправедливе ставлення до себе: *“Шукай Штіфе рихту як єс мудрий. Нема в світі правди”* (Майданик 1974, 45). Коли його звільняють з роботи механіком, він знову не розуміє власних помилок: *“Нема в світі правди”* (Майданик 1974, 63).

Яків Майданик змальовує Вуйка Штіфа у різних професіях і заняттях: різноробочим, фермером, механіком, головою зборів, парламентарем, послом тощо, але всі його спроби закінчуються невдачами: *“Так ми щось шептало, що твоя... Штіфе, не до крісла, а голова не до антиресу, ферштен?”* (Майданик 1974, 34). Зрештою, коли він несподівано отримав у спадок ферму, то не

використав цей шанс, щоб зміцнити своє фінансове становище в Канаді, а продає її. За словами Дмитра Фаркавця, “вуйко на отриманій землі не може довго всидіти, бо він приїхав до Канади на заробітки, а не для хліборобства, тому легко позбавляється її” (Фаркавець 1983, 49). Розсудливість, удача й везіння знаходяться на той момент не на боці Штіфа. Коли він надумав примножити кошти від продажу ферми, то вплутується в нову справу – спекулятивну інвестицію на біржі збіжжя. Але замість швидких грошей він втратив все: “*Чи пан заінтересовані в клеймах? – Ласкавий пане, великий бізнес але брак готівки – чи не пристали б? – Мой не фульгуй, бо те задушу... всі цинти пішли! – Я брок! Мо-мо-мой...!*” (Майданик 1974, 34).

Відтак Штіф найнявся на роботу на фермі, але теж йому нічого не виходить. Він не розуміє, як працювати, оскільки не має належних навиків: “*Ци ти над снопом так довго думаєш як над картов? – Мовчіт вуйку, а во ви над нічим не думаєте тай я ваи нічо не кажу.*” “*З вуйка фармер, як батіг з клоча*” (Майданик 1974, 36). Коли Штіф знову без роботи, він навіть береться за гру в карти з метою заробити якусь копійчину: “*– Коман. – Гало-гало фелас. – Я вуйку маю нові карти. – Дайте кводра. – Я тиж колеге. – Я дубільтую. – Моє ниньки завтра ваше*” (Майданик 1974, 50). Але такі заробітки тимчасові, вони не можуть забезпечити фінансову стабільність.

Попри все, Штіф завжди оптимістичний і намагається знайти вихід зі скрутного становища. До прикладу, незважаючи на втрату роботи, налаштований позитивно й підспівує:

“*А це тобі Манінег*

*Лацо віски й пива кег,
Краянчики і гишки
Ань-цвай, Штіфе, лиш чеши”* (Майданик 1974, 8).

З одного боку, це свідчить про оптимізм Штіфа, а з іншого – про його нерозсудливість. Він, зрештою, розуміє, у чому його помилки, проте не робить належних висновків:

*“Ой зацвила калинонька
З неї цвіт приупав
Гей-гей з неї цвіт приупав
Бо так вордель припав
Гей-гей такий вордель припав”* (Майданик 1974, 24).

Коли Штіф втрачає гроші за продану ферму, то він не в розпачі, а легко сприймає ситуацію, роздумує над ще одним шансом і будує плани на майбутнє: *“Ото якби ще раз якийсь дурень відумер мені масток – мой-мой аби тоді казав”* (Майданик 1974, 34).

В образі Штіфа Табачнюка найбільшою вадою, через яку він спричиняє бійки, сварки і різного виду проблеми, є пиятика: *“Пияку пропив єс всьо і ще брешеш – десь був кажи бо голову тобу зірву. – Євдохо! Ци ти тазда ци я тазда? Шарп кажу бо буду бив!”* (Майданик 1959, 46). Яків Майданик приділяє цій темі дуже багато часу, адже алкоголь завдавав великої шкоди українським іммігрантам насамперед в репутаційному плані, про що вже йшлося. За спостереженнями Дмитра Фаркавця, з тридцяти трьох оповідань “Вуйкової книги” вісімнадцять рисункових оповідань відносяться до теми алкоголізму (Фаркавець 1983, 43).

В оповіданні “Великодний притрафунок” при виконанні ремонтних робіт у будинку вуйко Штіф потрапляє в погреб господаря, де зберігалися різні алкогольні напої, і “втрачає голову”: *“Дзізус крайц! Цалий «Губерман» гезьди а цей Цютабак єкби незнав і слова не скаже – фе! І не гріх дару божого? Бренді – бігме вона! Ато нарід темний дурнісінько стоїт і марнуєсі. І де ту рихт”* (Майданик 1974, 11). Він думає, що про алкоголь забули, тому без дозволу бере пляшки алкоголю і починає без міри пити. Коли повертається господар, то звільняє п’яничку: *“Штіф ю но гуд! Ю но джентлемен заберайтеся”* (Майданик 1974, 13). Але вуйко Штіф відмовляється йти геть: *“Не піду, за мільйони не піду звідси бо мені ліпше як ксьондзови в краю або – ясновельможному панови...”* (Майданик 1974, 14). Довелося господареві викликати поліцейських, які забрали його до в’язниці якраз перед Великоднем.

У в’язниці Штіф нарешті задумався над своєю поведінкою. Він вирішив перепросити всіх за створені клопоти й проблеми: *“Сусідо-краяни коханий, простіт своєму краянови розмаїті єго містики. Христос воскрес!”* (Майданик 1974, 39). Образ Штіфа-християнина, який просить вибачення перед причастям на Великдень, доповнений деталями тих, кого він образив: продавця, керівника громадської організації, редактора газети, нотаріуса, пана професора: *“Пані шторник, вібачте жем вас змачкариу за ту ковбасу... – Простіт пані старший може я яке шпетне слово сказав на вашу козацьку віру... – Пані редахтір, може я гавкнув колісь на вашу парсуну, так вібачте і простіт старшому чоловікови... – Таж я прощєня прошу жим часом обкладав вас нераз пані лоєр*

кольками... – ...я хочу абисьти простили мені жем числом не файне думав за вас” (Майданик 1974, 38–39).

Він прийняв рішення перевезти до Канади свою дружину, яка б змогла би “тримати його в руках”: “Небо вона там а я тут і на який татунок прицегавесь, Штіфе? Євдохо кобіто, кохане моє, треба те суди змухувати” (Майданик 1974, 15). Так і сталося. Євдоха приїхала до Канади і з плином часу їхнє життя починає змінюватися. Звісно, її не влаштовує ситуація, коли він знову втрачає роботу: “Колодо лінива! Шуруй до роботи або гони з хати і не заваджай!” (Майданик 1974, 50). Вона бореться з пагубною звичкою чоловіка: “Та йди на зламане... Але як занюхаю від тебе алкоголь так не пуцу до хати абис гинув” (Майданик 1974, 46). Євдоха погрожувала, що не випустить його до хати, коли відчує хоч якийсь запах алкоголю: “Вона побліка як зачке від мене трунок так авс! Єк не вілю тиж не вірит і на спробунок каже мені хухнути через замок в дірку – пізнає” (Майданик 1974, 46).

Можемо спостерігати, що Штіф Табачнюк – грубий, неотесаний селянин, який не знає, як поводитися в поважному канадському товаристві, не знає манер спілкування: “Навіть краватки не вмієш завязати як мені з тобов межі люди вийти?” (Майданик 1974, 72); “Скинь кашкет. Ти де в готели?” (Майданик 1974, 87); “Я тобі зараз дам рихт. Ти канадіяне розпаскуджений, в тебе не було рихту і не буде... І де ти небоженьку такий виховався? В Австрії чи то в Канаді тоді входило але не тут” (Майданик 1974, 87). Дружина Штіфа намагається контролювати його поведінку: “Тай вважай абисся не залляв і чужі кобіти не чіпав. Чуєш?” (Майданик 1974, 72). Вона висловлює надію на те, що Штіф колись зміниться:

“А може коли й будуть з тебе люди Штефане?” (Майданик 1974, 70).

Взагалі Вуйко Штіф любить поїсти, інколи навіть без міри, про що його не раз застерігає дружина: “Вважай на свою середину щобис був на завтра здоров” (Майданик 1974, 55). Його не потрібно припрошувати до столу: “Я такий чоловік жи не даюси просити. А щегульнє на весілю. – Не віню я то другий віє юбечулай жи віне” (Майданик 1974, 73). В оповіданні “Пайонір” детально перераховані наїдки й описано перші враження від Канади як країни достатку українських першопоселенців: “Двацять хлібів за кводра, штири центи за павн найліпшого мяса, сімдесять пят центів кварта горівки, (шпіритусу, що приймала половину води). Мала бочка пива дуляра-й-кводра... Мішгєс переночувати і пообідати за 10 центів, а хтївес забавитися в пана, то йди до чайнеменского рестевранту. Там дістанеш велику миску зупи, всілякого мяса, бароболь, капусти і розмаїту городину. Хліба і масла цілі стоси лежали на столі для твоєї потреби, а пудінги, паї, фручта ну і кикси ріжного татунку до кави або гербати, що можна їсти і пити по пару копиків і все то за 15 центів” (Майданик 1959, 96).

Яків Майданик гротескно відтворює й висміює й іншу рису Штіфа Табачнюка – постійні бійки і, насамперед, побиття дружини. На його думку, “...жінка єк не бита то так як коса не клепана” (Майданик 1974, 30). Таке явище не є характерним для українців, але поодинокі трапляються з-поміж сімей через проблеми з алкоголем, грошима, майном, ревностями тощо. Після переїзду до Канади, вуйко не наважується на бійку з дружиною, бо побоюється канадських законів: “Гм, – якбито в краю, я би

і сфіксував, але найно я віплю і їдь дістану, тоди я з тобою, місець, Табачнюк, побалакаю – о – побалакаю впоридку” (Майданик 1974, 20). Дружину він називає “місець” (очевидно, це слово мало б означати англійське “*misic*”).

Ми можемо стежити за змінами, які відбуваються у стосунках пари: Євдоха змінює одяг на модний, який носять жінки в Канаді, стає впевненою. Вона змінюється: від цілковитої покірності, без права на власну думку в Україні (“*Пригадую собі як ви колись свої Явдосі післали фотографію, та наказували, щоби вас поставила за образ, аби вас мухи не обпаскудили*” (Майданик 1959, 9)) до рівноправ’я в сім’ї. Євдоха може ляяти Штіфа: “*Шареп, кажу, кнуре старий. Ти не знаєш жи се Канада?*” (Майданик 1974, 19), може відкрито критикувати чоловіка у різних ситуаціях, зокрема коли дізнається про намір займатися політикою: “*Нагуло дурний! Такой дурний єс ся крутиш, ти до політики? А хто буде на фармі робити?*” (Майданик 1974, 19).

Загалом у Канаді в Штіфа і Євдохи налагоджуються стосунки – вони називають одне одного “*коханє моє*”, у них підрастає син Нік. Нарешті Штіф сприймає її як розумну жінку, яка допомагає йому вести бізнес: “*Колись я думав, а навіть і писав, що моя Явдоха крейзі фул, а воно, видите, я робив великий містик. Від коли я її спровадив з старої контрі зараз по першій війні, то переконався, що вона смарт вумен, чи так би сказати по нашому, тисячі а не жінка. Не раз в бізнесах дивлюся на свою Явдоху тай лиш кахекую. Вона вам і сюди і туди і вон куда. Центи приходять, тринкаль не виходить – ввійде. Всім вона орудує, все видить і знає, а найбільше тримає мене на оці, аби я дещо не насвинив, та не поробив троблів – бо і таке*

бувало в нашій бізнесі. Вміла вона і знала як центи качати до купи” (Майданик 1959, 9)

Коли Штіф Табачнюк приїхав до Канади, то він разом з дружиною, як і більшість українців-першопоселенців, були неписьменні. Штіф платив, щоб йому читали: *“Небо вона платит жи хтос пише, а я платю жи хтос читає. От де йде праце – тра закликати екус латку, нех перечитає бо шкода єї центів – кажім сюди й туди”* (Майданик 1974, 29).

Образ Штіфа Табачнюка як людини без освіти, якій бракує знань, виховання, підкреслюється автором неодноразово. До прикладу, коли його вибрали головою зборів: *“Панови! Гекую вам файно жисти мене вибрали на цю політику за чирмана енд проши мене віслухати аби не було жидної субординації – розумно? Таже знаєте жи з дурня чирмана не робле, а я рахувати ним є – сі? Тому я хочу вам вітлумачити абисьте вже раз мали розум і кажім честь – бо я такий чоловік”* (Майданик 1974, 40). Але відсутність у Штіфа вміння дотримуватися регламенту зібрання та керівних навиків призвели до хаосу, крику, невдоволення людей.

Іншим прикладом того, що, незважаючи на свою необізнаність, Штіф намагається давати якісь настанови, є ситуація, коли він намовляє фермерів купити машину, а сам не розуміє, як вона працює: *“Небос Штіфи машиніста а не понімаєш ані ніц, – темний єс як табака в розі, шкода жи те люди мають за якогось диштифранта ати сарака нездаль, щой хібаби”* (Майданик 1974, 60). Наступний приклад – комічний випадок, коли Штіф робить спробу переконати дітей у школі не слухати вчителя і не вірити, що Земля обертається навколо своєї осі: *“Нащо ви баки*

забиваєте нашим бахурам тай тумана пускаєте їм жи сі свїт крутит – га? ... Мой таже в голові крутиться! То ти такий професор! ...Але бо і ти латко крутишсі. То значит жи я дурний, а ти ще дурніший, а цалий свїт такой цалком дурний... Тумане єден! Таже якби той свїт мав розум – тоби не крутивсі!” (Майданик 1974, 64–65).

Особливістю творення образу Штіфа Табачнюка є те, що він змінюється – він вже не та людина, котра ступила на канадську землю: *“А ти любий читачу тай краянчику не думай що я і тепер такий. Ні. Життя за 40 літ мене богато обтисало...”* (Майданик 1959, 27). Іншими словами, вуйко Штіф намагається пристосуватися до життя в новій країні, набуває всілякого досвіду і з часом усвідомлює зроблені помилки: *“Гуляв я колись, буяв, але тепер мені не до сего. Ломбето мене крутить – от що. А ви кажете. – Та з другого боку є ріжні причини, що я тепер став телігінтним. Ружні бізнеси, які ми з Явдохов провадили, вибили мені той дур з голови. Мав я бортин-гавзи, румінг-гавзи, штімбед, чилі старокраєву лазню...”* (Майданик 1959, 9).

З часом Штіф вчиться поводитися серед людей, слухати їх. До прикладу, на весіллі він виголошує такий тост: *“Я вам скажу молодета і вам чесні гості живи то всьо вам зіснилося що вам тут всі набалакали при цім килишку горівки. Міркую в свої голові жи не тра вам більше – га? Дай Боже здоровле”* (Майданик 1974, 72). Євдоха реагує на зміни в поведінці Штіфа: *“Та й ти Штифани був дикий, та виправляв дурниці. А тепер файний джекільмен з тебе зробився – що маю гонір за тебе”* (Майданик 1959, 105).

Завдяки набутому досвіду, поведінка Штіфа поступово змінюється: загалом він позбавився конфліктності, впертості, перестав вирішувати проблеми за допомогою крику чи бійки. Натомість, Штіф Табачнюк все частіше обмірковує свої вчинки і способи вийти зі скрутного становища: *“Пішов я до голови по розум. Думав, думав тай придумав”* (Майданик 1959, 72).

До прикладу, в оповіданні *“Як Штіф перехитрив Скачмена”* йдеться про те, як Штіф дав великий завдаток за будинок, що знаходився в поганому районі: *“...Поговорив з овнером, винев з кишені папери та віписав чик на тисячу долярів, як депозит... І тут почалися нові троблі... Бачу самий, жи дистрикт паршивий і вона має троха рацию”* (Майданик 1959, 72). Зрозумівши свою помилку, він вирішив обманути ріелтора й видурити свій завдаток назад, що йому й вдалося за допомогою приятелів: *“Вечером я поставив на столі батлю, прийшли патнери, а за ними і Баба Передерчиха, той розпили на здоровлечко. Це була моя заплата за прислугу, яку мені патнери зробили. Патнери виручили так, що тисячка не пропала – бо совість не без добрих людей”* (Майданик 1959, 73).

Штіф Табачнюк нарешті зрозумів, як можна дипломатично вести справи, добре розмірковуючи, як вплинути чи змінити ситуацію. Він допомагає приятелям, що в результаті веде до прихильного ставлення до нього, пошанування в громаді: *“Галов вуйку Штіф закричали в голос, тай зробили для мене місце. Зараз бесіда перешла на більше поважну тему, бо рахувати всі мене уважають за богача тай таки мають пошанівок для мене, бо коли хто*

має які троблі або притрафунки, то зараз приходить до мене за порадою.”. (Майданик 1959, 60).

Він готовий прийти на допомогу навіть безоплатно: “Не тра мені твої плати, я не є жадний чіп-тай, і на такі зарібки не спускаюся” (Майданик 1959, 121). Його вдача змінюється – він стає доброзичливим, співчутливим, не жадібним: “Я не тішуся з другого нещасья, бо я такі нещасья не раз переносив в своїм життю, і це мене навчило бути на кожнім кроці осторожним – «Стань, дивись і слухай!»”. (Майданик 1959, 121). У нього з’явилася самоповага, він щиро дає настанови, вчить обережності: “А поки що тримайтеся цупко. Та уважайте аби вас хто не конєрував”. (Майданик 1959, 121). До його порад, як від людини з досвідом, дослухаються і приймають їх з належною повагою.

Зовнішній вигляд й ім’я головного персонажа також змінюються впродовж оповідань. Звертання до Вуйка, як до Штифана, а не Штіфа підкреслює зміни характеру колишнього Штіфа, перетворення в його житті від Стефана (пересічного селянина в Україні) до Штіфа (заробітчанина) та Штифана (шанованого громадянина Канади). Його одяг теж змінюється, він стає менше виділятися в натовпі, щоб пристосуватися до канадського життя, а також змінив ім’я, щоб його не вважали іммігрантом: “Були такі часи, байгали, що ми мусіли своє намено перечинчувати. Перше ми Табачнюк врубали на половину і виходило містер і місис Штіф Табач. Але воно чогось мені ставало в поперек горла. Другий раз я зчинчував на містер і місис Стіф Бек. Так нам виходило краще. Тут не треба шлепувати, тай ріжна жидова не

знає що я форінер, тай рахувати не стає джилис, ая” (Майданик 1959, 9–10).

Образ головного героя Штіфа Табачнюка, українця-першопоселенця в Канаді, який прибув до іншої країни і був змушений адаптуватися до нових умов проживання, відображений у його мовленні. Зазвичай “висміювалася мова іммігрантів, коли вони пристосовувалися до нового оточення. Іммігрувати до Канади на початку ХХ століття було не легше, ніж тепер. Новоприбулі часто хвилювалися, що через свій акцент і культурні звичаї вони надто виділятимуться, тож намагалися бути, як усі. Листи Штіфа, його поєднування мов передають те, наскільки він намагається пристосуватися до своєї нової, канадської, батьківщини. Він також намагається говорити про політику, збагнути систему голосування та політичних партій, а також виступає в ролі свата, знайшовши для своєї дочки «розумного Білла». Штіф навіть похваляється тим, що його «бас» (*boss*) каже йому «гудмоник» (*good morning*) та «гадей» (*good day*): він відчуває, що починає зводити до свого нового оточення” (Цимбалюк-Челядин 2019).

Щодо розуміння досліджуваних творів Якова Майданика, дослідниця Лариса Цимбалюк-Челядин вважає, що “якщо вчитуватися уважно, сатирична гра слів підкреслює інтертекстуальні значення та тісні зв’язки між українською й англійською мовами, що мали місце в мові раннях іммігрантів тієї доби. Майданик використовує переклад, стилізацію та пародію в фіктивних листах і в діалогах намальованих карикатурних героїв, аби створити взаємозв’язок між двома взаємопереплетеними мовами. Наприклад, передбачається, що читач – двомовна людина і зрозуміє гумор, коли правила української граматики та

закінчення слів прикладаються до англійських слів” (Цимбалюк-Челядин 2019).

До слова, не завжди легко при читанні відразу зрозуміти значення деяких слів чи словосполучень в оповіданнях Якова Майданика, гру слів, оскільки вони відображають поєднання кількох мовних явищ одночасно: “Гадей місєц! Ю феритен і форнис, а мі ворк і дацол. Містир феритен ногінт в гавзі – гі орайт фела авсайд – ю нов...” (Майданик 1974, 10); “Вони дрінк Дзян? Коман ю санаматан лейзі боге – дрінк! А як сі цураєш то їж цютабаку. Я відкліную батлі!” (Майданик 1974, 13). Читачеві можуть також знадобитися вміння трактувати українські діалектизми чи базові знання польської та німецької мов, оскільки Штіф Табачнюк – український першопоселенець Канади з Галичини, яка на початку ХХ століття була під владою Австро-Угорської імперії, де офіційними мовами була німецька, угорська, подекуди польська та хорватська.

Аналіз показав, що образ українських першопоселенців в Канаді яскраво представлено Яковом Майдаником в мовленні головного героя Штіфа Табачнюка. Спостережено велику кількість таких одиниць:

- іншомовних слів, насамперед англіцизмів-транслітерацій: ю (*you*), ворк (*work*), мен (*man*), ізі (*easy*), форінер (*foreigner*), кеш (*cash*), піг (*pig*), мембер (*member*), крейзі фулз (*crazy fools*), ю нов (*you know*), смарт вумен (*smart woman*), олайн (*all right*); теїк ім (*take it*), радавей (*right away*), гаріоб (*hurry up*), тімі (*give me*) тощо;
- іншомовних слів-англіцизмів з українською вимовою та словотвірними змінами: завордувати (замовити від *order*), квитувати (звільнятися від *quit*),

вачуй (будь уважним від *watch out*), пейда (зарплата від *pay day*), батля (пляшка від *bottle*), відклінити (помити від *clean*), бадрувати (турбувати від *bother*), вордель (порядок від *order*), фони (жарти, веселоці від *fun*) та ін.;

- іншомовних слів, запозичень із німецької мови: ай-цвай! (*ein-zwai!* – раз-два!), ферштен (*verstehen* – розуміти), галишен (*galischen* – галицький), маршірен (*marschieren* – марширувати), Гальт! (*Halt!* – Зупинися! Стоп!) Нідер-ауф! (*Nieder auf!* – Встань! Піднімися!) тощо;

- іншомовних слів, запозичень із польської мови: ніц (*nic* – нічого), єден (*jeden* – один), ксьондз (*ksiądz* – священник), ціхо (*cicho* – тихо), їдзене (*jedzenie* – їжа), нумер (*numer* – номер) тощо;

- канадизмів: санаматан (негідник), губерман (урядовець, офіційна особа), кводир (*quarter* – канадська монета 25 центів); ярд (*yard* – ярд);

- діалектизмів (галицький діалект): вуйко (дядько), кобіта (жінка), газда (господар), бета (торба, мішок), гальба (склянка), шкарадний (негарний), банувати (жалкувати), писок (обличчя), подлук (згідно), закапарити (зіпсувати), лайдак (невдаха, нероба), сарака (бідолаха), бігме (їй Богу!), нендза (надокучлива людина) та ін.;

- вульгаризмів: стули морду, шареп (*shut up*), крейзі (*crazy*), кнур старий, колода лінива, до холери, не гавкай, свиня стара, худоба, буйвол незагнаний, слоню, шкаріде мерзенна, киту лінивий, гною оден тощо.

Окрім перелічених лексичних одиниць, мовленню Штіфа Табачнюка характерний суржик, як суміш слів української мови здебільшого з англійською, але трапляються випадки поєднання також з німецькими чи

польськими лексичними одиницями: “Отуж як скажу єс, то єс! А як скажу но, то є но!” (Майданик 1974, 32); “Ти що, крейзі?” (Майданик 1974, 16); “Ю Штіф орайт розумієте роботу і будете форманом” (Майданик 1974, 27); “Таже знаєте жи з дурня чирмана не робле, а я рахувати ним є – сі? Тому я хочу вам вітлумачити абисьте вже раз мали розум і кажіть честь – бо я такий чоловік!” (Майданик 1974, 40).

До слова, для комічного ефекту автор неодноразово використовує деформування слів: *тилігентний* (інтелігентний), *манігрант* (іммігрант), *манігрантка* (іммігрантка), *галгани* (хулігани), *но* (від англійського *no*, яке у вимові має бути *ноу*), при цьому основне значення лексичних одиниць не змінюється: Наприклад: “*Гишки ввійдут але тот ціз санаматан тилігентне їдзене. Євдоха гадає жи вона мудра невер!*” (Майданик 1974, 46); “*Не кажи Штіфане, але Штіф, бо це Канада. Не тра аби нарід знав жи ти дурна манігрантка*” (Майданик 1974, 17). Гарним прикладом гри слів є назва міста Вінніпег як *Маніпег* (від англ. *maneu*), йдеться про місто, куди прямували українські іммігранти з метою заробити гарні гроші.

Отже, за допомогою гумористичних оповідань і комічних рисунків Яків Майданик створив образ головного героя Штіфа Табачнюка, українця-першопоселенця в Канаді, який прибув до іншої країни й був змушений адаптуватися до нових умов проживання. Автор підкреслює необхідність навчання, освіти в житті Штіфа, потребу покращувати свої вміння та навички, зокрема й у вивченні англійської мови, канадських законів тощо, але при цьому необхідно залишатися відданим

власним традиціям, культурі, знати мову предків і передавати їх наступним поколінням українців. Втім “ми зрештою відчуваємо, що, можливо, Штіф намагається занадто швидко відкинути українську ідентичність. Здається, Майданик намагається сказати, що попри всі свої намагання, ти не можеш повністю приховати свою культурну спадщину, тож не будьте таким «крейзі фул (*crazy fool*)», як Вуйко Штіф Табачнюк” (Цимбалюк-Челядин 2019).

Відомий український поет Яр Славутич зазначає, що Штіф Табачнюк вживає покутський діалект, домішуючи попсовані англійські слова, і що з перспективи часу така література не має жодної вартості. З цією думкою не можна погодитися, бо “завдяки Якову Майданику відбулася письмова фіксація цікавого мовного явища – фермерської і робітничої говірки «half», що виникла свого часу в білінгвістичному українсько-канадському середовищі й наразі практично зникла” (Кривошеєва 2018).

Патріарх українсько-канадської фольклористики Роберт-Богдан Климаш у книзі “Українська народна культура в канадських преріях” описує народну культуру українців у ХІХ – на початку ХХ ст. в західній Канаді. Вчений зазначає, що за кілька десятиліть українці створили своєрідну українсько-канадську регіональну субкультуру, яка поповнила загально-український культурний фонд такими унікальними явищами, як українське кантрі, іммігрантський гумор, макаронічна говірка half-напів, усні народні оповідання про піонерську добу, новотвори народної пісенності (Климаш 2013). Роберт-Богдан Климаш аналізує, як вплинула на

фольклорну спадщину іммігрантів утрата рідної мови й інші процеси окультурнення¹⁴. Проте цей вплив розцінюється вченим не лише як руйнівний, негативний фактор, але й такий, що стимулював переформулювання фольклорної спадщини на шляху до її осмисленої тягlosti (Климаш 2013).

Насамкінець зауважимо, що “гумористичний літературний персонаж своєю оригінальністю заімпонував українському громадянству... Такого успіху не знав жодний гумористичний твір українців поза межами України. Здається, що Вуйко залишився в пошані аж до сьогоднішніх днів тому, що він постав і розвивався не на видуманім, але дійснім житті української імміграції в Канаді” (Фаркавець 1983). Такі твори, написані за межами батьківщини, є складовою національно-культурного простору України. Читач дізнається про працю, дозвілля, побут, враження, переконання українських першопоселенців до Канади. На часі постала потреба їх ґрунтовного вивчення в загальноісторичному контексті; вони є прекрасним джерелом для літературознавчого, історичного, культурологічного осмислення історії української еміграції в Канаді. Аналіз творів Якова Майданика про Штіфа

¹⁴ Термін “окультурнення” (від англ. *acculturation*) означає процес адаптації до іншої, чужої культури. Термін уживається як щодо окремих індивідів, так і соціальних груп. Окультурнення передбачає запозичення культурних компонентів представниками однієї групи від представників іншої групи за умов постійного контакту. В результаті менша або слабша група пристосовується до культури більшої, домінантної групи або суспільства, аде й домінантна група своєю чергою запозичує риси етнічних меншин (Климаш 2013, 14).

Табачнюка показав, що вони пропонують читачеві не тільки захопливі історії, але також спонукають його до роздумів над багатьма складними й нерідко гострими суспільними проблемами, осмислення власної ідентичності як частини національної ідентичності у світовому культурному просторі.

-
- Бліхар, В'ячеслав, Козловець Микола, Горохова Людмила, Федоренко Володимир, Федоренко Валерій. 2020. “Образ”. *Філософія: словник термінів та персоналій*. Київ: КВЦ.
- Бондарук, Олена. 2015. “Лінгвокультурна інтерпретація художнього образу «коханої жінки» в поезії елизаветинської епохи”. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія Філологія 18: 18–22.
- Бусел, В'ячеслав. 2005. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ, Ірпінь: Перун.
- Гай-Головко, Олекса. 1980. *Українські письменники в Канаді*. Вінніпег: Волинь.
- Кайдановська, Олена. “Художній образ у системі творчого мислення. Естетика – пошук краси та досконалості”. *Новий акрополь*. 2020. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/f0576653-693d-4332-975d-9c41b3ab08ea>.
- Ковалів, Юрій. 2007. *Літературознавча енциклопедія*. Том 2. Київ: Академія.
- Кравчук, Петро. 1964. *Українська література в Канаді*. Київ: Дніпро.
- Климаш, Роберт-Богдан. 2013. *Українська народна культура в канадських преріях*. Київ: Дуліби.
- Кривошеєва, Марія. 2018. “Видатні українці Канади: Яків Майданик”. *Український Вінніпег*. Жовтень, 2018. URL:

<https://www.yumpu.com/xx/document/read/62163741/-no-20-44-october-2018>.

- Майданик, Яків. 1959. *Вуйко Ш. Табачнюк і інші нові, короткі оповідання. Поверх 100 ілюстрацій автора*. Вінніпег: The New Pathway Publishers Ltd.
- Майданик, Яків. 1974. *Вуйкова книга. Річник Вуйка Штіфа в рисунках Я. Майданика*. Saskatoon: Ukrainian Canadian Historical Publications.
- Мельник, Володимир. 2022. “Образ”. *Енциклопедія Сучасної України*: енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Т. 24. URL: <https://esu.com.ua/article-74644>
- Наливайко, Дмитро. 1998. *Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI XVIII ст.* Київ: Основи.
- Савчук, Микола. 2017. “Майданик Яків Матвійович”. *Енциклопедія Сучасної України*: енциклопедія / Ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Т. 18. URL: <https://esu.com.ua/article-60491>
- Стечишин, Михайло. 1959. Байки. Вінніпег.
- Удяк, Галина. 2014. “Художній образ як центральний компонент структури літературного твору”. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету. Філологічні науки. Літературознавство* 19: 147–152.
- Фаркавець, Дмитро. 1983. *Внесок Я. Майданика в українську канадську літературу*. Університет Манітоби. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21766/file.pdf>
- Цимбалюк-Челядин, Лариса. 2019. “Вуйко Штіф пише додому”. *Листи кохання з минулого: як залицялися, зустрічалися та*

- одружувалися українці в Канаді. Kule Folklore Centre, University of Alberta. <https://loveletters.artsmn.ualberta.ca/uk/home/story-page?entity=269>
- Farkavec, Dimitrij. 1983. “J. Maydanyk’s Contribution to Ukrainian Canadian Literature.” MrD diss., University of Manitoba. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21766/file.pdf>.
- Canada’s Historic Places. 2023. “Ukrainian Catholic Church of the Immaculate Conception”. URL: <https://www.lieuxpatrimoniaux.ca/en/rep-reg/image-image.aspx?id=6674#i2>
- Mandryka, Mykyta. 1968. *History of Ukrainian Literature in Canada*. Winnipeg.
- Manitoba Archival Information Network (MAIN). 2022. “Jacob Maydanyk”. URL: <https://main.lib.umanitoba.ca/maydanyk-jacob>
- Manitoba Historical Society. 2019. “Memorable Manitobans: Jacob Maydanyk (1891–1984)”. URL: http://www.mhs.mb.ca/docs/people/maydanyk_j.shtml.
- Manitoba Historic Resources Branch. 2023. “Municipal Heritage Sites”. URL: <https://www.gov.mb.ca/chc/hrb/mun/m160.html>
- Oseredok. Ukrainian Cultural and Educational Centre. 2022. “Jacob Maydanyk Archival Collection”. URL: <https://oseredok.ca/collections-research/spotlight-on/jacob-maydanyk-archival-collection>.
- Osoba, Natalia. 2019. “Satire of the Ukrainian Diaspora of the 30’s and 40’s of 20th Century: Stefan Fodchuk and Yakiv Maydanyk”. *Polish Studies of Kyiv*. URL: DOI: 10.17721/psk.2019.35.272-277
- Pawlowsky, Alexandra Anna. 1997. “Jacob Mайдanyk as Social Critic”. *Ukrainian Canadian Literature in Winnipeg: a Socio-Historical Perspective, 1908-1991*. PhD diss., the University of Manitoba. URL: <https://www.nlc->

bnc.ca/obj/s4/f2/dsk2/ftp03/NQ32887.pdf?oclc_number=145428369.

Rotoff, Basil, Yereniuk Roman, Hryniuk Stella. 1990. "Monuments to Faith: Ukrainian Churches in Manitoba". *The University of Manitoba Press*. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/10307/file.pdf>.

Sembaliuk, Cheladyn, Larisa Nadya. 2019. "Forgotten immigrant voices: the early Ukrainian Canadian comics of Jacob Maydanyk". *Journal of Graphic Novels and Comics*. Volume 13. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21504857.2019.1666020>.

Sembaliuk Cheladyn, Larisa. 2019. "Vuiko Stiff writes home". *Love Letters from the Past: Courtship, Companionship, and Family in the Ukrainian Canadian Community*. Kule Folklore Centre, University of Alberta. URL: <https://loveletters.artsrn.ualberta.ca/en/home/story-page?entity=269>.

Waldman, Ben. 2022. "The Forgotten Genius". *The Free Press*. URL: <https://www.winnipegfreepress.com/arts-and-life/2022/04/01/a-forgotten-genius>.

Доля українського селянства на тлі реальності минувшини в українській канадській літературі

ЕЛІНА КОЛЯДА

Значний інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців викликає “соціалістична перебудова” аграрного сектора кінця 20-х – початку 30-х років ХХ ст. упродовж останніх десятиліть (С. В. Кульчицький (Кульчицький 1991), І. Петренко (Петренко 2009), Є. П. Шаталіна (Шаталіна 1992), R. Conquest (Conquest 1986) та ін.). Окреме місце займає тема розкуркулення селянства з огляду на катастрофічні наслідки, які воно мало

для українського села. Суть аграрної політики радянської влади 1920-х–1930-х років минулого століття розкриває канадська письменниця українського походження Любов Василів-Базюк в історичній повісті “П’ять колосків”, у якій змальована непроста доля багатостраждального українського народу. Авторка тонко переплітає загальноісторичні факти з долею конкретних місцевих селян. Героями повісті є реальні люди, які пережили голод 1921 і голодомор-геноцид 1932–1933 років.

Під час міжвоєнного періоду (1918–1939) українці стали найбільшою нацією Європи з нерозв’язаним національним питанням. Українці не мали самостійної держави, а їхні землі були поділені між чотирма країнами: більшовицькою Росією, Польщею, Румунією та Чехословаччиною (Плохій 2016, 300). За Ризьким договором між більшовицькою Москвою і Поверсальською Польщею 1921 року кордон відділив західну Волинь від східної, розділив села й хутори: *“Українські села в пограничній смузі на схід і на захід над рікою Горинь були відірвані одне від одного. Вони віддавна творили одну велику волость, жили по-сусідськи: приятелювали, купували землю, продавали... Колючим дротом обведена границя створила два світи, подібно тому, як високим муром відгороджували себе китайці від монгольських кочовиків та сусідніх народів. Так і советський союз ізолював наш Український Народ від західних держав, від політичних, релігійних, економічних та суспільних впливів. Ізолював волинські села вздовж ріки Горині, з яких люди тільки дивилися на другий бік ріки, махали один одному руками, гукали, плакали та ридали”* (Василів-Базюк 2009, 15).

Книга Л. Василів-Базюк розпочинається епізодом повернення додому з розбитої московськими більшовиками та інтернованої поляками армії УНР трьох молодих українських підстаршин, чії *“батьки мали господарства на лівому березі ріки Горинь, які за новим поділом границь були під польським пануванням”* (Василів-Базюк 2009, 16): *“Це була середина червня 1921-го року, коли поверталися молоді вояки додому з болючим серцем, розбитими мріями. Вони не оборонили Українську Державу /.../”* (там само, 18); *“Українські військові, які перейшли ріку Горинь – нову границю між Польщею і червоною більшовицькою Москвою з нашими східними землями України – після договору в Ризі застали величезну руїну на лівому березі ріки в пограничній смузі шириною у двадцять кілометрів. Стояли порозбивані церкви, попалені великі господарства, селянські хати, клуні з сіном та снопами пшениці”* (там само, 14).

На підставі знання історіографії питання авторка зауважує: *“Кіннота Будьонного, загнавшись у сусідні села, – на територію, яку віддали Польщі, – хотіла показати, що вони не бояться поляків, що вони всюди будуть наводити свої більшовицькі порядки, і їх ніхто не стримає, бо вони несуть справедливість для бідних людей, а куркулів будуть нищити навіть на польській стороні. Лише тепер довідуємося з архівів, що це робилося на розпорядження з Москви, від Леніна. Він наказував вриватися за границю – за ріку Горинь, та нищити багато заможних господарств, вишукувати військових Петлюри та всіх патріотів, свідомих людей, особливо духовенство, поміщиків, багатих господарів – визначних селян, яких зневажливо називали «куркулями». Хотіли міцно налякати*

український народ під Польщею, показати, що вони могутні, нехай не відважуються йти на Київ та відбивати східню Україну, бо відтепер при владі комуністична партія Леніна, більшовики. Всі, що колись були «гнані та голодні», стали тепер при владі в кожному селі, містечку, місті. Життя на східній Україні, починаючи від ріки Горинь та на схід до міста Шахти і від Таганрога на північ до Курська та Вороніжа, змінилося. Люди немов попали під льодову добу, яка все нищила. З півночі сунули великі льодові криги, які зривали з землі все, що було на дорозі, викорінювали дерева, валили хати, нищили місцевий устрій – узвичаєний стиль життя. За тими кригами льоду сунула червона орда та грабували все, що попадало під руки, щоб нести на північ і годувати, збагачувати свій московський народ” (Василів-Базюк 2009, 14–15).

Л. Василів-Базюк переповідає сторінки з історії рідної землі: “Нагадалися їм події на Україні, коли Ленін рятував своїх москалів від голоду та наказав 25 березня 1919-го року комісару Шліхтеру зібрати силою з України 50 мільйонів пудів хліба і до першого травня доставити до Москви. Леніна не обходило, що напровесні нема вже таких великих запасів в Україні, що залишилося тільки зерно для посіву – на новий урожай. Він не наказував своїм чекістам шукати збіжжя по своїй московській землі та від своїх забирати насіння, а послав їх в Україну” (Василів-Базюк 2009, 19); “Всі наші вороги вимагали українського хліба, але забували, що, починаючи від Першої світової війни, сільське господарство було занедбане. Поля не були засіяні, бракувало зерна на засіяння, в людей позабирали коней, не вистачало молодих

чоловіків для обробітку землі – вони були при війську, залишилися хіба каліки чи старі. Під час зміни влади в Києві українські війська тричі здобували свою столицю, а всі села на півдні та півночі були знищені ворожими військами. З півночі більшовицькі загони вимагали хліба, м'яса та коней, а Денікін з півдня також годував своє військо українським хлібом. Вороги, не питаючи, забирали від наших селян все, що бачили: хліб, м'ясо та сало. Нічого не платили за худобу, а видавали посвідчення, які не мали ніякої вартості. На Україні не було великих запасів зерна, бо багато забирала влада, навіть не мали чим годувати худобу, не було кому її продати” (там само, 58–59).

Коли підстаршини підійшли ближче до хуторів у Переймах, то побачили невтішну картину: “Два хутори, які красувалися своїми господарськими будівлями, стояли поруч, а їхні поля, що через межу, – тепер були обгорілі, закопчені димом, вікна забиті дошками. Вони належали батькам молодих підстаршин. Перший хутір це був двох братів Дубенків, що їх сини Павло та Степан поверталися додому утоптанною дорогою. /.../ Другий хутір належав Михайленкові, батькові Василя, який разом з Павлом та Степаном зближались до своїх рідних осель. Його батько займався, крім господарства, бджільництвом і мав великий дохід з пасіки. Тепер сад згорів, вулики порозбивані, половина хати обсмалена... Це таку руїну зробила червона армія Будьонного, що в'їхавши на ці два хутори, викрикували: «Це ж тут живуть куркулі! Дивись, які у них хати, забирайте все, що бачите! А куркулів ставте під стінку!»” (Василів-Базюк 2009, 20–21).

Як зазначає І. Д. Петренко, уперше заклик нищити “куркулів” кинув у маси Ленін, заявивши у серпні

1919 року: *“Куркулі – скажений ворог Радянської влади... Нищівна війна проти куркулів! Смерть їм!”* (Петренко 2009, 10). Фальшивий образ експлуататора-“куркуля” – заможного, міцного й ненависного, від якого позбавлялися як від ворога партії, прогресу й селянських мас, створювався особливо інтенсивно. Насправді ж ця фігура – якщо прийняти, що вона взагалі існувала в такому вигляді – зникла ще до 1918 року, і відтоді словом “куркуль” (“kulak”) називали селянина – власника двох-трьох корів або навіть біднішого (коли той за своїм майновим станом не дуже відрізнявся від “куркуля”) (Conquest 1986, 5).

Відсутність чітких критеріїв для визначення “куркульських” господарств породжувала плутанину в цьому питанні. У багатьох випадках у їх списки (часто з політичних міркувань) потрапляли незаможні селяни (Сушик 2010, 316). У боротьбі проти куркульства місцева влада ярлик куркуля присвоювала багатьом господарствам середняків і навіть бідняків. Вислів “куркуль” почали вживати в значно ширшому значенні, ніж це передбачала його економічна дефініція (запропонована партією). До прикладу: *“Родину Я. Чижика, розкуркулили тільки через те, що хата була вкрита листами заліза”* (Руденко 2022, 43). Або навіть дуже бідного селянина, якщо він був, скажімо, побожним парафіянином місцевої церкви, могли оголосити “куркулем” (Conquest 1986, 119). Термін “куркуль” був поширений на кожного, хто не належав до найбіднішого прошарку сільського населення (Плохій 2016, 327). Також було запроваджено ще один термін, який мав досить-таки трагічне наповнення – “підкуркульник”, тобто той, хто допомагав куркулям (Петренко 2009, 117). Згідно з офіційною заявою, під “куркулем” розуміли “носія

певних політичних тенденцій, які дуже часто можна вирізнити в підкуркульникові чоловічої та жіночої статі”. Це означало, що розкуркульованню підлягав селянин будь-якої категорії, й нове поняття “підкуркульник” (“subkulak”) у такому широкому застосуванні значно збільшувало кількість жертв, окрім уже приречених “куркулів”, (кількість яких і без того була завищена понад усяку міру) (Conquest 1986, 119): *“Всіх поназивали куркулями чи підкуркульниками, деяких шпигунами Польщі, саботажниками, а всіх разом – “націоналістами”, “ворогами народу” – та так знущалися над народом”* (Василів-Базюк 2009, 145). “Куркуля” ганили як носія націоналістичних ідей, а “націоналіста” – як виразника куркульських настроїв. Але до якої б категорії не включали українського селянина, він, безсумнівно, завдавав занадто багато клопоту для радянського режиму (Conquest 1986, 219–220).

Розкуркулення передбачало відбирання більшовицькою владою в частини селян, яким було вчеплено тавро “куркуль”, належної їм землі, худоби, житла, одягу, продуктів харчування та зміну для них в обов’язковому порядку місця та умов проживання, що призводило до великої смертності серед селян (куркулів) (Петренко 2009, 5): *“Більшовицька влада завдала великої шкоди сільському господарству так званім розкуркуленням. Колишні поміщицькі землі були незасіяні, не вистачало насіння, не всі “гнані та голодні” вміли правильно господарювати”* (Василів-Базюк 2009, 59).

Прагнення Леніна до нищення “куркулів”, а фактично – селянства, з особливим розмахом

здійснювалося впродовж 1918–1921 років, коли існувала т. зв. “продрозкладка” – складова “політики воєнного комунізму”. Суть цієї політики добре спізнали українські селяни. “Продзагони”, сформовані з робітників та іншого люмпенізованого елемента переважно центральних та північних губерній радянської Росії, з маргінальних представників місцевого населення, примусово відбирали в селян не тільки вирощений хліб, а й худобу, реманент, одяг, інші речі вжитку, часто позбавляючи при цьому життя їхніх власників (Петренко 2009, 10). Уродженець села Бурти Новомиргородського району Федір Буртянський суть “продрозкладки” пояснює так: *“Як мав три корови, то дай корову і бика, а як мав одну корову, то дай одне теля, як мав дві корови, то дай корову, або корову й теля, а як мав тільки корову, а не мав телятко, то мав з сусідом купити бика й дати пополам. Оце була така “продразв’орстка”. Це, скажемо, на м’ясозаготівлю. Крім того, треба було здавати курячі яйця й молоко, й треба було зерно, пшеницю для харчування там війська, а зерно, таке як ячмінь і овес – для коней. Це все розкладалося і все забиралося, а за це нічого не платилося, ніякої платні не було. Все це під “продразв’орстку” бралось, та нічого не оплачувалося”* (Свідчення очевидців для Комісії Конгресу США III, 345).

У 1921 році продрозкладку замінив продподаток. Населення заявляло, що продрозкладка набагато легша, ніж продподаток, бо тоді встановлювалася норма споживання. Адже брали переважно надлишки, а не примушували купувати для хлібозаготівлі (Кириленко 2015, 78): *“В Україні на початку 1922-го року в Одеській та інших південних областях голодувало чотири-п’ять*

мільйонів населення. Та, незважаючи на це, зерно і наложений податок збирався силою від голодуючих районів і областей в кількості 7–10 мільйонів пудів. А до Москви було вислано того ж року понад 30 мільйонів пудів зерна” (Василів-Базюк 2009, 64–65).

Влада замовчувала цю проблему: “Коли українці-петлюрівці писали в Німеччині про голод в Україні, то советська репатріаційна комісія відповідала, начебто це злісні наклепи на советську владу. І лише, коли почали з’являтися статті про голод в південній Україні, комісія почала подавати відомості про голод. /.../ Москва навмисне затаювала голод в Україні для того, щоб якнайдовше мати змогу збирати наложений податок в Україні, та щоб допомога від Західної Європи йшла тільки до Москви” (Василів-Базюк 2009, 65–66); “Ленін не турбувався голодом, він уважав, що голод матиме багато позитивних наслідків. Голод нищить стару селянську економіку і цим посприяє побудові соціалізму. Голод знищить віру не тільки у царя, а головне – у Бога. Мовляв, Він їх залишив голодувати, не рятує від мук та смерті. Ось чому голод Леніна в Україні знищив 5 мільйонів населення. Він не переживав, не запобігав, а навпаки – замовчував голод в Україні, уважав, що тільки голодом, силою, примусом, терором і мордуванням можна досягнути ціль. У нього не було жодного сумніву в тому, що ціль виправдовує всі засоби” (там само, 68).

Окрім очевидних людських втрат, голод завдав непоправної шкоди та величезного морального удару українському народу (Кириленко 2015, 121): *“Люди не тільки переживають голод, а також переслідування, бо всі політруки та міліціонери знуцаються та глузують над*

нашим народом. Українців ображають, називають “панськими лакеями”, вистужниками та куркулями. Політруки познаходили собі вірних донощиків, які за кусочок цукру чи шматок мила продадуть кожного” (Василів-Базюк 2009, 89); “Ленін пояснював також, що комуністична моральність об’єднує працівників у боротьбі проти визискування великими та малими власниками. Для комуністів, мовляв, дуже важлива дисципліна і послідовна боротьба мас проти визискувачів. Комуністи не вірять в традиційну мораль. А традиційні моральні цінності – працьовитість, щирість, чесність, шляхетність, вдячність, пошана, совість, – які вважалися основними в розвитку справедливого суспільства, були викинені з практики. Ленін відкинув поняття “гріха”. Все, що було аморальним, стало героїчним, а індивідуальна совість пропала разом із 10-ма заповідями. Все зло виправдовувалося задля встановлення “диктатури пролетаріату” та поширення комунізму по всій західній Європі. А донощики, сексоти були шановані та добре оплачувані за кожний донос” (там само, 68).

Ленін у 1917 році “не планував розділяти землю поміж селянством, а розраховував опиратися та робити революцію з московською буржуазією. Але побачивши, що йому потрібна підтримка більш чисельної верстви суспільства (а селяни на той час становили 85 % всього населення), він змінив свої плани. А тепер він запроваджує Нову Економічну Політику для того, щоб зменшити бунти та заворушення селянства по всій Україні. Цим він частково відновив капіталізм, проти якого так міцно виступав” (Василів-Базюк 2009, 44). У такий спосіб вождь більшовиків погодився тимчасово відмовитися від спроби

перевести село на соціалістичні рейки, прагнучи водночас використати передишку для зміцнення політичної влади своєї партії (Conquest 1986, 58). Дорадник Леніна *“Каменєв пояснював, що “НЕП – це тільки тимчасовий процес, що ми повернемося до повної диктатури пролетаріату”*. Він стверджував: *“Капіталізму не буде, бо революція побудована на терорі, тому ми ще з більшою силою візьмемося до економічного терору”*” (Василів-Базюк 2009, 44–45).

Період в житті України з 1922 по 1928 рік був відносно спокійним. Переживши голод 1921–1922 років, отримавши від влади землю в користування пропорційно на кожного “їдока” згідно із законом Всеукрревкому від 5 лютого 1920 року та скориставшись амністією за участь у повстанських загонах, селянство приступило до праці переважно на перерозподіленій землі, яку помилково вважали “своєю”. Таке відносно вільне господарювання сприймалося як значне послаблення тиску держави на селянина, від чого жителі села мали певні засоби до існування – в першу чергу різноманітну їжу, одяг для роботи та на свята, а також для різних пір року, паливо для оселі, свійську худобу та сільськогосподарський реманент, тож нова політика (НЕП) ними значно підтримувалася, а термін “куркуль” зовсім зник зі статзвітності, шпальт тогочасної преси, постанов різноманітних пленумів та конференцій більшовицької партії, бо “зник” із сіл та хуторів власне і сам куркуль. Проте влада від більшовицького міфу про “куркуля” не відмовилася, лише припинила на деякий час його використовувати (Петренко 2009, 12–15).

На початку 1927 року радянські селяни мали всі підстави сподіватися на цілком задовільне майбутнє. Земля належала їм, і вони на законних правах досить вільно розпоряджалися своїм урожаєм. В умовах НЕПу, який надав селянинові економічну свободу, зруйноване село міцно ставало на ноги. Отримавши землю від радянської влади в період НЕПу, їх господарства перетворилися в господарства середняків. Ю. М. Руденко наводить такий приклад: *“За матеріалами кримінальної справи Й. Різник мав у власному користуванні сівалку, жатку, молотарку, січкарню, борони, плуга. Одержував урожай зерна по триста пудів з десятини. У господарстві було 6 коней. Прибуток приносили жеребці, вирощені на власних грядках овочі та фрукти, які продавалися в Золотоноші на ярмарку. Власної землі було 8 десятин, брав у оренду землю в банку. Брат Й. Різника, О. Різник, у 1895 р. одружився і отримав посаг від дружини – вітряк, який надавав послуги жителям не тільки коврайської округи. У роки НЕПу потужність вітряка стала сильнішою. Наймав двох мірошників. Вітряк був надійним, вкритим залізом. Добрі прибутки отримував від пасіки – 200 вуликів у стовбурах дерев і триста рамкових вуликів. Селянин не міг уявити, як жити без землі і господарства”* (Руденко 2022, 42–43).

Працюючи на себе, багато селянських сімей досягли певного достатку, щоб задовольнити свої елементарні потреби в одязі та їжі, і за тогочасним визначенням радянських органів влади розподілилися на середняцькі та бідняцькі господарства, тож про куркульські мови не було впродовж 1923–1928 років. Однак “куркулі” чомусь масово “з’явилися” якраз в той період, коли більшовицька

влада надумала ліквідувати НЕП та здійснити колективізацію (Петренко 2009, 30).

Уся робота влади відбувалася під людиноненависницьким гаслом “знищення куркулів як класу”, оскільки, за тогочасною злочинною ідеєю, продукуваною владою, суцільна колективізація не залишас місця для “куркулів” і вони як клас стають непотрібними, зайвими, а тому ліквідуються, тобто знищуються. Ця ліквідація розумілася і втілювалася більшовиками як фізичне знищення хліборобів та привласнення всього належного їм майна, включно з будівлями, а також землі, худоби та реманенту (Петренко 2009, 45).

Сталін почав колективізацію землі та селянських господарств, вимагаючи кинути всі державні сили й ресурси, щоб утілити в життя цю політику. Упроваджувана по всьому СРСР зазначена кампанія найбільше вдарила по зернових районах, серед яких Україна була одним з продуктивних. Десятки тисяч офіцерів ДПУ, партійних чиновників та рядових членів партії прибули в село, щоб змусити селян вступити до колгоспів, що означало відмову від приватних земельних ділянок, а також коней та сільськогосподарського реманенту (Плохій 2016, 326). В окремій резолюції пленум ЦК ВКП(б) підкреслив: *“Україна повинна, протягом дуже короткого періоду, показати приклади організації великомасштабного колективного сільського господарства”* (Conquest 1986, 113). *“У Сталіна було велике бажання зібрати багатий урожай та показати західному світу, як працює у них державне господарство. Скільки зерна та як дешево вони можуть продавати Німеччині, Франції та Італії. Ці бажання мали далекосяжні цілі. Таким чином він хотів*

створити неспокій серед робітників – західного пролетаріату – викликати робітничий бунт, громадянську війну, щоб раз і назавжди знищити капіталізм та взяти всіх пролетарів світу під провід московського комунізму, а в процесі того знищити українське село та український народ” (Василів-Базюк 2009, 95).

У січні 1928 року сталінський режим знову запровадив насильницькі методи щодо українського селянства – відновилися примусові хлібозаготівлі, коли вилучалися майже всі продукти харчування, що їх влада цинічно називала “надлишками”, запроваджувалися обов’язкові позики й фонди “самообкладання” (обов’язкові планові завдання щодо хлібоздачі). За невиконання плану селянина звинувачували в антирадянській діяльності, у зриві виконання державного плану хлібозаготівель, заарештовували і судили як ворога народу, а господарство розкуркулювали (Руденко 2022, 45). Цим розпочався відлік ще однієї трагедії українських селян – відомої як “колективізація” та “розкуркулення”, які здійснювалися, починаючи з 1928 року, надзвичайно жорстокими методами, а з 1930 року стовідсотково охопили всі сільські населені пункти України. По всій Україні були створені “районні трійки” з ліквідації куркулів, які і собі формували в кожному селі “надзвичайні трійки”, до яких залучалися голова сільської ради, уповноважений РПК та секретар партосередку. Добре розуміючи, що насильницька колективізація та розкуркулення здатні викликати опір населення, одним з найважливіших заходів надзвичайних трійок було виявлення зброї, яка була в населення (Петренко 2009, 32).

Починаючи з 1928 року, вся суспільна атмосфера в країні, насичена терором й істерією, була в різкому контрасті з відносним спокоєм раннього НЕПу. Життя в українському селі стало нестерпним для його мешканців. Причиною були не бідні ґрунти чи погана погода, а різка зміна політичного клімату, що перетворила українське село на пекло для селян (Плохій 2016, 326).

У січні 1928 року дефіцит зерна становив 2,16 мільйона тонн. Це ні в якому разі не тягло за собою “кризи” або “небезпеки”, бо ж, незважаючи на деяке зменшення обсягів вирощування зернових, інші галузі сільськогосподарського виробництва (зокрема тваринництво) перебували на піднесенні. Нестача зерна була зумовлена низкою причин, а саме: диспропорціями між цінами на промислові товари й сільськогосподарську продукцію, браком промислових товарів, призначених для сільського ринку (а звідси й брак стимулу для селян продавати свої продукти), низькими державними закупівельними цінами, які спонукали виробників приховувати хліб, а не виставляти його на продаж, тощо. Проте Сталін знову переклав головну провину на “куркулів” (Conquest 1986, 89), бо “/.../ був у Сталіна давно виношуваний план та його найбільша ціль: знищити українське село, центр мови, культури, духовного життя, знищити стремління мати свою Самостійну Незалежну Українську Державу. Сталін боявся українського патріотизму, який москалі назвали націоналізмом. Він вважав українське село тим джерелом, звідки будуть впливати всі напрямки спротиву проти комуністичної жорстокої влади, проти скасування української мови, а також проти колгоспів. Він хотів також закінчити

почате діло Леніном, тим же самим способом: голодом, терором, диктатурою, розстрілами та засланням” (Василів-Базюк 2009, 95).

Ще 28 червня 1929 року було ухвалено, що селянина можна карати навіть за відсутності доказів “приховування” зерна; у разі невиконання норми хлібоздачі на нього треба накладати штрафи, а при несплаті податку – експропріювати. Інший указ, від того самого дня, передбачав такі покарання за “невиконання загальнодержавних розпоряджень”: спочатку штрафи, а у випадку повторної “провини” – тюремне ув’язнення на рік; таке саме “невиконання”, але групове, тягло за собою ув’язнення терміном на два роки з повною або частковою конфіскацією майна та подальшим засланням. Щоб уникнути такого лиха, “куркулі” розпродували свої господарства й переселялися до міст (Conquest 1986, 106). Це було наслідком сталінської політики насильницької колективізації, яка виганяла селян із природного середовища, вичавлюючи з села всі можливі ресурси (Плохій 2016, 326).

Узимку з 1928 на 1929 рік запровадили обмежені норми споживання хліба (Conquest 1986, 99). Навесні 1929 року м’ясо також почали збирати силоміць (там само, 95). Крім усього іншого, влада намагалася використати й такі способи вилучення зерна, як “добровільні пожертвування”. У жовтні 1929 року в українські села надійшла вказівка: протягом кількох днів кожне господарство мало додатково (“у добровільному порядку”) здати 20 пудів пшениці (там само, 106). Однак особливо гострою була проблема зберігання й транспортування зерна, вже після того як воно надійшло від колгоспів у “державні засіки”. За період

з 1928 по 1933 рік втрати зерна становили близько мільйона тонн на рік або п'ять мільйонів тонн у цілому (в чотири-п'ять разів більше відповідно до втрат у 1926–1928 роках) (там само, 174).

У травні 1929 року Раднарком надав визначення поняттю “куркульське господарство”, згідно з яким за таке визнавалося господарство, яке або регулярно використовувало працю наймитів, або тримало млин, маслоробню тощо, або орендувало сільськогосподарські реманент чи приміщення. Крім того, до “куркульської” відносилася та родина, в якій хтось із її членів займався комерцією, лихварством та іншою непродуктивною діяльністю (сюди відносилися й священницькі обов'язки). За такими ознаками можна було покарати майже кожного селянина. Більше того, республіканським, губернським і повітовим органам влади надали право так “модифікувати” різновиди репресій, аби вони якнайбільше “відповідали” місцевим умовам (Conquest 1986, 100). Усі наступні дії влади щодо визначення куркульських господарств та їх розкуркулення були продиктовані, перш за все, політичними, а не економічними мотивами (Петренко 2009, 30). З часом термін “куркуль” (у багатьох словосполученнях) масово використовувався владою стосовно всіх селян, які чимось були їй невгодні, а “розкуркулення” означало одну з форм, з-поміж багатьох інших, покарання для селян (там само, 37).

Дослідник голодомору Р. Конквест, цитуючи газету “Правда” від 29 грудня 1929 року, пише, що Сталін заявляв: *“Розкуркулювання тепер – дуже важливий елемент в організації й розвитку колгоспів... звичайно, було б неправильно прийняти куркуля в колгосп. Неправильно,*

бо він заклятий ворог колгоспному рухові” (Conquest 1986, 114). Наприкінці січня 1930 року комісія політбюро ЦК на чолі з В. Молотовим розробила конкретний механізм розкуркулення. Для виселення куркулів були розроблені таємні інструкції, якими регламентувалося, хто буде займатися виселенням (Руденко 2022, 42–43). Рішення політбюро розділило всіх заможних селян на три категорії, визначивши представникам кожної з категорій різні майбутні долі:

а) куркулів 1-ї категорії або розстрілювали відразу, або кидали за колючий дріт концтаборів – на думку влади, це були найавторитетніші, найактивніші противники більшовицької політики “корінного перелому на селі”;

б) куркулі 2-ї категорії підлягали розкуркуленню та виселенню за межі України – переважно до Архангельська, Вологди, Котласа, на північний Урал – разом з усією родиною. До цієї категорії зараховували селян, які брали активну участь у зборах, заперечували в чомусь владі, сумнівалися в доцільності дій більшовиків, не виконували планів хлібозаготівлі, не хотіли “добровільно” записуватися до колгоспів, були в чомусь невгодні владі тощо;

в) до куркулів 3-ї категорії зараховували тих селян, які були пасивними учасниками всіх подій на селі – не поспішали записуватися до колгоспів, співчували, а то й допомагали куркулям, переховували хліб від конфіскації, привселюдно не підтримували дії влади, але й не чинили активного опору, за що влада багатьох з них визначила потенційно небезпечними для себе, тож їх розкуркулювали та виселяли за межі села до іншого району чи округу або за межі сільради (Петренко 2009, 6). Ю. М. Руденко щодо

цього пише: *“Про факт виселення за межі села Коврай розкуркулених родин нагадує і сьогодні Куркульський яр, який знаходиться на околиці села. Виселенці вирили там землянки, утеплювалися, хто як міг, і, фактично, голодували. А, як засвідчено у спогадах жителів села, “активісти і туди навідувалися, щоб переконатися, що у них немає хліба”* (Руденко 2022, 43).

І. Д. Петренко зауважує, що “суцільна колективізація” в Новоукраїнському районі супроводжувалася незвичайно жорстокими заходами примусу, за якими приховувалися муки й страждання, горе й трагедії хліборобів району, а влада району звітувала про суцільну колективізацію, називаючи це “святом”. З нагоди цього “свята” на адресу Новоукраїнського РК КП(б)У надійшла “вітальна телеграма” з округу, у якій окружне керівництво слало місцевій владі “більшовицький привіт” та вимагало “рішуче перебороти куркульський опір, ліквідації глитайства як кляси”, а також закликала йти “вперед – до нових перемог на фронті соціальної перебудови села” (Петренко 2009, 46).

У спеціальному випуску газети “Правда”, що був виданий з нагоди 50-ліття Сталіна, численні статі, написані його вірними помічниками, прославляли очільника СРСР не лише як продовжувача справи, започаткованої Карлом Марксом, Фрідріхом Енгельсом і Володимиром Ленінінм, а й як “організатора та вождя соціалістичної індустріалізації та колективізації”. Перший термін – “соціалістична індустріалізація” – стосувався промислової революції радянського типу, фінансованої урядом державної програми, що мала на меті здійснити революційне зростання промислового виробництва.

Причому пріоритет надавали авторам програм розвитку важкої промисловості, виробленню електроенергії та машинобудуванню. Другий термін – “колективізація” – означав створення керованих державою колективних господарств, зібраних з земельних ділянок, що були роздані селянам, щоб забезпечити підтримку більшовицької справи під час та після революційних війн (Плохій 2016, 322). Колективізація – це відмова селян під жорстким тиском влади (агітацією, насильством, тортурами, залякуванням, шантажем) від своєї землі, худоби, реманенту та передача цього всього т. зв. колективним господарствам (Петренко 2009, 7). Реалізація обох цих програм наприкінці 1920-х років фактично означала кінець нової економічної політики, що обмежувала державний контроль провідних галузей економіки й дозволяла елементи ринкової економіки в сільському господарстві, легкій промисловості, а також сфері послуг (Плохій 2016, 322).

Наприкінці 20-х років ХХ ст. в Україні було розпочато широкомасштабні процеси т. зв. “колективізації” та “розкуркулення”, що відбувалися одночасно, та які означали, по суті, руйнування кращих селянських господарств та фізичне винищення значної кількості українців – власників цих господарств шляхом розстрілів, заслань, ув’язнень та створення їм нестерпних умов для існування (Петренко 2009, 9): *“Напровесні 1930-го року люди знову голодували. Багато працювало вже у колгоспі, щоб заробити шматок хліба, бо всім бракувало та терпеливо чекали на новий урожай. А те, що вони виростили у жнива 1929-го року, цілу осінь та зиму від них силою забирали совети. Не було чим годувати худобу,*

тому багато корів та свиней порізали на м'ясо. До села приїхало 10 політруків. Тому що це було пограничне селище, вони мали пильнувати, щоб не було шпигунів. І тих політруків також треба було годувати. Вони ходили по селі та намовляли господарів записуватися до колгоспу. Але ті ніяк не хотіли. Та коли забрали трьох до в'язниці – то майже всі записалися. Знов прийшло нове розпорядження: всі, хто ще не записався до колгоспу, мусить це зробити не пізніше осені 1931-го року” (Василів-Базюк 2009, 116).

У березні 1930 року влада повідомила про те, що колективізовано до 70 % всіх орних земель, що означало більш ніж десятикратне збільшення проти попереднього року, коли колгоспам і радгоспам належало менш ніж 6 % усіх земель. Частина сільської бідноти добровільно вступала до колгоспу. Більшість селян змусили вступити до колгоспів, але багато хто чинив опір (Плохій 2016, 326–327).

Україна, під “дбайливою” опікою Кремля, прямувала до голодомору: *“Голод розпочався 1930-го року та набирав дедалі більшої сили, досягнувши страшних розмірів від зими 1932-го до кінця 1934-го року. Сталін мав на меті знищити українське село, дух нації, творчий елемент народу, природний приріст населення – народження здорових дітей, які виростуть та створять мілітарну силу, загосподарять великі простори нашої землі та розвиватимуть свою рідну мову та культуру” (Василів-Базюк 2009, 97); “За колгоспниками дуже слідкували, щоб вони не розкрадали державного майна. За новим розпорядженням Сталіна з 7 серпня 1932-го року за розкрадання колгоспного майна карали карою смерті або*

давали 10 років в'язниці. /.../ Доводилося людям, щоб вижити, красти ті продукти, які від них забрали” (там само, 129); “У ті роки багато вчителів голодували, бо їм платили від того, скільки дітей приходило до школи. Під час такого голоду діти не приходили до школи, не мали сили вчитися, не було зимового та теплого одягу, багато дітей хворіло. Виснажені від недоїдання, помагали батькам знаходити щось у лісі чи на полі, щоб зварити якусь страву. Деякі учителі ходили до колгоспу, щоб заробити три скибки хліба, а дівчатка та хлопці по 12 років пасли корови та коні, які вже стали колгоспними. За це діставали тих нещасних три скибки хліба. Хоч Каганович радив посадити наших селян по колгоспах на картоплю, а зерно зберігати на продаж” (там само, 130).

Найбільше від голоду постраждали неколективізовані селяни-одноосібники, чю власність держава конфіскувала за невиконання завдань із хлібозаготівель (Плохій 2016, 329). До березня 1933 року смерть від голоду стала масовим явищем. Більшість жертв загинула наприкінці весни й на початку літа, коли запаси продовольства закінчилися повністю (там само, 332): “Надходили жнива 1933-го року. Поля всі були засіяні. На вітрі погойдувалися колоски золоті пшениці. Над полями літали птахи та з висоти любувалися красою широких ланів. Всі ці лани були вже колгоспні. Людей лякали розстрілами, в'язницями, вивозом на Сибір, а також і великим голодом, хоч всі землі були вже колгоспними від минулої осені. А на кількох, що не віддали свої господарства до колгоспу, наложили високі податки, так звані податки на землю. Вони були такі високі, аби людям нічого не лишилося, щоб вони гинули з голоду. Голосили, що

воюють з куркулями, а властиво, винищували всіх, бо люди масово помирали від голоду. Кожен завзятий господар для них був заклятим ворогом, адже такі люди становили фундамент, основу українського народу. Не тільки їх заповзялися виморити голодом, але й їхніх дітей, щоб не лишилося сліду по них” (Василів-Базюк 2009, 248).

Багато з них померли через те, що їли траву або ранні овочі – їхні шлунки не змогли перетравити сирі продукти після кількох місяців голоду (Плохій 2016, 332): “Люди їли все, що бачили: листя липи, вільшини, лопуха, настурції, коріння лепехи... Шукали на лугах щавлю, перемелювали залишки полови і домішували до тої зелені” (Василів-Базюк 2009, 134); “Всі ходили голодні, не було нічого на базарі. Люди варили цвіт бузини та різне зілля, багато хворіло шлунками, а діти – червінкою” (там само, 248); “Дуже голодувала, варила жолуді і каштани /.../” (там само, 239); “Тому варили юшку з кропиви, сікли конюшину, лепеху з-над річки приносили, цвіт бузини на пательні у воді тушили... Чого тільки не приготувляли... А вкінці пухли, хворіли та гинули, як мухи від отрути” (там само, 263).

На ґрунті постійного голодного стресу селяни вдавалися до девіантних форм поведінки, найбільш жахливою серед яких був канібалізм: “Починаючи від весни, ті, що вижили, ледве волочили ноги. Багато лежало попухлих – помирали. Дітей на вулиці не було видно. Сиділи по хатах, боялися. Тепер всім була відома страшна новина: кожна помираюча від голоду людина може бути людодідом” (Василів-Базюк 2009, 145).

Більшовицька влада, приступаючи до реалізації своїх далекосяжних планів щодо реорганізації всього

господарства тогочасної країни, заходила ся цілеспрямовано знищувати українських хліборобів: “Усім був знаний закон Сталіна про «П’ЯТЬ КОЛОСКІВ». За тим законом дітей від дванадцяти років, які на своєму полі зірвали більше п’яти колосків, забирали до в’язниці на 10 років, а дорослих розстрілювали на місці. Матері й батьки нагадували про цей закон своїм дітям, щоб вони не відважувалися йти в поле. На полях стояли високі вежі, у яких сиділи міліціонери та сторожили лани пшениці. Статистика подала, що від серпня до грудня 1933-го року було засуджено 125 тисяч за крадіж державного майна на 10 років, забито за колоски 5400 людей, а для примусового записування в колгоспи та здавання зерна створили терор, який спричинив 4,5 мільйона арештів та 500 тисяч вбивств” (Василів-Базюк 2009, 133); “Сталін часто говорив: “Смерть розв’язує усі проблеми”. Нема людей – нема проблем. Так цей цинічний тиран виправдовував свою звірячу жорстокість і те, що під час колективізації та голоду загинуло 4 мільйони дітей, цвіту та надії кожної нації” (там само, 134).

Держава ж практично ніякої допомоги не надавала. Сталін “замовчував голодування українського народу перед світом, обставлені були границі України та Кубані, щоб люди не шукали порятунку в сусідніх державах. Заборонив писати в пресі, говорити по радіо, а журналістам, які приїжджали в Москву, не дозволяв свobodно їздити в Україну. А якщо хто і пробивався, то їхні держави не хотіли зачіпати Сталіна. Комуністична агентура мала доступ до провідників держав, тому про це не писали. Деякі держави хотіли надати допомогу, але Сталін її категорично відкидав, пояснюючи, що ніякого голоду

немає, це, мовляв, “брехня”, робота націоналістів та капіталістів проти першої комуністичної держави в Москві. Звіти та документи журналістів про голод в Україні, про те, що вони побачили, залишилися в архівах Англії, Франції, Німеччини, Італії та Сполучених Штатів Америки. Всі знали про голод. Але за кордоном не могли збагнути того, що взимку та навесні 1933-го року щоденно помирало від голоду 25 тисяч людей. Населення України та Кубані зменшилося на 20–25 %. Батьки, щоб рятувати дітей, привозили їх до міст, де трохи менше голодували. Але й на вулицях Києва було 300 тисяч бездомних дітей тільки з Київської області. Діти помирали на вулицях від голоду та недуг, сиротинці були переповнені. А коли почалася школа, то в Україні бракувало двох третин школярів” (Василів-Базюк 2009, 96–97); “Границя між Польщею та советами була цілком зачинена. Українська преса в західній Україні подавала інформації про події в східній: колективізацію, голод та нищення нашого народу. Організованої допомоги цілого світу совети не допускали. Людям висилати приватно посилки було заборонено. Гроші слід було висилати на спеціальні крамниці (торгспілки), а людям видавали товари так, як їм хотілося. На тому Сталін також заробляв, бо багато людей мали велику родину, журилися ними та висилали гроші, а їм видавали крихти. Доходили вістки про голод також іншими шляхами. Писали люди, що хворіють, корова перестала доїтися, поросятко здохло перед святами, картопля не вродила, був поганий урожай... Так різними думками вказували, що велика біда” (там само, 99).

Кількість голодуючих збільшувалася з кожним днем: *“Страждав та гинув наш народ від голоду, вимирали цілі родини, хати стояли порожніми. А по селах їздили худі та старі чоловіки кіньми, які тягли драбняки, якими вивозили померлих, бо не було вже кому ховати, не мали вже сили”* (Василів-Базюк 2009, 134–135). Як зауважує Р. Конквест, у 1932–1933 роках сталося те, що можна охарактеризувати як терор голодом (або, як ще кажуть, – голодомор) проти колективізованих селян України та значної частини заселеної українцями Кубані (разом із деякими регіонами Подоння й Поволжя), здійснюваний шляхом установлення для них аж надто великих, непосильних норм хлібоздачі, вилучення до останку харчів, а також ужиття заходів, аби жертви голоду не дістали допомоги ззовні, – навіть з інших районів СРСР. Ця акція супроводжувалася масовими погромами української культури, інтелігенції й церкви. Уявну впертість українських селян, котрі не здавали зерна (якого вони не мали), недвозначно розцінювали як “націоналізм”. Все це повністю відповідало твердженню Сталіна, що національна проблема є за своєю суттю селянською проблемою. Тож український селянин терпів подвійно – і як селянин, і як українець (Conquest 1986, 4): *“Це була відкрита та жорстока війна проти нашого селянства, основи нашої нації, яка зберігала віру в Бога, мову, звичаї та давала ряди нової інтелігенції – провідників нашого народу. А один з вождів Сталіна К. Ворошилов таке сказав на XVII з’їзді переможців: «Ми пішли свідомо на голод, бо нам був потрібен хліб, але жертвами голоду були нетрудові елементи та куркульство». Ця цитата підтверджує те, що голод був цілевий, організований*

зумисне. Ніхто не оплакував жертв, бо вони «нетрудові елементи та куркульство». /.../ Отже, всі ці справи запланованого голоду були в той час відомі західному світу. Але там вірили поясненням партії про поганий урожай, посуху, лінивих колгоспників, саботаж націоналістів, куркулів, ворогів народу, які йдуть на голодну смерть, а не хочуть записуватися до колгоспу. /.../ А Сталін часто повторював свою приповідку: «Одна смерть – це трагедія, а смерть мільйонів – це лишень статистика»» (Василів-Базюк 2009, 101–102).

Сталін очистив партійний та державний апарат від тих, хто не хотів іти проти власного народу й забирати в голодних людей останні харчі: у першій половині 1933 року з понад 300 секретарів райкомів партії більш як половина втратили посади, багато з них були заарештовані та вислані. Інші йшли за партійною лінією, хай яка вона була. Це були саме ті кадри, які Сталін хотів зберегти, принаймні на деякий час (Плохій 2016, 333). Кількість жертв у справжній війні проти селянства, розв'язаній тоді Сталіним у межах однієї держави, перевищувала загальну кількість загиблих у всіх країнах під час першої світової війни (Conquest 1986, 4): *“Сумно кричали пугачі і сови, не було чути соловейків, та й бузьки десь поділися зі своїх гнізд... Мабуть, забракло для них жаб, бо діти їх повиловлювали. Вся Україна була повита чорним серпанком страшної зажури. Люди не усміхалися, не жартували. Вони носили в своїх серцях невимовний біль, жаль, страшну трагедію, а основне – це більшу ненависть до завойовника-москаля. Всі по селах та містах знали, що цей голод був цілево зроблений, щоб знищити українське село, добрих господарів, новий здоровий*

приріст населення, щоб люди, виживши таке страхіття, не мали більше снаги до бунту, протесту. Щоб, які ті раби, совали повільно ногами та рахували трудовні. Таким вимученим та зацькованим людям вже не буде в голові окрема Українська Держава, Самостійність, рідна Мова, Церква та Культура” (Василів-Базюк 2009, 135). У такий спосіб Сталін отримав нове “соціалістичне” селянство. Ті, хто пережив голод, отримали свій урок: вони могли вижити, лише приєднавшись до запроваджених партією колгоспів, що оподатковувалися за нижчою ставкою, ніж одноосібники, а навесні 1933 року були єдиними господарствами, яким надавали урядову допомогу. Колективізація абсолютної більшості домогосподарств і землі, тепер уже ставши фактом, різко змінила економіку, соціальну структуру й політику українського села (Плохій 2016, 333–334).

Насильницька колективізація природно викликала серйозний опір селянства, який набув різноманітних форм і проявів, нерідко жорстокості (Руденко 2022, 45). Уже в 1928 році з усіх усюд надходили повідомлення про грабунки, випадки громадянської непокори й опору владі, бунти, а також про численні напади на партійних та інших активістів (Conquest 1986, 102). До весни 1930 року українське село накрила хвиля селянських повстань. Повстанці вбили десятки радянських представників влади та активістів, ще кілька сотень зазнали нападів та фізичного насильства (Плохій 2016, 327). Активістами називали невелику частину населення певного населеного пункту, яка була вірним і активним помічником влади у всіх її заходах, що та проводила в українському селі в 20-х–30-х роках ХХ ст. Активісти “прославилися” під час

хлібозаготівель, розкуркулення, колективізації, нищення культових споруд, численних репресій тощо. Одні з них щиро повірили більшовицьким гаслам, тож активно і безкомпромісно втілювали їх в життя, інші, цинічно прирікаючи на муки та смерть односельців, отримували за це як винагороду різні засоби до існування – одяг, продукти харчування, житло, які створювалися не їхньою наполегливою працею на землі, а відвертими грабунками односельців. “Торбохвати” – так прозвали в народі активістів; “буксирники” – так нарекла їх більшовицька влада (Петренко 2009, 7). Л. Василів-Базюк називає активістів “буксирами”: *“Всі знали, що голови колгоспів ніколи в своєму житті не господарювали, не мали також освіти та не могли правильно вирішити жодної проблеми. Вони тільки виконували накази та посилали буксирів шукати та збирати збіжжя”* (Василів-Базюк 2009, 117).

У селах створювалися “буксирні бригади” з “кращих” колгоспників, червоних партизан, членів комсомолу, вчителів тощо, які, об’єднавшись, повинні були перевірити кожне без винятку селянське господарство (Петренко 2009, 135): *“Харчові запаси вживалися дуже обережно, в хаті нічого не зберігали, щоб буксирні бригади не знайшли при обшуках”* (Василів-Базюк 2009, 118). Буксирні бригади застосовували катування й тортури до селян, які відверто висловлювались проти вступу в колгосп. Більшість катувань відбувалася в сільських радах. Наприклад, І. Городинець у книзі “Війна проти власного народу” пише, що в селі Безпальче катуванням займалися “буксири” з сусіднього села Жорнокльови: *“М. Сидорець не раз з іншими підлітками ходив до сільради, заглядав у вікна з цікавості, бо звідти*

було чутно страшні крики. Били жорстоко, закладали пальці рук чи ніг між дверима та одвірками, троцили кінцівки рук і ніг, запихали в рот тіпані коноплі, виривали зуби. Ще й досі жителі села Безпальче, згадуючи свої родини, які пережили колективізацію, хрестяться і просять помилування у Бога за безчинства влади” (Городинець 2008, 54). І. Городинець опублікував список жителів села Безпальче, які закатовані насмерть сільськими активістами в 1932–1933 роках. У списку 12 осіб, з них “Сморшок Тетяна Терентіївна похоронена живою” (Городинець 2008, 57).

Селяни чинили опір тоталітарним намірам: “З останніх сил українське населення змаглося, чинило опір жорстокій політиці Сталіна. Чека подало відомості, що у січні 1930 року було 402 бунти та 1048 повстань, а у лютому і березні того ж року – 6528. Всі ці бунти та повстання придушували військом, кавалерією, озброєними тягаровиками та автомашинами, а також і літаками” (Василів-Базюк 2009, 134). Деякі бунти поширилися поза окремі села. Справжнє повстання відбулося в селах Градениці та Троїцьке Одеського округу. Збройний виступ селян на Чернігівщині, навесні 1930 року, охопив п’ять районів. Для його придушення властям довелося стягнути кілька військових частин. У Дніпропетровському окрузі повстання також поширилося на п’ять районів. Піхотна дивізія, дислокована в Павлограді, відмовилася виступити проти повстанців і вступила з ними в переговори. Командира дивізії було заарештовано. І все ж дивізія не брала участі в боях з повстанцями. Властям довелося стягувати проти них з різних місць підрозділи ДПУ та міліції. Лише в одному із

сіл – Дмитрівці – було заарештовано понад сто чоловік, загальна ж кількість заарештованих сягала кількох тисяч. Усіх їх жорстоко побили, декотрих розстріляли, а решту відправили до концтаборів (Conquest 1986, 155): *“Сталін, щоб себе виправдати, всі бунти та повстання приписував петлюрівцям, куркулям, воронам народу, а також політиці українізації. Тому дуже жорстоко розправлявся з північним Кавказом, Кубанню. Обставив границі, щоб люди від голоду не втікали, а також таке саме зробив з Україною, щоб голодом знищити всіх націоналістів”* (Василів-Базюк 2009, 134).

Ще однією формою протесту виступали руйнування й підпали свого господарства (як це зробила в 1931 році одна жінка в українському селі Підгороднє в Дніпропетровській губернії, – вона жбурнула палаючий сніп на солом’яний дах будинку, конфіскованого ДПУ, з криком: *“Ми працювали все наше життя на наш дім, ви не дістанете його. Нехай згорить!”*) (Conquest 1986, 124).

Коли селянам вдавалося ще до депортації втекти зі свого села, на шляху до міста їм доводилося долати чимало найжорстокіших перешкод із боку влади, що всіляко прагнула покласти край таким міграціям. Надсекретний указ від 12 лютого 1930 року вимагав особливої пильності щодо куркулів, які покидали село, щоб працювати в промисловості. “Російський революційний розмах”, що його Сталін хотів поєднати з американською діловитістю, принесли на Дніпрогес десятки тисяч українських селян, які не мали достатньої кваліфікації, однак прагнули заробити на життя. Кількість робітників, зайнятих на будівництві греблі та електростанції, зросла з 13 тисяч 1927 року до 36 тисяч 1931 року. Плинність робочої сили

була надзвичайно високою. Селяни повинні були перетворитися на робітників, не лише опанувавши професії, а й привчившись приходити на роботу вчасно, робити перерви не за бажанням, а за наказами начальників. Це було складним завданням для багатьох новоприбулих на будівельному майданчику комунізму. 1932 року адміністрація Дніпрогесу найняла 90 тисяч робітників, а звільнила 60 тисяч (Плохій 2016, 325).

Потреба в міських робітниках була настільки великою, що директори заводів і фабрик нелегально брали втікачів на роботу. “Правда” від 11 лютого 1930 року гостро критикувала таких керівників: у групі зі 1100 осіб, найнятих у Херсонському окрузі, було 50 куркулів; звичайно, вони “байдикували, пили й саботували”, і їх треба було позбутися. А за іншими повідомленнями, у Донбасі на робітників – колишніх землеробів – влаштували облаву й заслали на Схід, у табори. Розкуркулених не допускали й до військової служби. На місця розсилалася інструкція – ретельно перевіряти новобранців із метою виявлення “куркульських елементів”, котрі “старалися проникнути в Червону армію”. Тому “куркулі” були приречені залишатися в селах і там очікувати на вирішення своєї долі. А запровадження внутрішніх паспортів у грудні 1932 року відкрито розглядалося як крок, спрямований на “очищення міст від куркулів, злочинців та інших антисоціальних елементів” (Conquest 1986, 124–125).

Опозиція в селі була надто великою, щоб їй можна було протиставити лише репресії, і влада вирішила зробити тактичний відступ. У березні 1930 року Сталін опублікував статтю “Запаморочення від успіхів”, де поклав провину за насильницьку колективізацію на надто завзятих

місцевих чиновників. Партійні активісти інтерпретували статтю як партійне розпорядження про припинення примусової колективізації, і протягом наступних кількох місяців половина раніше колективізованої землі повернулася до селян, які залишили колгоспи. Але відступ був тимчасовим. До осені 1930 року кампанія з примусової колективізації відновилася. Цього разу селяни обирали здебільшого пасивні форми опору: відмову вирощувати більше зерна та сільськогосподарської продукції, ніж це необхідно для виживання, забій свійських тварин, щоб запобігти їхній конфіскації з боку держави, і втечу до промислових центрів, як-от Запоріжжя, де вони приєднувалися до нового соціалістичного пролетаріату (Плохій 2016, 327–328).

Поставши перед новою формою селянського опору, Сталін та його помічники відмовилися визнати поразку й звинуватили селян у саботажі та спробах заморити міста голодом і підірвати індустріалізацію. Влада заявила, що селяни приховують зерно, і зажадала більших здач як від колгоспників, так і від тих, хто відмовився вступити до колгоспів. Особливо жорстоке ставлення режим виявив до України, оскільки вона мала вирішальне значення для виконання економічних планів Москви. На середину 1932 року було колективізовано 70 % українських домогосподарств, у той час як середній показник по Союзу становив 60 %. Республіка, що виробляла 27 % усього радянського збіжжя, стала відповідальною за 38 % усіх поставок зерна державі (Плохій 2016, 328).

Однак скільки б селяни України не виростили і не зібрали в той рік хліба, він, відповідно до злочинної політики Кремля, був би вилучений увесь без будь-якого

залишку (Петренко 2009, 273). Нова політика принесла в Україну масовий голод взимку та навесні 1932 року, що вдарив по найбільш густонаселених районах лісостепової зони. Сотні тисяч голодували, лише в Київській області померли від голоду понад 80 тисяч осіб. Особливо сильно постраждали райони вирощування цукрових буряків на північний захід від Києва, навколо Білої Церкви та Умані (Плохій 2016, 328): *“Починаючи від весни 1932 року, /.../ голод сильно докучав, люди їздили до міст, щоб купити хліба. Хто мав золоті царські монети – то за них привозив трохи муки чи каші. Люди втікали до інших міст, але їх завертали та не пускали. Їхній район не здав всього налогу, тому їх ізолювали. Купці до них не могли приїжджати та привозити децю на продаж, район оточили міліцією та шукали зерно. Люди подвійно страждали, бо не могли нічого купити чи продати, у них забирали останні рештки. Старші люди ходили, як тіні, бо все, що трохи мали з їжі, лишали дітям та молодим. Господарі не мали чим годувати худобу та не могли дорізувати – за це карали. Тому відводили худобу до колгоспу. А як вдалося сховати в лісі та потім дорізати, то розділяли те м'ясо поміж людьми, яким довіряли, бо не могли багато тримати по хатах. Уже почали люди боятися донощиків. Школи стояли майже порожні, інколи школярам давали по кускові хліба та склянці окропу з цукром”* (Василів-Базюк 2009, 117).

Влас Чубар, очільник українського уряду, визнав у червні 1932 року, що голод зумовили надмірні побори, які не залишали селянам нічого їстівного. Він писав про це Сталіну і просив його надати допомогу голодним, але генеральний секретар не чув його. Він заперечував

реальність голоду та заборонив уживати це слово в офіційному листуванні (Плохій 2016, 328–329).

Голод “досягнув жахливого вершка геноциду в 1932–1933 роках, не мали змоги втішатися городом, садом та чудовим урожаєм. Все від них позабирали, видавали скибки хліба, щоб ледве ноги тягнули. Не всім попадали ті скибки – треба було в колгоспі добре наробитися, на полі. Жінки з малими дітьми не могли працювати, бо не було з ким залишати дітей, а чоловіків повивозили на Сибір, по в’язницях тримали, вони тих скибок хліба не діставали” (Василів-Базюк 2009, 263).

Будь-які спроби використати зерно для задоволення потреб селян вважалися саботажем. В урядовій постанові від 7 серпня 1932 року “Про охорону державної власності” (підготовленій самим Сталіним) проголошувалось, що всю колгоспну власність, як, наприклад, велику рогату худобу, всі види сільськогосподарської продукції слід уважати державною. Той, хто вчинить злочин проти цієї власності, вважатиметься “ворогом народу” і підлягатиме розстрілу або, за пом’якшуючих обставин, ув’язненню принаймні на десять років з повною конфіскацією майна. Пізніше, згідно з офіційними трактуваннями, до “ворожих елементів” почали відносити осіб, звинувачених у підробці колгоспних рахунків, звітів, саботуванні сільськогосподарських робіт, пошкодженні колгоспної техніки й устаткування тощо (Conquest 1986, 184). Про те, що “розбитий, але ще остаточно не добитий класовий ворог – куркуль...” жив в українських селах, зокрема на території сучасної Кіровоградщини, ще весною 1933 року запевняла газета “Ударник ланів” в № 7 від 15 квітня 1933 року. У травні 1933 року, тобто більш як через три роки з

часу початку проведення “суцільної колективізації та ліквідації куркуля як класу” та через п’ять років після початку фактичної ліквідації куркулів, підлягали виселенню за межі Олександрійського району 400 сімей “класово-чужого, контрреволюційного елемента” та 60 самотніх громадян, з Новопраського (нині у складі Олександрійського району) планувалося виселити 450 сімей та 80 самотніх. Таке завдання партійним та каральним органам на місцях надіслав секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У (Петренко 2009, 39).

За останніми підрахунками, унаслідок голоду в Україні загинуло близько 4 мільйонів людей, що найімовірно спустошило країну – між 1932 та 1934 роками від голоду загинув кожен восьмий. Голодомор був справді штучним явищем, зумовленим офіційною політикою. Хоча голод також охопив Північний Кавказ, Нижнє Поволжя та Казахстан, проте лише в Україні був наслідком політики з чітким етнонаціональним забарвленням: голод почався незабаром після рішення Сталіна про припинення політики українізації разом із наступом на українські партійні кадри. Господар Кремля використав Великий голод для того, щоб перетворити Україну на “зразкову радянську республіку”, як він писав у листі до Кагановича (Плохій 2016, 333–334). Як і хотів Сталін, Україна стала зразком радянської індустріалізації та колективізації. До кінця 1930-х років обсяг промислового виробництва в Україні у 8 разів перевищив рівень 1913 року, лише трохи відставши від найбільшої з радянських республік – Росії. Аграрний сектор був повністю колективізований – 98 % від загальної кількості домогосподарств та 99,9 % орних земель опинилось у колективній власності. Але бездоганно

статистику колективізації дискредитували катастрофічні показники розвитку сільського господарства. У 1940 році в Україні було вироблено 26,4 мільйона тонн зерна, лише на 3,3 мільйона більше, ніж 1913 року, що продемонструвало збільшення сільськогосподарського виробництва лише на 13 %. Село, спустошене Голодомором та колективізацією, не могло йти в ногу з містом, де швидко зростала промисловість. Хоча Україна зазнала швидкої індустріалізації та модернізації, вона заплатила величезну ціну за цей “стрибок уперед”. Упродовж 1926–1937 років населення Радянської України зменшилося з 29 до 26,5 мільйона, сягнувши трохи більше як 28 мільйонів 1939 року. Голодомор завдав українському суспільству серйозної травми, позбавивши його здатності чинити відкритий опір режиму на покоління вперед (там само, 334–335).

“Великий врожай” куркулів більшовицька влада збрала в 1937–1938 роках. Для багатьох зі звинувачених вироки були прогнозованими – розстріл. І в наступні роки, аж до початку Другої світової війни, влада вчинювала розправи над “колишніми куркулями”, над “дітьми куркулів, що приховали своє походження”, над “дружинами куркулів”, над “синами куркулів, що одружилися на куркульських дочках” тощо, цим самим “зачищаючи” територію від “внутрішніх ворогів” перед приходом ворогів зовнішніх (Петренко 2009, 42): *“Населення Ковеля пробудилося 13 квітня 1940-го року з великим розпачем та жахом. Одна третина інтелігенції Волині вже була в тягарових вагонах на станції, куди цілу ніч і день ввозили із сіл та містечок небажаних громадян – “ворогів народу”. Їм дорога вже була визначена – прямо на*

Сибір” (Василів-Базюк 2009, 220); “/.../ на станції стоїть тягаровий потяг, заповнений інтелігенцією Волині та куркулями, яких вивозять на Сибір” (там само, 220); “Дядько зі сльозами розказав, як вивезли Павла з дружиною та синочком Ігорем на Сибір 13 квітня 1940-го року, як ціла Волинь страждала та гіркі сльози проливала за своїми патріотами та мудрими людьми. Йому відразу нагадали та сказали: «Що петлюрівець? Ти думав, що ми про тебе забули? Москва нічого не забуває! Вона сльозам не вірить. Поїдеш на білі ведмеді, там твоє місце». Дядько витер сльози та відповів, що нічого від них не чули і не знають, чи ще живі. За столом усі розказували, як їх розкуркулили, все позабирали” (там само, 259).

Перший колгосп на Волині з’явився у січні 1940 року у селі Уховецьк Ковельського району (Сушик 2010, 316): “По селах взялися заводити колгоспи, забирати від людей збіжжя після врожаю 1940-го року та худобу. Люди ховали собі збіжжя на прожиття, важко було їм відводити свою худобу в колгосп. Совети мали таку велику армію – то їм було потрібно багато хліба та м’яса, щоб прогодувати всіх, а також і велику кількість державних працівників – НКВД – всіх агентів та донощиків” (Василів-Базюк 2009, 226); “/.../ вже і на Волині все в селян забирають, змушують вступати до колгоспу. Що на Україні від кінця голоду з харчами весь час була криза, бо знищили голодом, в’язницями та Сибіром найкращих працюючих та умілих хліборобів, а тепер господарюють неуки, які багато кричали на різних зборах, хто міг голосніше: “Нехай живе батько Сталін!” Нині вони поставали бригадами, але провадити такі великі господарки не вміють. Земля була не підготована належно

восени, тому і урожай був малий. Збіжжя перезрівало на полі, зерно висипалося з колосків, а як зібрали – то на полі замокло та починало гнити і проростати, а як молотили – то висипали на великі купи, які під сподом тухли від вогкого зерна та дощів... На державному господарстві люди не працювали так, як на своєму полі” (там само, 216). У такий спосіб у результаті “перемоги над куркульством” від активної виробничої діяльності в сільському господарстві була відсторонена надзвичайно працьовита та підприємлива частина селянства, яка мала значний практичний досвід у сільськогосподарському товарному виробництві (Сушик 2010, 317).

Не обминула важка доля Волинь: “Найгірше було з харчами. До крамниць творились довжелезні черги, товарів бракувало. Люди займали чергу від 4-ї години ночі, щоб бути одними з перших, бо потім полиці вже були порожні. Населення Волині до такого не звикло. А про одяг чи взуття – то не було й мови. Люди ходили зажурені та сумні. Голодні городяни роз’їжджалися по селах і вимінювали все, що мали, на харчі” (Василів-Базюк 2009, 151); “Советський союз почав запускати свої закривавлені кігті у наші волинські села та міста. НКВД перехопило польську картотеку та списки небезпечних “русінув”, які належали до ОУН. За тими списками вони масово арештовували свідому молодь, забираючи до волинських в’язниць тисячі молодих і розумних юнаків та дівчат – цвіт нашої землі, – на безконечні допити та знущання. Багато людей вивезли на Сибір. Вістки, які приходили з Казахстану, наводили страх на всіх волинян. /.../ Шкільна система була вже змінена, учні втратили один рік навчання, щоб менше пішло до училищ та високих шкіл.

Привезли своїх учителів та почали навчати московської мови. Рівень добробуту та життя людей погіршав – бракувало всього, особливо взуття та одягу. По містах теж не вистачало харчів, всюди стояли черги біля крамниць” (там само, 225–226).

XVI з’їзд КП(б)У (січень 1949 року) констатував, що селяни твердо стали на шлях колективізації й закликав посилити боротьбу з куркульством. Місцева влада залякувала й шантажувала людей, продовжуючи насильну колективізацію. На основі широко розгорнутої організаційної та масово-політичної роботи, у складних суспільно-політичних умовах, в обстановці значних матеріально-фінансових труднощів та численних зловживань і беззаконня з боку владних структур до весни 1950 року було практично завершено суцільну колективізацію сільського господарства (Сушик 2010, 317). Датою остаточної відмови держави від політики розкуркулення варто вважати 13 серпня 1954 року: саме цього дня вийшла Постанова Ради Міністрів СРСР № 1738-789 сс “Про зняття обмежень по спецпоселенню колишніх куркулів”. Завдяки цьому багато куркулів були зрівняні в правах з рештою громадян держави (Петренко 2009, 43).

Любов Василів-Базюк наприкінці історичної повісті закликає не забувати про гірку долю українського селянства, про трагічне минуле нашого народу, щоб таке зло не мало змоги повторитись у майбутньому: /.../ *“увесь світ мусить про це знати, а майбутні покоління мають вчитися все зробити для того, щоб ці страшні злочини не повторив ніякий ворог у жодній країні світу”* (Василів-Базюк 2009, 312).

- Василів-Базюк, Любов. 2009. *П'ять колосків*. Чернівці : Букрек.
- Городинець, Іван. 2008. *Війна проти власного народу*. Черкаси: Вид. Чабаненко Ю. А.
- Кириленко, Віталій. 2015. “Голод 1921–1923 років у Південній Україні.” Дис. канд. іст. наук, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського.
- Кульчицький, Станіслав. 1991. *Ціна “великого перелому”*. Київ: Україна.
- Петренко, Іван. 2009. *Відібране життя. (Розкуркулення на Кіровоградщині)*. Кіровоград,
- Плохій, Сергій. 2016. *Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності*. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля.
- Руденко, Юлія. 2022. “Методи здійснення суцільної колективізації на Черкащині: розкуркулення та розселення.” Т. 33 (72). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2: 41–46. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/2.6>
- Свідчення очевидців для Комісії Конгресу США. 2008. Т. 3. *Великий голод в Україні 1932–1933 років*. Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”.
- Сушик, Ірина. 2010. “Колективізація Волині: насилля й спротив повоєнних років”. *Український селянин*. 12: 315–318.
- Шаталіна, Євгенія. 1992. “Експропріація селянських господарств в Україні у 1929–1932 рр.”. *Український історичний журнал*. 3: 109–123.
- Conquest, Robert. 1986. *Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine*. New York and Oxford: Oxford University Press.

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКА ОСВІТНЯ СПАДЩИНА

Розділ III

Історико-культурологічні аспекти формування української поезії в Канаді

ІРИНА ЛЯШЕНКО

Трагічні події ХХ ст. породили феномен української еміграції та української еміграційної літератури, “що волею обставин не раз виступала літературою, альтернативною до материкової” (Канівець 1998, 196). Вихідці з України опинились майже у 40 країнах світу. Один із найбільших осередків українців – Канада. Починаючи розмову про розвиток україномовної поезії в цій країні, доречно навести слова з передмови до збірника Яра Славутича “Українська література в Канаді”:

“Українського цвіту – по всьому світу... Тепер часто говорять про це в Києві. Майже всі погоджуються, що нашого цвіту поза Україною чи не найбільше в Канаді, де українські поселенці зберігають рідну мову, наші давні звичаї та народну культуру (писанки, вишивки, танці тощо) значно краще, ніж в інших країнах” (Славутич 1998, 5).

Особливістю еміграції українців до Канади був її масовий характер, який спричинив утворення сталої національної спільноти українців у складі поліетнічного населення. Саме це забезпечило збереження етнокультурної ідентичності та національної свідомості. Л. Скорина, продовжуючи цю характеристику еміграційного життя української діаспори, звертає увагу на її роль для материкової України: “За кордоном утворилися українські етнічні групи, розвиток зв’язків із якими є невід’ємною умовою розвитку різноманітних сфер буття української нації – науки, культури, економіки” (Скорина 2005, 27).

Проблемі еміграції, становленню української діаспори, зокрема й у Канаді, в останні десятиріччя присвячено чимало праць істориків (М. Марунчак, М. Шарик та ін.), соціологів (Н. Ханенко-Фрізен, К. Галушко та ін.), культурологів (Г. Новоженець), літературознавців (Л. Скорина, П. Сорока та ін.). Серед дослідників україномовної поезії Канади – науковці України (Л. Скорина, І. Руснак, Л. Селіверстова, П. Сорока, І. Немченко та ін.) та Канади (П. Кравчук, Яр Славутич, Д. Струк, Я. Розумний, О. Гай-Головка та ін.). У їхніх наукових працях та розвідках розглянуто українську поезію в Канаді, її тематику, проблематику,

характер версифікації, стильові особливості творчості окремих поетів. Проте багато аспектів залишається ще малодослідженими.

Українська діаспора, на думку її дослідників, сформувалась внаслідок кількох хвиль еміграції (М. Марунчак називає їх “добами” (Марунчак 1991)). Перша хвиля, що переважно була зумовлена економічними обставинами, припадає на рубіж XIX–XX ст. Друга хвиля еміграції відбулась внаслідок поразки національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. Фактично це була політична еміграція. Її лави поповнила третя хвиля емігрантів, які залишили українські землі під час та одразу після закінчення Другої світової війни. Четверта хвиля – економічна еміграція, спричинена наслідками розпаду Радянського Союзу у 1991 р. Відповідно до цих хвиль еміграції (виключаючи першу) визначають і етапи розвитку української поезії в Канаді XX ст.

Метою розділу є дослідження умов розвитку поезії українських емігрантів у Канаді. Для досягнення мети були поставлені такі завдання, як виокремлення причин еміграції до Канади; умови формування тут української спільноти; виділення чинників, що впливали на розвиток україномовної літератури взагалі й поезії зокрема.

У період з кінця XVI – до кінця XIX ст. були випадки поодинокі епізодичної імміграції українців до Канади. Про них майже немає відомостей. Перша хвиля емігрантів до цієї країни (між 1891 і 1914 рр.) нараховувала близько 100 тисяч осіб, переважно селян-заробітчан з Галичини й Буковини, які почали обробляти нову для себе землю і згодом стали досить заможними фермерами. Сучасник перших українських переселенців О. Кириленко

писав: “До Канади виїхало багато селянських родин, які займали ся в себе рільництвом. Так і там ухопили ся за землю, яку правительство дає даром кождому, хто приїде до Канади й хоче зайняти ся оброблюваннем землі”¹ (Кириленко 1916, 8).

Початок ХХ ст. науковці розглядають як “роки формування україно-канадської спільноти” (Ханенко-Фрізен 2011, 65). Брак коштів, незнання англійської мови, неписьменність ускладнювали життя емігрантів, натомість ці труднощі поряд із привезеними культурними, релігійними надбаннями та способом ведення побуту об’єднували людей у громади, створюючи атмосферу взаємодопомоги в особистому та громадському житті.

Оскільки українці здавна жили за принципом “Громада – великий чоловік”, то, опинившись на чужині, далеко від звичного, усталеного віками способу життя, вони ще гостріше відчували потребу один в одному, у спільноті, щоб гуртом вирішувати нагальні проблеми, які раз по раз поставали перед ними (Руснак 1999, 8).

Саме тому українські колонії були певними замкненими (у культурному плані) територіями, що були схожі на “маленьку Україну” в Канаді. Центральним оплотом життя українських емігрантів постала церква, яку вдалося підняти спільними зусиллями. Так виникли греко-католицькі та греко-православні громади.

Українська громада протягом усього періоду її існування в Канаді виявляла велику турботу про освіту українських дітей, вирішувала проблеми відкриття шкіл, де діти змогли б вивчати українську мову, історію України, прилучатися до української культури. Найдавніший такий

1 Тут і далі у цитатах збережено правопис джерела.

національно-культурний осередок “Галичина” було створено в Манітобі (1899). У 1905 р. у Вінніпезі було відкрито спеціальну школу (її українці називали учительським семінаром) для підготовки вчителів з україномовного середовища. У багатьох поселеннях почали відкриватися україномовні школи, що одразу підпадали під утиск влади, яка вимагала обмеження навчання українською мовою. Проте українські спільноти, утворивши комітети захисту рідної мови, різними методами боролися за освіту своїх дітей – проводили акції протесту, демонстрації, збирали підписи, адже вважали своєю головною метою виховати в наступного покоління любов та повагу до культурних та історичних цінностей, які вони привезли з-за океану.

Ще одним чинником формування української спільноти в Канаді стала поява україномовної преси як основного джерела інформації про навколишній (ще не до кінця зрозумілий) світ. На межі століть єдиним українським часописом на американському континенті був тижневик “Свобода”, що вперше з’явився 15 вересня 1893 р. в Джерзі Сіті (США), маючи за мету допомогти новоприбулим іммігрантам у США адаптуватися до нових умов життя. Згодом у газеті з’явилась рубрика “Канадійська Русь”, де висвітлювались головні події з життя українців у Канаді. Саме у “Свободі” були надруковані перші вірші україномовних поетів Канади, зокрема у випуску 30 серпня 1899 р. було опубліковано поезію “Руському народу” М. Говди. За ініціативи української ліберальної партії 12 листопада 1903 р. на теренах Канади з’явилась перша українська газета – “Канадійський фермер”, у якій друкувалися статті про

український ліберальний рух, на господарські, культурні та релігійні теми, а також твори класиків української літератури, зокрема Т. Шевченка, І. Франка, В. Стефаника. Другим українським часописом у Канаді стало “Слово”, перший номер якого вийшов у вересні 1904 р., а останній – у травні наступного року. Третій часопис – місячник “Ранок” як орган “Незалежної Грецької Церкви в Канаді” – уперше побачив світ 15 липня 1905 р. Будучи часописом релігійного спрямування, він на своїх сторінках друкував статті культурно-національного характеру, а також прозові художні твори, переважно з канадського життя. Проте, за оцінкою дослідників, наявні часописи не були загальнонародними. З метою заповнити цю прогалину було засновано газету “Український голос”, що мала на меті задовольняти насамперед національні інтереси. Її перший номер вийшов 16 березня 1910 р.

Це перший часопис, що “мав відвагу стати цілковито на український самостійницький ґрунт і назвати себе іменем свого народу і тим спричинитись до поширення українського національного імені: українець, український [підкреслено в тексті – І. Л.] у Канаді, де українці так ще мало були свідомі, що називали себе, як хочете: русинами, австріяками, буковинцями, руськими, – але не українцями” (Руснак 1999, 41).

В історії української літератури в Канаді періоду межі ХІХ–ХХ ст. називають піонерською добою. “Услід за хліборобами їхали на Захід українські письменники та інші культурники, священники та громадські працівники. Спільними зусиллями будували вони церкви, народні дома, читальні, засновували часописи, друкували книжки” (Славутич 1998, 5), – так пояснює виникнення українського

письменства у Канаді Яр Славутич. Більшість з поетичних творів цього періоду написані коломийковим розміром або є переробкою українських народних пісень, що дає підстави говорити про фольклорну основу ранньої україномовної поезії Канади. “Це пісні про перші важкі роки українських іммігрантів в Канаді: непосильну працю, страшний визиск, наругу, сум за батьківщиною і народом” (Кравчук 1958, 15). Яскравим прикладом подібних творів є поезія “Пісне моя, українська...”. Центральний мотив вірша – розлука з матір’ю, образ якої неоднозначний: з одного боку, це матір ліричного героя, з іншого – батьківщина. У цей же час під впливом творів класиків української літератури з’являються перші поетичні твори українською мовою, автори яких відомі. І. Руснак у межах піонерського періоду пропонує виділяти два етапи: на першому (тривалістю близько десятиліття), за його визначенням, література має фольклорно-пісенну основу; на другому у літературі зароджується реалізм, з’являються нові жанри (Руснак 1999, 47).

Першим українським поетом у Канаді прийнято вважати Івана Збуру. Йому належить твір “Канадійські емігранти”, датований 30 грудня 1898 р. Яр Славутич наголошує на цінності цієї поезії: “Незважаючи на довжину [111 рядків], архітектоніка вірша напрочуд виразна, а його суспільна вартість наявна і незаперечна” (Славутич 1992, 24). Тема вірша І. Збури – тяжке життя селян у Галичині, обставини, які змусили їх шукати кращу долю за океаном. Серед поетів першої хвилі еміграції називають М. Говду, І. Дрогомирецького, С. Чернецького, Т. Федика, Д. Рараговського, С. Ковбеля, В. Кудрика, І. Ковальського, М. Герасимчука та ін. Збірка поетичних

творів “Пісні емігрантів про Старий край (Пісні про Канаду і Австрію)” (1908 р.), які зібрав Т. Федик, додавши чимало своїх віршів, була однією з перших книжок, що започаткувала в Канаді вихід у світ літературно-мистецьких творів окремими збірками.

П. Кравчук зазначає, що творам перших українських поселенців у Канаді “бракує художньої досконалості, проте вони відіграли значну роль, бо розкривали читачам очі на несправедливість” (Кравчук 1964, 3). Яр Славутич, оцінюючи україномовний літературний процес у Канаді на ранньому етапі розвитку, робить висновок: “Перші дві декади українського віршування в Канаді були періодом становлення тутешньої літератури, в якій перед вела поезія, хоч була й вартісна проза. Кількісно ця творчість була найбільшою, якісно найменшою, тематично обмеженою” (Славутич 1976, 25).

Перша світова війна перервала хвилю еміграції українців до Канади, “але що тільки скінчилися бурхливі воєнні події в Європі й на Україні, ця хвиля стала продовжуватись” (Марунчак 1991, 20). До другої хвилі належали колишні вояки ЗУНР та політичні емігранти з Галичини. “Перша, піонерська, хвиля політично й національно була малосвідомою, зате друга, міжвоєнна [...] є вже на вищому рівні національної свідомости, освічености й громадської ініціативи” (Розумний 2009, 106). Освітній рівень емігрантів другої хвилі був значно вищим, ніж першої, що сприяло швидкій адаптації до нових умов життя та активнішій участі в громадському житті. Інспектор шкіл в Саскечевані Ф. Гаврилук зробив цікаве порівняння українських емігрантів в Канаді з гілкою дерева, формулюючи у такий спосіб мету культурно-

громадської діяльності громади: “Ми живемо в Канаді не як галузка відірвана від дерева, яка без поживи з рідного коріння остаточно мусить всохнути, але як щепка, що пускає корінь в нову землю і розвивається” (Гаврилук 1936, 6). Емігранти другої, а потім і третьої хвилі, оселяються у великих міських та індустріальних осередках: Торонто, Вінніпезі, Монреалі та Едмонтоні.

На міжвоєнний час припадає розквіт та укорінення української культури в Канаді. Значно розвинулась й українська література. Яр Славутич зазначає, що у міжвоєнний час українська еміграційна література “зросла і зміцнилася світоглядом” (Славутич 1992, 160). Серед митців міжвоєнного періоду виділяють три групи:

1) письменники, які прибули до Канади в дитинстві і зростали під впливом батьків та зовнішнього оточення (І. Киріяк, К. Новосад, І. Павчук та ін.);

2) “ті, хто в широкий світ пішов шляхом шкільного чи самоосвітнього виховання” (Руснак 1999, 50) (О. Івах, М. Петрівський, В. Лисенко та ін.);

3) митці, які прибули у міжвоєнний період до Канади із сформованим світоглядом, “перебували під безпосереднім впливом культури свого народу і на яких англо-франкомовне оточення мало найменше можливостей впливати” (Руснак 1999, 50) (О. Луговий, М. Ічнянський, С. Семчук, В. Купченко та ін.).

Визначальним напрямом у прозі й драматургії цього періоду став реалізм. Письменники звернулись до нових тем, зокрема до зображення величі минулого, трагічних подій періоду визвольних змагань, складних соціально-економічних та політичних процесів у Канаді та Україні. Значний крок уперед спостережено і в поезії. Яр Славутич,

розглядаючи українську поезію в Канаді, проводить паралель між материковою та діаспорною літературою:

Під час Української Революції 1917–1920 рр. поезія на Батьківщині пішла великими кроками вперед, піднялася на значно вищий рівень. [...] Значні зміни сталися і в Канаді – на самому початку двадцятих років бачимо також якісне зростання української поезії (Славутич 1976, 25).

На зміну “піонерській поезії”, часто невисокого гатунку, приходять поезія глибинних почуттів, що відзначається різноманіттям стилів, тем й образів. Серед поетів цього періоду заслуговують на увагу О. Івах, І. Данильчук, М. Ічнянський, М. Мандрика. У їхніх творах “рельєфніше змальовані образи, яскравіше висловлене ідейне прямування” (Кравчук 1964, 5).

За свідченням П. Кравчука (Кравчук 1964), найвищого розквіту літературне життя канадських українців на початку 20-х рр. ХХ ст. досягло тоді, коли до Канади у 1923 р. прибули письменники з України – М. Ірчан (А. Баб’юк), відомий на той час своєю п’єсою “Бунтар” (до речі, п’єсу “Дванадцять”, надіслану М. Ірчаном до Канади, ще до його приїзду поставив драматичний гурток на сцені Українського робітничого дому у Вінніпегу), та І. Кулик (у статусі радника радянського повпредства) з дружиною Л. Піонтек. М. Ірчан редагував громадсько-політичний журнал “Робітниця” (1924 р.), у якому друкували поезії, оповідання, нариси та критичні статті українських письменників Канади та материкової України, яких М. Ірчан запросив до співпраці. Навколо “Робітниці” згуртувалась група літераторів, провідне місце серед яких, крім М. Ірчана, посідали І. Кулик, Л. Піонтек,

М. Шатульський (М. Волинець), М. Попович та М. Синьоверголець (М. Семанців). 24 серпня 1924 р. у м. Вінніпезі вони утворили заокеанський філіал “Гарту”, що активно підтримував зв’язки з україномовними письменниками США та Центральним бюро “Гарту” у Харкові, згодом з ВАПЛІТЕ та ВУСППом. Заокеанський філіал “Гарту” (згодом перейменований у “Заокеанський Гарт”) постійно влаштовував літературні вечори в різних містах Канади, на яких його члени читали свої твори, виступали з доповідями про мистецтво й літературу та обговорювали їх. Планувалося видання літературних збірників “За океаном”, та через брак коштів не вдалося здійснити цей задум. У січні 1927 р. І. Кулик та Л. Піонтек виїхали у Радянську Україну, і це послабило діяльність “Заокеанського Гарту”. У 1929 р. реемігрував і М. Ірчан. Серед членів “Заокеанського Гарту” не виявилось спроможних очолити роботу літературного об’єднання, що стало основною причиною його самоліквідації. Недовгий період існування “Гарту” був дуже плідним для українських письменників у Канаді. Канада теж збагатилась творчістю М. Ірчана та І. Кулика новими темами. Як, приклад, згадаймо драму М. Ірчана “Отрута (Радій)” (яку Л. Новиченко вважає “одним із найкращих драматичних творів письменника” (Новиченко 1958, 26)), його нариси “Канадська Україна”, “З прерій Канади в степи України” та ін. І. Кулик привіз книги поезій “В оточенні” і нарисів “Записки консула”.

Українську діаспору в Канаді значно підсилила повоєнна еміграція 40-х рр. ХХ ст., у складі якої переважно були політичні втікачі та біженці з УРСР. Літературознавець В. Яременко, торкаючись цієї

проблеми, наголошує, що в післявоєнний період емігрували найрухливіші, найдіяльніші, неупокорені. Несли правду цивілізованим народам про те, що діється в Україні, ставали правдоносцями, здобували можливість самовиразитися і самоутвердитися, зберегти своє творче “я” і робити посильний внесок у національну скарбницю, збіднену, опустошену, обікрадену (Яременко 2007, 535).

Є. Маланюк в одній із своїх поезій ще на початку 20-х рр. ХХ ст. визначив процес еміграції як “ісход” на захід, наголошуючи на його трагічності й безвихідності: “А потяг ридав: На Захід... На Захід... / На Захід... / І услід – реготався Схід” (Маланюк 1992, 110). Історик М. Шарик також назвав цю хвилю еміграції “ісходом”, проводячи паралель з біблійною історією про пошук ізраїльтянами “землі обітованої”. Він зазначає, що після війни відбувся “найбільший і найчисленніший насильний “ІСХОД” українців на Захід за увесь час нашої історії” (Шарик 1971, 382). Масштабність еміграційного процесу післявоєнного періоду підкреслює і М. Марунчак у книзі “Історія українців Канади”: “Жодна інша війна до цього часу не внесла такого зрушення населення та не створила стільки воєнних утікачів, як саме Друга світова війна. Обчислюють, що з закінченням війни коло 40 мільйонів людей були вирвані зі своїх домів” (Марунчак 1991, 262).

Пройшовши через табори Ді-Пі у Німеччині, вихідці з України роз’їхались по всьому світу. “На початку 1950-их років українська еміграція Другої світової війни була в 90 % переселена при допомозі IRO (*International Refugees Organization*) та подібних міжнародних і національних організацій на інші континенти, в тому [числі – І. Л.] теж до Канади” (Марунчак 1991, 267). У

цьому процесі активно допомагали своїм землякам представники попередніх хвиль еміграції, створюючи організації та надсилаючи до парламенту своїх представників. Одним з таких громадсько-політичних активістів був А. Глинка – член УНО (Українського Національного Об'єднання Канади), посол федерального парламенту Канади у 1940–1949 рр., якого називали “опікуном” третьої української еміграції до Канади.

Третя хвиля еміграції була, як уже відзначалося, політичною. Її представники мали високий рівень національної свідомості (Момрук 1993), а тоталітаризм Радянського Союзу, “посягнув передусім на свободу особистості, думки, слова які були вкрай необхідними для природного розвитку літератури” (Пухонська 2019, 245). Тому у багатьох творчих людей не було можливості повернутись додому, щоб розпочати там звичайне життя. Вони продовжували розвивати українську мову та культуру на теренах іншої землі, брали активну участь у культурному та громадсько-політичному житті Канади. О. Павловська, зокрема, називає серед них М. Смерчанського, М. Міненка, В. Волохатюк та ін. (Pawlowsky 1997, 211). Завдяки їхній діяльності почали з'являться наукові установи (у 1949 р. було створено Українську вільну академію наук у м. Вінніпег), до університетських програм почали вводити курси українознавства тощо.

Основним завданням українських політичних емігрантів було гідно представити Україну перед світовою спільнотою і “бути речником її визвольних змагань” (Еміграція 1948, 15). Українці в Канаді не лише цікавились життям своїх співвітчизників на теренах материкової

України, а й активно знайомили з ним, критикуючи політику Радянського Союзу. На думку Я. Розумного, саме така активна національна позиція допомогла зберегти ідентичність українців Канади у ХХ ст. (Розумний 2009, 112).

У складі третьої хвилі еміграції прибули до Канади й письменники, які вже мали певний літературний досвід. Серед них були і мурівці – О. Зуєвський, Яр Славутич, Б. Олександрів, О. Гай-Головко, О. Смотрич, які, безперечно, були не просто обізнані, а поділяли естетичні засади МУРУ (передусім у справі розвитку національної літератури українською мовою). Їх прибуття значно піднесло якість української літератури в Канаді, насамперед поезії. Як зазначає М. Мандрика, більшість емігрантів, які приєдналися до народжених у Канаді митців, підняли українську літературу в цій країні на вищий рівень (Mandryka 1968, 150). Зберігаючи українські традиції, вони збагатили її новими жанрами, ідеями, образами, художньо-стильовими засобами. “Якщо в другому періоді поняття літературного стилю було ще дуже відносним, то приблизно від 1950 р. можна говорити не лише про стилі, а й про українські літературні напрями, літературні школи на цьому континенті” (Славутич 1976, 46). Л. Скорина зауважує, що українські поети Канади та США “творили в одному спільному потоці, до якого примикали також окремі одиниці, що опинилися в Південній Америці чи залишилися в Західній Європі. До Другої світової війни такого спільного потоку не було” (Скорина 2005, 128). І. Качуровський, говорячи про поетів в екзилі, наголошує, що всі вони “за винятком автора герменевтичних віршів Олега Зуєвського – творили

певну літературно-стилістичну єдність” (Качуровський 2008, 532).

Спершу серед “переміщених осіб”, які опинились на американському континенті, виникла думка продовжувати діяльність об’єднання МУР. Але нові обставини вимагали нової форми організації. 26 червня 1954 р. у Нью-Йорку було засновано літературне об’єднання “Слово” як продовжувача творчо-організаційних та ідейних настанов МУРу. У Канаді членами “Слова” стали О. Зуєвський, Б. Олександрів, Яр Славутич, Л. Палій, С. Гурко, М. Голод, С. Кузьменко, О. Черненко, Н. Мудрик-Мриц, Д. Струк. А. Фасоля, слідом за іншими науковцями, наголошує на важливій функції “Слова” в об’єднанні українських письменників всього світу: “можна говорити про важливу роль «Слова» як консолідуючого чинника еміграційного письменницького загалу, як ланки, що пов’язала українську літературу зі світом” (Фасоля 2001, 12). У діяльності “Слова” літературознавці та письменники виділяють три періоди:

1. 1957–1975 рр. Голова – Григорій Костюк. Цей період характеризується плідною організаційною та видавничою діяльністю.

2. 1975–1993 рр. Голова – Остап Тарнавський. Цей період характеризується створенням Інститутів україністики в університетах США та Канади і викладацькою діяльністю багатьох письменників.

3. 1993–1997 рр. Голова – Данило Струк, потім – Ліда Палій. Цей період відзначається тісними зв’язками з письменниками та критиками незалежної України.

30 жовтня 1997 р. на загальних зборах “Слова” більшість членів висловили згоду на припинення

діяльності об'єднання. Тому робота “Слова” обмежилася лише видавничою справою, а поточна діяльність ОУП “Слово” була припинена. Серед причин цього В. Жила називає зокрема ліквідацію відділень “Слова” у Канаді: “відділ ОУП в Торонті ліквідувався через брак людей на сході Канади до праці, також неактивність, а потім і смерть О. Зуєвського привела до ліквідації Едмонтонського відділу ОУП “Слово” (Жила 1999, 216).

Україномовна поезія в Канаді другої половини ХХ ст. є маргінальним явищем. У зв'язку з цим М. Кирчанів попереджає: “така літературна традиція приречена на постійне і поступове вмирання” (Кирчанів 2010, 6), адже вона може урватися разом зі смертю письменників старшого покоління. Яр Славутич висловлює інший погляд на україномовну поезію Канади: “перед відходом у старших поетів спалахує таке полум'яне багаття, що залишає щедрий жар на довшу мету” (Славутич 1998, 154). Прикладами таких спалахів є творчість І. Темертея та Г. Бердо.

Четверта хвиля еміграції, так звана “заробітчанська”, що розпочалася у 1990-х рр., зумовлена економічною скрутою перехідного періоду в Україні. Особливістю цієї хвилі є можливість вільного пересування вихідців з України і більша їхня психологічна розкутість. М. Сорока не вважає поетів цієї хвилі емігрантами в повному розумінні, “адже частина з них приїхала до Канади на навчання чи на працю і постійно підтримує зв'язки з Україною” (Сорока 2002, 135). Я. Розумний теж відзначає “заробітчанський” характер цієї новітньої еміграційної хвилі, її представники не виявляють

активності у житті української громади, не створюють нових організацій.

Вартісних творів україномовних письменників цього періоду у Канаді значно менше, ніж попереднього. С. Пінчук вбачає ще одну загрозу розвитку україномовної літератури в Канаді – відсутність читацької аудиторії, орієнтованої на професійну літературу, зокрема поезію. “Чи не тому при всіх принадах вільного світу нова велика література зараз там не розвивається” (Пінчук 1998, 18). О. Кісь зауважує, що на українську культуру в Канаді взагалі (зокрема й літературу) тиснуть процеси глобалізації, що загрожує їй розмиванням і згасанням. Вихід з такої кризи й надії на відродження вона пов’язує з “культурним підживленням” (Кісь 2011, 11) з історичної батьківщини після здобуття Україною незалежності. Н. Ханенко-Фрізен називає цей процес українським транснаціоналізмом: “В нашому випадку йдеться про взаємодію та взаєможивлення між культурою автентичних українців, себто тих, що проживають в Україні, та різними іншими українськими культурами, які постали за її кордоном” (Ханенко-Фрізен 2011, 22).

У контексті літератури транснаціоналізм означає включення літератури діаспори до загального (широкого) літературного процесу материкової України з метою не лише її визнання, а й взаємозбагачення, що, можливо, призведе в майбутньому до народження нових тем та напрямів. Письменники розпорошені по території Канади, мало підтримують зв’язки між собою, не прагнуть до створення літературних об’єднань на зразок “Слова”. Серед творів україномовних поетів Канади кінця ХХ – початку ХХІ ст. впадає у вічі поезія народженого в Канаді

Ярса Балана, новоприбулих емігрантів Ольги Пресіч, Василя Марочкина, Сергія Єскельчика, Марка Стеха, Тетяни Назаренко, Ірини Сивенької та Петра Гринчишина. Вони беруть активну участь у культурному житті як Канади, так і України.

Отже, Канада – один із найбільших осередків української діаспори, яка сформувалась внаслідок чотирьох хвиль еміграції. Особливістю еміграції до цієї країни у всі часи був її масовий характер, що сприяло утворенню сталої національної спільноти українців у складі поліетнічного населення Канади. Однією з особливостей існування української спільноти в цій країні є збереження мови та розвиток літератури рідною мовою, у тому числі й поезії. У розвитку української літератури в Канаді науковці виділяють чотири етапи. На сам процес розвитку значно вплинуло становлення культурного життя: заснування преси, українських шкіл, різних культурних центрів тощо.

Історія української діаспори в Канаді за період з 1891 року свідчить про активний розвиток україномовної літератури у ХХ ст., зокрема поезії. Найбільшого розквіту українська поезія у цій країні зазнала у другій половині ХХ ст. Діяльність поетів цього періоду тісно пов'язана з діяльністю літературного об'єднання “Слово”, відділи якого були створені в Канаді у містах Торонто, Вінніпег та Едмонтон. На жаль, із поступовим відходом з життя поетів-емігрантів цього періоду перестає розвиватись і україномовна поезія загалом.

Україномовна поезія в Канаді потребує подальшого дослідження в різних аспектах, адже є майже невичерпним джерелом для науковців.

- Ахматова, Анна. 2010. *Реквієм*. URL: <https://www.blackbirdsnest.net/pdf/rekviem.pdf>
- Базилевський, Володимир. 2012. “Борис Олександрів-Грибінський (1921–1979). Радість у журбі, тепло у смутку”. *Слово Просвіти*. URL: <http://slovoprosvity.org/2012/12/29/borysgr/>.
- Білоус-Гараскевич, Марія. 1998. *Ми не розлучались з тобою, Україно. Вибране 1952–1998*. Caniff, Detroit, Michigan.
- Боровий, Василь. 2000. “Повернення на свої сліди”. *Хрестоматія з української літератури в Канаді (1897–2000)*, 591–594. Едмонтон: Видавничий комітет “Слово”.
- Бузейчук, Володимир. 2013. “... Я завжди працювала” Пам’яті Світлани Кузьменко”. *Слово Просвіти* 39, 3–9 жовтня: 13.
- Віннікова, Наталія. 2015. “Українська літературна пародія: генеза, проблематика, поетика”. Автореф. дис., Київський університет імені Бориса Грінченка.
- Віннікова, Наталія. 2013. “Українські містифіковані пародисти в еміграції”. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського* 4 (12): 40–44.
- Вірний, Микола. 1991. “Борис Олександрів. До 70-ліття з дня народження поета (1921–1979)”. *Сучасність* 7–8 (363–364), липень–серпень: 199–203.
- Жердиновская, Маргарита. 2009–2010. “Трудности перевода с родственных языков (русский, украинский)”. *Mundo Eslavo* 8–9: 165–170.
- Качуровський, Ігор. 1992. “Гумор української еміграції”. *Сучасність* 10, жовтень: 152–162.
- Качуровський, Ігор. 1981. “Музика теплих барв”. *Нові дні* 1 (371): 10–14.
- Качуровський, Ігор. 2008. “Покоління другої світової війни в літературі української діаспори”. *Променисті силуети*:

- Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки*, 514–531. Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”.
- Лазаренко, Олеся. 2017. “Листи Григорія Костюка до Ігоря Костецького”. *Філологічний дискурс* 6: 285–301.
- Левченко, Стефанія. 1980. “Спомин про поета Бориса Олександрова”. *Свобода* 53 (6 березня): 4.
- Лецькін, Михайло. 2019. “Канадський журнал «Слово Істини» в українському літературному процесі”. *Український інформаційний простір* 4: 100–117.
- Ломачка, Свирид. 1951. *В Канаді. Фейлетони*. Торонто: Усатюк.
- Мацько, Віталій. 2010. “Концепція людини і світу в українській діаспорній прозі ХХ століття”. Автореф. дис., Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Накашидзе, Ірина. 2011. “Образ води як уособлення історичної пам’яті народу в україномовній поезії письменників-емігрантів у Канаді”. *Таїни художнього тексту* 13: 161–167. Дніпропетровськ: Пороги.
- Олександрів, Борис. 1975. *Камінний берег. Поезії*. Нью-Йорк–Торонто: Об’єднання українських письменників “Слово”.
- Олександрів, Борис. 1972. *Колокруг. Поезії*. Мюнхен: Інститут літератури ім. М. Ореста.
- Олександрів-Грибінський, Борис. 1980. *Поворот по сліду. Поезії*. Едмонтон–Торонто: Об’єднання українських письменників “Слово”.
- Олександрів-Грибінський, Борис. 2003. *100 поезій: Вибрана лірика (1943–1979)*. Київ: Юніверс.
- Олександрів-Грибінський, Борис. 2006. *Чужі пісні – у відгомоні власному*. Київ: Юніверс.
- Просалова, Віра, упоряд. 2012. *Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості*. Донецьк: Східний видавничий дім.
- Сергійчук, Володимир. 2021. *Соборна пам’ять України. Календар-Альманах 2021*. Вишгород: ПП Сергійчук М. І.

- Скорупський, Володимир. 1981. “Вічна правда вогнями безсмертя цвіте”. *Слово. Збірник українських письменників* 9: 262–268. Едмонтон: Об’єднання українських письменників “Слово”.
- Слабошпицький, Михайло. 2006. *25 поетів української діаспори*. Київ: Ярославів Вал.
- Славутич, Яр. 1976. *Українська поезія в Канаді*. Едмонтон: Славута.
- Стефаник, Юрій, 1980. “Смерть Бориса Олександрівна”. *Новий шлях*, 23 лютого.
- Череватенко, Леонід. 2006 “Йду в простори і дихаю вільно...”. *Олександрів-Грибінський, Борис. Чужі пісні – у відгомоні власному*, 5–29. Київ: Юніверс.
- Черінь, Ганна. 1980. “На прощання моєму Братові-Поетові”. *Свобода* 53 (6 березня): 4.
- Чернявський, Микола. 1966. Твори: у 2 т. Т. 1. Оригінальні поезії. Переклади. Київ: Дніпро.
- Чичка, Хведосій. 1951. “Професор Свирид Ломачка і сучасна українська гумористика”. *Ломачка, Свирид. В Канаді. Фейлетони*, 3–7. Торонто.
- Чичка, Хведосій, і Свирид Ломачка. 1966. “«Нічна пісня мандрівника» Й. В. Гете”. *Нові дні* 192 (січень): 10–11.
- Шерех, Юрій. 1980. “Примітки до «Борис Олександрів: Поезії»”. *Сучасність* 3 (231): 17–20.

Музика в українсько-канадському діалозі культур

ГАННА КАРАСЬ

Актуальність теми зумовлена тим, що сьогодні українська діаспора – одна з найбільших серед інших планетарних етнічних розселень і впливає на суспільно-культурне життя на рідній землі і в країнах проживання. З кінця ХІХ–впродовж ХХ і вже на початку ХХІ століття українці масового емігрують на всі континенти світу. Із п'яти мільйонів українців, що проживали в західній діаспорі на початку 1990-х рр., у Канаді мешкав 1 мільйон. Еміграція до неї розпочалася у 1891 році. Органічною складовою

духовного життя українців за кордоном була музична культура. Як інтегральна частина загальноукраїнського музичного процесу, вона на початку ХХІ століття осмислюється багатьма науковцями і утверджується як один з найбільш пріоритетних та перспективних у галузі гуманітарних досліджень нових напрямків нашої науки – українське музичне діаспорознавство. Ґрунтуючись на працях українських вчених та діаспорних дослідників, доведено перспективність цього напрямку, зокрема в нашій праці (Карась 2012).

Взявши за основу історичну концепцію “хвиль еміграції”, які творили своєрідні окремі “епохи” української спільноти у вільному світі, ми в її контексті визначаємо такі періоди становлення та розвитку української музичної культури західної діаспори (діахронний зріз):

1. Стабілізаційно-адаптаційний, аматорський період.
2. Організаційно-консолідаційний із рисами професіональності.
3. Динамічно-структурований, професійний.
4. Інтегративно-трансформаційний (Карась 2012, 119).

Межевими подіями, що є своєрідними маркерами переходу від одного до другого циклу (періоду), були Перша (1914), Друга (1939) світові війни, розпад Радянського Союзу (1991).

Оскільки сучасна епоха постмодернізму актуалізує діалог культур, культурне суперництво цивілізацій, то, на думку Миколи Жулинського, українській національній культурі, як головному “оратору” в цьому процесі,

“...належить просувати у світовий цивілізаційний простір свою систему цінностей, приваблюючи до себе увагу своїм національним духовним обличчям” (Жулинський 2001, 286). Важливою її складовою є музична культура, яка в останнє століття творилася не лише на теренах України, але й далеко за її межами представниками діаспори, яка сьогодні є однією з найбільших серед інших планетарних етнічних розселень.

Українська спільнота як етнічна група в будь-якій країні світу перебуває у двох культурних реаліях: внутрігруповій та загальній країни поселення. Остання зумовлює певну трансформацію української етнічності за межами материкової України, що викликана двома факторами – об’єктивною необхідністю інтеграції в суспільство проживання, що являє собою велику політичну, соціальну й економічну систему, та взаємодію з представниками різних етносоціальних спільностей. При цьому вона повинна зберігати свою субстанцію етнокультурної спільноти. “Українська музична культура, як складова художньої культури, завжди була відкритою для обміну мистецькими цінностями з іншими культурами, оскільки, перебуваючи в центрі між Сходом і Заходом, вбирала світовий культурний досвід, трансформувала ідеї і стилі, творила власне музичне мистецтво, збагачуючи світову скарбницю” (Карась 2012, 868).

Зважаючи на тривалість поселення українців у Канаді, їх внесок у розбудову цієї країни, важливо привернути увагу до музичних взаємин двох наших народів. Оскільки ця проблематика не висвітлена системно, то нашою метою є упорядкування джерельного

матеріалу з цієї проблеми та побудова структури цього явища.

1. Культурні взаємини українців та канадців як поле широкого суспільного діалогу.

Хоч українці масово емігрували до Канади наприкінці XIX століття, однак їхня активна інтеграція в канадське культурно-мистецьке життя розпочинається в 1930-х роках. У цей період українські аматорські колективи та окремі виконавці все частіше виступають перед представниками інших націй, зокрема на діамантовому ювілеї Конфедерації канадських провінцій, на конвенції лікарів Великої Британії (1929, Вінніпег), на святкуваннях з нагоди коронації короля Юрія VI. Хор Українського Народного Дому (УНД) з Торонто виступав на щорічній красній виставці, яка відбувалася в цьому місті, перед багатотисячною публікою, часто був гостем англійсько-канадських установ, клубів, церков, на яких гостювали визначні державні особи (Марунчак 1991, 136). “Народна газета” від 5 жовтня 1938 року інформувала про участь членів Федерації канадсько-української молоді – скрипалів А. Петльованої, Д. Паш, І. Москалика та піаністки Г. Пижук у Торонтонській національній виставці з приводу її 60-річчя, завоювання ними перших місць та одержання золотих медалей (Наша сцена 1981, 128). У 1940 році члени цієї федерації беруть активну участь у Північно-Західному Онтарійському музичному фестивалі-змаганнях у Форт Вільямі, де струнний оркестр під керівництвом К. Костинюка стає переможцем, та у 21-му музичному фестивалі-змаганнях у Вінніпезі, де із 46-ти українських солістів нагороди отримали Д. Гресько, Р. Сасик та п’ять членів Федерації канадсько-української

молоді (Наша сцена 1981, 147). Саскатунський мандоліновий оркестр цієї федерації брав участь у 27-му Саскачеванському музичному фестивалі-змаганнях, де отримує найвищі відзнаки, а членкиня оркестру скрипалька Марія Павчук – найвищу оцінку. Газета “*Saskatoon Star Phoenix*” так писала про неї: “Вона виявила велику делікатність у виконанні, що має захоплюючий тон і перед нею велике майбутнє” (Цит. за : Наша сцена 1981, 150).

Велика роль у пропагуванні української музичної культури в Канаді належить видатному українському хоровому диригенту Олександру Кошицю. Важливим фактом українсько-канадських музичних взаємин видається монографія “Олександр Кошиць в українській музиці” канадського вченого, знавця східноєвропейських проблем, професора Саскачеванського університету Георга Сімпсона, опублікована невдовзі після смерті митця (Simpson 1946). Написана і виголошена з нагоди меморіального концерту 9 березня 1945 року в Саскачеванському університеті, вона є свідченням зацікавленості музичних кіл Канади феноменом української музики. Автор подає короткий огляд жанрів української пісенності, у яких працював О. Кошиць, окреслює його внесок у розвиток української музики.

Професор Г. Сімпсон, українські науковці Т. Павличко, К. Андрусин були ініціаторами заснування кафедри українознавства в цьому університеті (Боровик 1991, 244).

Певну роль у слов'янській солідарності в Канаді відіграла Соціалістична партія Канади (перші її українські відділи створені у 1906 році), до складу якої входили

трудоарі різних національностей: англосаксонці, німці, євреї, українці, поляки, росіяни, словаки, чехи, скандинави та інші. Особливо вона зміцніла під час Другої світової війни, оскільки загроза знищення слов'янських народів німецьким нацизмом була абсолютно реальною. Особливо широко відзначено слов'янську солідарність у 1948 році. У семитисячному залі “Ricoih Coliseum” у Торонто відбувся великий концерт під гаслом “Братерство і єдність канадських слов'ян” за участю 500 митців різних національностей. Кожна слов'янська група в національних костюмах представляла мистецтво свого народу. Такі ж слов'янські концерти відбулися в Едмонтоні, Оттаві, Порт-Артурі, Форт Вільямі, Ріджайні, Роздейлі, Киченері, Тиммінсі, Вал д'Орі (Наша сцена 1981, 196–197). Фестивалі слов'янської музичної культури з певною періодичністю проводились у 1950–1960 роках у різних містах Канади. Активну участь у них брали мистецькі колективи ГОУК (Товариство об'єднаних українських канадців).

Українці шанували країни, які приймали їх. Інтегрувавшись у чужий соціум, вони брали активну участь у житті корінних спільнот. З нагоди 50-ти, 75-ти та 100-річчя Вінніпегу в 1924, 1949 та 1974 рр., 100-річчя Виндзора в 1954 році, 50-ти та 75-річчя провінцій Саскачеван і Альберта в 1955 та 1980 роках, 100-річчя провінції Британська Колумбія в 1958 році, 50-річчя м. Тиммінс в 1962 році, 100-річчя провінції Манітоба в 1970 році українці, як ні одна інша національна група, представили своє рідне мистецтво.

У червні 1924 року на відзначенні 50-річчя Вінніпегу виступає хор “Канада” з оркестром під

керівництвом Євгена Турули. За спів та мистецьки прибраний віз під назвою “Українська Муза” хор отримав від управи міста похвального листа й першу нагороду (Господин 1988, 24). Англійські організації запрошували український хор для участі в програмах з нагоди своїх святкувань, зокрема на хліборобській виставці в липні 1926 року. Хор співав кожного вечора протягом тижня на виставковій площі під відкритим небом, і тисячі слухачів не тільки з Вінніпегу, але й приїжджі мали нагоду послухати чудові українські пісні. А восени того ж року хор дав концерт у залі хліборобської академії, на якому були сотні туристів із різних міст Канади і США. У 1927 році хор з успіхом виступив на з’їзді представників хліборобства з різних держав Європи, Азії, Америки, зокрема з України й Польщі. З нагоди 60-річчя Конфедерації Канади в липні того ж року хор бере участь у концерті спільно з танцювальним колективом під керівництвом славнозвісного Василя Авраменка. А в жовтні їх запрошує консервативна партія Канади на свою конвенцію за участю більше півтори тисячі делегатів із різних місцевостей. Концерт, що відбувався на арені амфітеатру в Рівер Парку, слухали понад сім тисяч осіб. У програмі були й інші колективи, проте, як писала тоді газета “Free Press”, “...коли виступив вінніпезький український хор у кольорових народних костюмах під управою проф. Е. Турули і заспівав, то попередні виступи знайшлися мов за замряченою занавісою” (Господин 1988, 25).

У святкуванні 75-річчя Вінніпегу в 1949 році брав участь великий хор (більше 200 співаків) під керівництвом Лева Туркевича з Едмонтонна. Він виступив зі своєю

програмою перед більш як 50-тисячною публікою (Пропама'ятна книга 1949, 823, 828).

Хор “Дніпро” з Едмонтона (дир. Р. Солтикевич) на запрошення видавця місцевої газети “Edmonton Journal” Б. Діна в 1966 році з успіхом виступив на конвенції видавців та редакторів англійської та французької преси Канади, яка відбулася в Джеспер Лодж, Джемпер. У 1974 році хор гастролює на світовій виставці в Спокейн (США), а в 1979 році на запрошення провінційного уряду Альберти хор вперше виконав офіційну ювілейну пісню на концерті з нагоди 75-річчя провінції, а також провів дві концертні поїздки містами Альберти, де виступав перед чужомовною публікою (Дитиняк 1998, 143–144, 146).

З нагоди ювілею Саскачевана українці провели провінційний фестиваль під патронатом прем'єра провінції Т. С. Доглеса, мера міста Л. Гемонда і Саскачеванського комітету золотого ювілею. На цьому святі в гранд театрі було відзначено велику працю українських піонерів у розбудові провінції. Прем'єр Т. С. Доглес у своєму привітальному слові відзначив, що “...з усіх людей, які прибули з Європи і поселились в Саскачевані, українці були найбільш витривалими і роботящими, вони зуміли перемогти злидні і нестачі, зуміли включитися в загальний культурний розвиток провінції своїми культурними надбаннями” (Наша сцена 1981, 247). Мистецька програма фестивалю була схвально оцінена канадськими критиками.

Провінційним фестивалем відзначали українці 100-річчя провінції Британська Колумбія (1958). Програма фестивалю, яку готували Є. Дольний та Мич Сайго, складалася з двох частин: “Наша спадщина” (представлення культури українського народу) та “Наша

Батьківщина” (презентація внеску українців у розбудову Канади) (Наша сцена 1981, 269).

У програмі фестивалю української пісні, музики і танцю у Вінніпезі, присвяченому 100-річчю провінції Манітоба (1970), окрім українських колективів, брали участь мистецькі групи та виконавці інших етнічних груп: колектив індіанців і метисів з Стоні Мавнтейн, франко-канадський хор з Сейнт Боніфейс, відомий канадський артист Бруно Джерусі з Торонто, співацька група “Майлстон” з Ванкувера. Серед присутніх у залі “Сентеніал Консерт Галл” були члени Манітобського провінційного уряду, члени Вінніпезької міської ради, культурні та громадські діячі. Перший відділ фестивальної програми “Прелюдія до сторіччя” відображав період перед створенням провінції, другий, “Будівники Манітоби”, – внесок українців у її розбудову, третій, “Спадщина для майбутнього”, був своєрідним заповітом прийдешнім поколінням (Наша сцена 1981, 345–346).

Важливою подією для канадського народу та його етнічних груп, зокрема українців, було відзначення 100-річчя Канадської державності. Детальний огляд його святкування подав П. Кравчук (Наша сцена 1981, 327–329). Конгрес Українців Канади (КУК) підготував величний фестиваль з цієї нагоди, Ювілейній аудиторії Едмонтону відбувся концерт, участь у якому брав хор “Дніпро” (дир. Р. Солтикевич). Того ж року хор виступав на фестивалі різних народів “Pro-Centennial Festival” (Дитиняк 1998, 143).

Десять мистецьких колективів Товариства об’єднаних українських канадців (ТОУК) з різних міст Канади на запрошення організаторів Всесвітньої виставки

“ЕКСПО-67” брали участь у концертних програмах у Монреалі, де демонстрували культурні досягнення перед тисячами глядачів з різних країн світу і викликали великий резонанс (Наша сцена 1981, 330–332).

У 1970–1980 рр. у Вінніпезі відбувався народний фестиваль “Фольклорама”, у якому взяли участь різні етнічні групи. Великою популярністю відвідувачів від 1972 року користувався павільйон “Львів” Українського робітничого дому. Кожного вечора протягом тижня тут відбувалися два концерти за участю мистецьких сил ТОУК та запрошених українських митців зі Львова, Києва (Наша сцена 1981, 357, 360).

Народний фестиваль “Мозаїка” в Ріджайні залучає до участі різні етнічні групи. В Українському культурному центрі саме тоді відкривається павільйон “Полтава”, мистецьку програму в якому представляють митці з Канади і України – переважно з м. Полтава. Тільки в травні 1980 року на концертах у ньому за три дні побувало 17 тис. глядачів (Наша сцена 1981, 383).

Структура культурної політики Канади, подана Василем Баланом, допомагає краще з’ясувати умови розвитку музичної культури в цій країні (Балан 2000) У 1960–1970 рр. в Канаді набула популярності **теорія багатокультурності**, яка в 1971 році стала політичною доктриною канадського уряду. Вона стимулювала розвиток етнічних груп канадського суспільства, сприяла розвитку й української культури, проте, як відзначає у праці, присвяченій цій темі, професор Альбертського університету, національний голова Канадської консультативної ради з багатокультурності Манолій Лупул, дотації в її рамках є досить незначні, що утруднює

збереження української етнічності в цій країні (Lurui 2005). Щоправда, уряд Альберти з 1975 року забезпечує повне фінансове утримання Села спадщини української культури, розташованого поблизу Торонто.

У 1970-х рр. у столиці країни Оттаві проводились хорові фестивалі багатокультурності. У 1976 році захід Канади репрезентував на ньому український хор “Дніпро” з Едмонтона, який, як один із кращих колективів фестивалю, був відібраний на фінальний концерт в оперному театрі (Дитиняк 1998, 145).

2. Музичні взаємини у сфері професійної музичної освіти

Канада надавала можливості для здобуття професійної музичної освіти українським емігрантам та їм дітям. Серед відомих діячів української та канадської музичної культури, які скористалися нею: піаністи Люта та Іриней Жуки, Ігор Ігнатович, Вірляна Кисілевська-Головка, піаніст і композитор Любомир Мельник; композитори Роман Гурко, Лариса Кузьменко, Геррі Кулеша, Зеновій Лавришин, Василь Сидоренко; скрипалька Марія Гробельська, віолончелістка Христина Мельник; співаки Лілея Волянська, Йосип Гошуляк, Леся Зюбрак, Іванна Мигаль, Софія Романко-Муцак, Роксолана Росляк, Анна Чорнодольська, Ярослав Щур; диригенти Володимир Богонос, Марія Дитиняк, Василь Кардаш, Володимир Климків, Квітка Зорич-Кондрацька, Мирон Максимів; фольклорист Браєн Черевик.

Як зауважує Люба Жук, зі сторони канадських та американських музичних педагогів останнім часом зростає зацікавлення українською музичною педагогічною літературою (Жук 2007, 124). Видавництво “Frederick

Harris Music Co.” видало декілька вишуканих нотних альбомів із педагогічними фортепіанними п’єсами композиторів України. Окремі твори сучасних українських композиторів Л. Колодуба, Б. Фільц, В. Журавицького, Ю. Іщенко, О. Левицького включені у фортепіанні збірки інших видавництв. Музичні школи і консерваторії Канади вводять твори українських та діаспорних композиторів до програм навчання та іспитових вимог¹. Цей факт вказує на те, що твори композиторів українського походження чимраз більше входять у загальне русло північноамериканської музики.

3. Інтегрованість українців у канадську музичну культуру.

Талановиті українські композитори, музиканти і співаки активно інтегрувались у музичну культуру Канади. Скрипалька Марія Гробельська була солісткою філармонічного товариства Канади. Скрипаль Тарас Губицький у 1921–1924 рр. здобув шість нагород у Манітобських музичних конкурсах, концертував містами Канади з 1925 року, а пізніше створив свою музичну студію. Одна з кращих скрипальок на американському континенті Донна Гресько ще юною виконавицею на Вінніпезькому музичному фестивалі (1942) здобула найвищу нагороду за концерт Ф. Мендельсона e-moll. Після успішного виступу у Вінніпезі (1946) місто створило фонд, який допоміг їй продовжити студії у Нью-Йорку.

¹ Як приклад, Л. Жук подає список українських композиторів та їх твори, які включені в програми двох музичних навчальних закладів Канади – Королівської консерваторії в Торонто та музичної консерваторії Мекгіл в Монреалі. Див.: (Жук 2007, 125).

Скрипалька з успіхом гастролювала у великих містах США та Канади (1948 – у Торонто в залі “Messey Hall” перед генеральним губернатором Канади). Вона була солісткою симфонічних оркестрів Вінніпега, Торонто та ін., у 1960–1987 рр. викладала в Манітобській консерваторії, з 1987 року провадила власну музичну студію у Ванкувері, де керувала також дитячим симфонічним оркестром. Віолончелистка Христина Мельник працювала з провідними оркестрами Канади: National Youth Orchestra (1971–1973), Canada Orchestra (1972–1973), Baroque Trio, Монреаль (1972–1973), з симфонічним оркестром в Кітченер (1973–1974), Гамільтонською філармонією та ін. Скрипаль Юрій Мазуркевич, емігрувавши до Канади у 1974 році, десять років викладав в університеті в Онтаріо, виступав з концертами.

Українські співаки успішно виступали на оперних та концертних сценах Канади. Йосип Гошуляк був солістом Торонтонської опери (від 1954 року), виступав із Торонтонським симфонічним оркестром.

Іванна Мигаль – солістка Канадських оперних компаній (від 1974 року), виступала на різних музичних фестивалях у Канаді, зокрема брала участь у щорічних музичних фестивалях співаків світової слави в Аспені. На цих концертах (1956–1976 рр.) виконувала головні партії в операх Ігоря Стравінського, Джоакіно Россіні, Вольфганга-Амадея Моцарта, Ріхарда Штрауса. З 1964 року з власними концертами кілька років вона співала у Страдфордському театрі, в оперній компанії Торонто, на радіо й телебаченні СВС. Як солістка І. Мигаль брала участь у численних концертах із 17-ти найкращими симфонічними оркестрами,

виконувала з ними твори визначних композиторів світової слави.

Софія Романко-Муцак співала в операх й оперетах в Канаді, з Торонтонським симфонічним оркестром (з 1935 року), пізніше (1937–1946 рр.) – на канадських (в програмах CBC) та американських (NBC, CBS) радіостанціях.

Леся Зюбрак – солістка Торонтонської радіостанції (з 1955 року), виступала також на концертних сценах Канади і США. Вона – автор сценаріїв для телепрограми “Songs of our People” на Торонтонському телебаченні CBC, лауреат вокальних конкурсів у Канаді.

Одна з кращих українських оперних співачок 1960–1970 рр. Роксолана Росляк була солісткою Канадської оперної компанії та Крайового концертного бюро в Торонто (від 1963 року), з успіхом гастролювала на оперних сценах Лондона (“Covent Garden”, 1965–1966 рр.), Нью-Йорка, Женеви, Мюнхена, Дюсельдорфа, містах Канади, брала участь у Шекспірівському фестивалі у Стратфордї. Також вона викладала в Королівській консерваторії Торонто.

Соліст Торонтонської опери (від 1952 року) Петро Черняк – лауреат Всеканадського конкурсу вокалістів у Торонто (1953, 1-а премія), брав участь у канадських фестивалях, де одержував перші нагороди, часто виступав на радіо CBC і СФРБ у Торонто.

На сцені Квебекської опери в Монреалі та інших театрів Канади співала Анна Чорнодольська. Вона виступала з Монреальським та Торонтонським симфонічними оркестрами (Дев’ята симфонія Л. ван Бетховена, Друга та Четверта симфонії Г. Малера), здобула

перше місце в конкурсах Монреальського симфонічного оркестру (1969, 1971 рр.), брала також участь у музичних фестивалях Канади: Оттавському та Національному фестивалі митців, на радіо і телебаченні (СВС в Монреалі).

Анна Чорнодольська була широковідома як концертно-камерна співачка – виступала з власними концертами в Канаді (Торонто, Монреаль, Вінніпег, Оттава), США (Нью-Йорк, Вашингтон), а також у Франції.

Соліст “Опера Манітоба” у Вінніпезі Ярослав Щур (від 1971-го року) виступав з Вінніпезьким симфонічним оркестром в українських та англійських операх, був членом журі на різних музичних фестивалях.

Фортепіанне мистецтво в Канаді пов’язане з іменем Любки Колесси – української виконавиці світового рівня. Емігрувавши перед війною за океан, піаністка здійснює у 1938 році чи не найбільше своє концертне турне американським континентом. Останній її сольний концерт відбувся в 1950 році в Нью-Йорку в знаменитому концертному залі “Carnegie Hall”. Упродовж 1940–1970 рр. Л. Колесса була професором Королівської консерваторії в Торонто, у 1952–1973 рр. – Консерваторії музичного й драматичного мистецтва в Монреалі, також викладала на музичному факультеті Університету МакГіл, у школі імені Веса на д’Енді сестер-служебниць чину “Нотр-Дам” (1955–1966 рр.), в Українському Музичному Інституті (УМІ) в Нью-Йорку (концертний клас, 1959–1960 рр.). З числа учнів Л. Колесси вийшло чимало видатних музикантів Канади. Досить відзначити, що не менше як п’ятнадцятеро з них представлено в музичній енциклопедії Канади (Encyclopedia of Music in Canada 1992). Серед її учнів – відомі піаністи Роман Рудницький, Люба та Іриней Жуки.

Діяльність останніх була досить успішною. Люба та Іриней Жуки виступають у Канаді та інших країнах як солісти і як фортепіанний дует, провадять майстер-класи в музичних закладах Канади, члени журі ряду міжнародних конкурсів. З 1965 року Іриней концертує з сольними концертами в багатьох містах Канади, США, Європи, виступає також як соліст оркестрів (зокрема Монреальського симфонічного). Від 1974 року він – викладач (згодом доцент, професор, а від 1997 року – директор) Музичного відділу Квінс університету в Кінгстоні (штат Онтаріо). Як учасник крайових і міжнародних фестивалів, піаніст здобув близько 30-ти різних музичних нагород, відзначень, студійних грантів; читав лекції на факультеті музики МекГільського університету (1974), Університету королеви та ін. Люба Жук теж викладала в консерваторії МекГільського університету.

Один із провідних піаністів Канади – Любомир Мельник, який гастролює з власними творами в Канаді, США, Швеції, Бельгії, Голландії, Франції, Німеччині та Україні.

Упродовж десяти років (1996–2006 рр.) жив і працював у Канаді баяніст, диригент, заслужений артист України Валерій Самойленко (1944 р. н.).

Вельми активними в культурному діалозі є **композитори**. Лариса Кузьменко з 1981 року працює викладачем композиції в Королівській музичній консерваторії в Торонто, диригентом хору “Cosmopolitan Opera Company” (1979), майстерні Шекспірівського фестивалю в Стратфордї, Онтаріо (1982).

Геррі Кулеша – викладач фортепіано і теорії музики, керівник Ансамблю сучасної музики (Contemporary Music

Ensemble) в університеті Торонто (від 1974). Він також є диригентом Канадської радіокорпорації, театрального оркестру на Шекспірівському фестивалі в Стратфорді (Онтаріо), Майстерні сучасної музики та різних ансамблів. Г. Кулеша – штатний композитор симфонічного оркестру “Kitchener-Waterloo Symphony” (1988–1992 рр.) та Канадської оперної компанії (1993–1995 рр.), від 1990 року – фестивалю камерної музики “Саунд ін Пері Саунд” (Онтаріо). Як композитор був нагороджений національним мистецьким центром (National Arts Centre Orchestra, 2002). Його твори, зокрема опери, виконують у Канаді.

Сучасний композитор Роман Гурко плідно працює як постановник-режисер Канадської оперної компанії в Торонто.

Про вагомість поступу нашої спільноти в Канаді та цінність української музики свідчить включення до програм симфонічних та камерних оркестрів країни творів українських авторів¹.

Торонто, 23.11. 1963 (Торонтонський симфонічний оркестр) – Друга симфонія Р. Придаткевича; “Диптих” (“Пісня” і “Танець”) В. Витвицького; “Кончертіно” для фортепіано Ю. Фіали (Концерт субсидований українськими громадськими організаціями Торонто).

Монреаль, 14, 15, 16. 06. 1965 (Монреальський симфонічний оркестр) – Юрій Фіала: “Capriccio”, Final Round – Required Composition for 12 Finalists in the Montreal International Competition.

¹ Подаємо перелік за: (Жук 2007, 156–159).

Монреаль, 13, 14, 15, 16. 06. 1968 (Монреальський симфонічний оркестр) – Юрій Фіала: “Musique concertante”, Final Round – Required Composition for 12 Finalists in the Montreal International Competition.

Оттава, 16. 05. 1988 (Оттавський національний симфонічний оркестр) – Юрій Фіала: “Куриликова сюїта”.

Монреаль, 13.12. 1991 (Монреальський симфонічний оркестр) – Юрій Фіала: “Увертюра “Бурлеска””.

Вінніпег, 24.01. 1994 (Вінніпезький симфонічний оркестр) “Фестиваль нової музики” – Євген Станкович: “Чорна елегія”.

Вінніпег, 10.10. 1996 (Вінніпезький симфонічний оркестр) “Фестиваль нової музики” – Лариса Кузьменко: “Фортепіанний концерт”. У члени журі цього престижного фестивалю запрошено відомого композитора з України Євгена Станковича.

Численними є виконання творів О. Павука та Г. Кулеші Торонтонським симфонічним оркестром та Камерним оркестром “Еспрі” (О. Павук – музичний керівник останнього); творів С. Яременка, М. Кузана, Ю. Ланюка та інших Едмонтонським симфонічним оркестром. Оркестри та камерні ансамблі вс США інколи виконують авангардні твори Д. Семенген, В. Балея, О. Павука, Г. Кулеші, Л. Мельника, В. Пюри та інших композиторів молодшого та середнього покоління. Ці композитори досить відомі, їх творчість та діяльність привертає увагу професійного музичного світу.

Камерні та сольні концерти з програмами творів українських композиторів теж відіграють важливу роль у процесі діалогу культур. Так, під час Всесвітньої виставки

в Монреалі “Експо-67” (1967) у програмі “Канадсько-українського тижня” відбувалися камерні концерти та інші культурні акції; у програмі щоденних концертів на міжнародній виставці “Людина та її Світ” в Монреалі (1971) відбулося сім сольних фортепіанних концертів, де звучали твори М. Лисенка, М. Фоменка, А. Кос-Анатольського, М. Вериківського, Н. Нижанківського, М. Скорика, В. Грудина; у камерному концерті “П’ятого фестивалю сучасної музики” у Невадському університеті (США) у 1975 році виконували твори В. Годзянського, В. Сильвестрова та Л. Грабовського; у концертній серії університету МекГілл (Монреаль) часто звучать твори українських композиторів: у 1982 р. програма концерту “Камерна музика українських композиторів” представила твори Г. Ляшенка, М. Скорика, Ю. Фіали, В. Барвінського та М. Колесси; того ж року тут відбувся авторський концерт Ю. Фіали; у програмі камерного концерту “Музика з України” (1996) прозвучали твори Л. Дичко, В. Барвінського, М. Дремлюги, О. Красотова, В. Косенка, М. Скорика.

Про зацікавлення української музикою комерційними структурами північно-американського ринку свідчить випуск компакт-дисків: Фірма “ASV” – “Музика з України”: М. Колесса “Симфонія № 1”; М. Скорик “Гуцульський триптих” та “Карпатський концерт” (симфонічний оркестр Одеської філармонії); фірма “Марко Поло” – Б. Лятошинський “Симфонії № 1, 2, 3, 4, 5” (Київський державний симфонічний оркестр); фірма “Євшан” – М. Скорик “Програма авторського концерту”; фірма “Доремі” – “Легендарні скарби”: піаністка Любка Колесса. Серед нових компакт-дисків –

Павло Гунька “Art Songs by Kyrylo Stetsenko”; Дарія Дольницька “Poetic Moods”; Люба та Іринея Жук “Canadian Music fo Two Pianos”; Юрій Олійник “Ritual Piano”; Любомир Мельник “Concerto КМН for piano and lund-St, Petri Symphony” (Жук 2007, 160–161).

Про інтегрованість українців у музичну культуру Канади свідчить музична енциклопедія Канади (Encyclopedia of Music in Canada 1992). У цьому престижному виданні 33 персональні гасла належать українцям, серед яких композитори, піаністи, співаки, інструменталісти. У статтях загального характеру теж багато уваги приділено музичній діяльності українців та їх внеску в розвиток музичної культури країни. У статті “Україна” названо 123 українські діячі, які були особливо активні в канадсько-українському музичному житті.

Узагальнюючи, приходимо до висновку, що українці впродовж ХХ століття активно інтегрувалися в канадський культурний простір, займаючи провідні позиції у різних напрямках музичного мистецтва та культури: від аматорських форм – до професійних. Адаптуючись до канадської музичної культури, вони зберігали етнічні особливості свого народу, демонструючи їх своєрідністю виконання, оригінальністю репертуару.

Балан, Василь. 2000. *Структура Культурної Політики Канади. Розвиток Культури – забезпечує Канадську Ідентичність. Презентація. Канадсько-Український Законодавчий та міждержавний Проект. Модуль культури.* Канада.

Боровик, Михайло. 1991. *Століття українського поселення в*

- Канаді (1891–1991). Монтреаль – Оттава – Канада: Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук (УММАН). [Праці Відділу Українознавства. Том VIII].
- Господин, Андрій. 1988. “Професор Євген Турула (1992–1951)”. *Творці культури і науки*, 22–28. Вінніпег (Канада): Накладом Читальні “Просвіта” у Вінніпегу.
- Дитиняк, Марія. 1998. “Хор «Дніпро»”. *Західноканадський збірник*. 3: 141–155. Едмонтон.
- Жук, Люба. 2007. *Фортепіанні твори композиторів українського походження в Канаді і США: дисертація подана як частина вимог для одержання наукового ступеня доктора філософії з музикології / Науковий керівник др. Андріян Бриттан, рецензент проф. Мирослав Скорик. Філософічний факультет Український Вільний Університет. Мюнхен.*
- Жулинський, Микола. 2001. “Національна культура та її роль у сучасному діалозі цивілізацій”. *Заявити себе культурою*, 294–286. Київ: Генеза.
- Карась, Ганна. 2012. *Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття*: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт.
- Марунчак, Михайло. 1991. *Історія українців Канади*. Вінніпег: Накладом УВАН в Канаді. Т. II.
- Наша сцена. Художня самодіяльність українських поселенців у Канаді*. 1981 / упоряд. Петро Кравчук. Торонто, Канада: Кобзар.
- Пропам'ятна книга Українського Народного Дому у Виніпегу*, 1949 / матеріали до цієї книги зібрав і написав Семен Ковбель; зредагував проф. Д. Дорошенко. Вінніпег: видано заходами і коштом Українського Народного Дому у Виніпегу.
- Simpson, George. 1946. *Alexander Koshets in Ukrainian Music*. Winnipeg, Man. Canada: Published by the Ukrainian Cultural and Educational Centre. [Culture and Education].

Encyclopedia of Music in Canada, 1992, 2nd ed. Helmut Kallman, Gilles Potvin, Kenneth Winters, eds. Toronto: University of Toronto Press.

Lupul, Manily. 2005. *The Politics of Multiculturalism. A Ukrainian-Canadian Memoir*. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press.

ПІСЛЯСЛОВО

Автори цього ювілейного випуску монографії прагнули підкреслити важливість українсько-канадської співпраці в різних сферах, висвітлити актуальні теми канадознавства, окреслити перспективи подальших студій. Однак тему далеко не вичерпано, і сподіваємося на її продовження в наступних виданнях з канадознавчої проблематики разом з історичними, культурно-освітніми, економічними тощо аспектами канадознавства, які не представлені в цій монографії.

Українсько-канадські суспільно-політичні студії на сучасному етапі є динамічними й потребують комплексного дослідження. Канада неухильно підтримує територіальну цілісність, незалежність і суверенітет України. Початок збройної агресії

росії 2014 року та повномасштабне вторгнення росії в Україну 2022 року активізують співробітництво за різними напрямками: політичної та економічної підтримки (накладання санкцій, сприяння реформуванню у різних сферах), військової допомоги та навчань, гуманітарної допомоги (обладнання, зброя, медикаменти) тощо. Глибокий аналіз внутрішньої й зовнішньої політики Канади, сучасного політичного дискурсу країни є необхідним для української спільноти, поряд із вивченням української діаспори та канадського українознавства.

Філологічні та культурно-освітні студії канадознавства надзвичайно перспективні. Найбільш актуальні дослідження, присвячені корінним народам Канади. Вивчення канадської мовної картини світу, чинників формування інуктитуту та сучасних викликів мовам корінних народів повинне знайти своє продовження в наступних працях. Малодослідженими лишаються постаті видатних діячів культури, освіти, мистецтва українського походження, а також робота культурно-освітніх закладів в Україні та Канаді. Літературні виміри канадознавства охоплюють питання вивчення англомовної й франкомовної літератури Канади, двомовності, білінгвізму. Вивчення потребують також праці українських письменників Канади, досягнення українсько-канадської лексикографії, фольклористики тощо.

Отже, To be continued..., або Далі буде...

ВІДОМОСТІ про авторів ювілейного видання 2023 р.

Гордун Світлана, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Кандидат філологічних наук (спеціальність 10.02.04 – германські мови, 2020). Педагог-організатор (2013–2015), вчитель іноземних мов Ліцею № 1 смт Ратне імені В.Газіна Ратнівської селищної ради Волинської області (2015–2016), вчитель іноземних мов Луцького ліцею № 28 Луцької міської ради (з 2016), асистент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей (2020), старший викладач кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей (з 2022), секретар приймальної комісії факультету іноземної філології Волинського національного університету імені Лесі Українки (2019–2022).

Автор і співавтор понад двадцяти наукових публікацій, зокрема двох монографій, двох навчально-методичних рекомендацій з практичних курсів, співавтор колективної монографії з канадознавства.

Член Міжнародної організації TESOL (Teaching English as a Second Language) в Україні (з 2021), член вченої ради факультету іноземної філології, учасник I Міжнародного науково-практичного конгресу з канадознавства “Україна – Канада” (2018).

Публікації з канадознавства присвячені дослідженню термінів екомаркетингу в канадській публіцистиці:

- Функції термінів екомаркетингу в канадській публіцистиці (у співавторстві)

Досліджує також заголовки канадських публіцистичних текстів.

Калиновська Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Кандидат філологічних наук (спеціальність 10.02.04 – германські мови, 2004). Асистент кафедри практики англійської мови (2003), старший викладач кафедри практики англійської мови (2005), доцент кафедри практики англійської мови (з 2008), викладач англійської мови Центру мов та комп'ютерних технологій Волинського національного університету імені Лесі Українки “Clever” (2016–2022), керівник секції “Англійська мова” Волинського відділення Малої академії наук України (2023), керівник студентської наукової проблемної групи “Лінгвокультурологічні студії сучасного канадознавства” (з 2016). Під її науковим керівництвом захищено одну кандидатську дисертацію (спеціальність 10.02.04 – германські мови).

Автор і співавтор понад сотні наукових публікацій, зокрема семи монографій, чотирьох словників, десяти навчальних посібників й одного підручника (з грифом МОН та грифом ВНУ імені Лесі Українки), навчально-методичних рекомендацій з теоретичних і практичних курсів, вступних слів та післяслів колективних монографій з канадознавства, довідкового видання, компендіуму канадизмів.

Член ВСВП (Всеукраїнської спілки викладачів перекладу) (2013), Міжнародної організації TESOL (Teaching English as a Second Language) в Україні (з 2020), член вченої ради факультету іноземної філології, керівник Центру канадознавства ВНУ імені Лесі Українки (з 2015), член організаційного комітету I Міжнародного науково-практичного конгресу з канадознавства “Україна – Канада” (2018), керівник авторського колективу монографії серії “Канадознавство” (з 2018); керівник дослідницького проєкту з гуманітарних наук від Канадського інституту українських студій Альбертського університету (2019–2020), учасник міжнародного освітнього проєкту “Education in Emergencies” від Центру американської культури, освіти й інформації в Україні America House Kyiv (2022), міжнародного освітнього проєкту DAAD “Ukraine digital: Studienerfolg in Krisenzeiten sichern (2022–2023)” від Університету Фехти (Німеччина).

Публікації з канадознавства присвячені дослідженню англосмовної канадської літератури, канадського варіанту англійської мови, канадських топонімів українського походження, вивченню української діаспори в Канаді, канадської системи освіти тощо:

- Anglophone Canadian Literature Tests : навчально-методичне видання
 - Canadian Toponyms of Ukrainian Origin in Ethnolinguistic and Linguocultural Aspects
 - Compendium of Canadianisms : навчально-методичне видання (у співавторстві)
 - Features of Modern Feminist Narratology (based on the novels by Margaret Atwood) (у співавторстві)
 - Inclusive Education as part of Ukrainian-Canadian Relations (у співавторстві)
 - The Peculiarities of Translation of Margaret Atwood's Novel *The Handmaid's Tale* (у співавторстві)
 - Ukrainian Anthrotoponyms in Canadian English
 - Ukrainian Eonyms in Saskatchewan: Ethno- and Sensory-Linguistic Aspects (у співавторстві)
 - Ukrainianisms as a Reflection of the National Identity in Ukrainian-Canadian Literature (using source material from the novel *The Ladies' Lending Library* by Janice Kulyk Keefer)
 - What is *Ukrainianess* and how it is linked to English Canadian Literature
 - Британський і канадський молодіжний сленг у порівняльному аспекті (у співавторстві)
 - Відтворення англійських військових термінів українською мовою (на матеріалі дорожньої карти українсько-канадських відносин) (у співавторстві)
 - Вручення Нобелівської премії Еліс Манро: реакція канадської й української спільноти (у співавторстві)
 - До питання про класифікацію канадських ойконімів українського походження
 - Духовна криза українського суспільства і шляхи її подолання (за матеріалами історичної повісті Любові Василів-Базюк "Новими стежками") (у співавторстві)
 - Інклюзивна освіта в Канаді й Україні у порівняльному аспекті (у співавторстві)
 - Історія рідного краю крізь призму життєвого і творчого шляху українсько-канадської письменниці Любові Василів-Базюк (у співавторстві)
 - Канадські топоніми українського походження: етнолінгвістичний і лінгвокультурний аспекти (у співавторстві)
 - Канадські топоніми як засіб збереження національної ідентичності українців
 - Любов Василів-Базюк – Почесний професор Волинського національного університету імені Лесі Українки (до 90-річчя з дня народження) : довідкове видання (у співавторстві)
 - Минуле, сучасне й майбутнє Наукового Товариства імені Тараса Шевченка в Канаді (у співавторстві)
 - Мовний образ Росії-ворога в аналітичних статтях Канадського інституту українських студій (у співавторстві)
 - Образ українського православного священника в творах Любові Василів-Базюк (у співавторстві)
 - Ойконіми українського походження канадської провінції Манітоба: етнолінгвістичні аспекти
 - Особливості дитячої англосмовної літератури Канади (у співавторстві)
 - Перекладацькі трансформації Персівала Канді творів Лесі Українки (у співавторстві)
 - Просвітницька подорожня проза Ярослава-Богдана Рудницького
 - Система професійного зростання науково-педагогічних працівників Канади
 - Українізми в англосмовній канадській літературі (на прикладі роману Лізи Грекул "Пісня Калини")
 - Українсько-канадські освітні зв'язки (на прикладі дослідницького проекту (у співавторстві)
 - Функції термінів екомаркетингу в канадській публіцистиці (у співавторстві)
-

Карась Ганна, доктор мистецтвознавства, професор кафедри методики музичного виховання та диригування, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна)

Доктор мистецтвознавства (спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури, 2014). Викладач (1990), доцент (1998), професор (2012) кафедри хорового диригування (нині – кафедри методики музичного виховання та диригування), проректор з науково-педагогічної та виховної роботи (2010–2012) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Докторська дисертація на тему “Музична культура української західної діаспори як соціокультурний феномен ХХ ст.” захищена у спеціалізованій Вченій раді Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ) і значною мірою присвячена музичній культурі українців в Канаді. Гарант навчально-наукової програми “Культурологія” з підготовки докторів філософії (від 2016). Під її науковим керівництвом захищено вісім кандидатських дисертацій (спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури).

Член спеціалізованих вчених рад: Д 20.051.08 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ) та Д 26.850.01 Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ); член вченої ради і Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; член редколегій наукових журналів: “Вісник Національної музичної академії імені П. І. Чайковського”, “Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство”, “Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія “Музичне мистецтво”, альманаху “АРТ-платФОРМА” Київської муніципальної академії естрадного і циркового мистецтв, “Fine Art and Culture Studies” Волинського національного університету імені Лесі Українки, “Слово” Івано-Франківського осередку Наукового товариства імені Тараса Шевченка.

Автор і співавтор понад п’ятисот наукових публікацій, зокрема більше двадцяти монографій, десяти навчальних посібників, навчально-методичних рекомендацій з теоретичних і практичних курсів.

Заслужений працівник культури України (1999), Член музикознавчої комісії Наукового товариства імені Тараса Шевченка (2001), Національної спілки театральних діячів України (2002), Національної спілки краєзнавців України (2010), Всеукраїнської музичної спілки (2012), Національної спілки композиторів України (2017), Почесний “золотий” член міжнародної організації “Peace Stars” (Японія, 2003). Лауреатка Івано-Франківської обласної премії в галузі музичного

мистецтва ім. Д. Січинського (2013), Івано-Франківської обласної премії з краєзнавства імені В. Полека (2016), премії імені академіка Петра Тронька Національної спілки краєзнавців України (2019). Національною спілкою краєзнавців України присвоєно звання “Почесний краєзнавець України” (2015).

Публікації з канадознавства присвячені дослідженню музичної культури української діаспори в Канаді:

- Diaspora Art Project as a Factor to Protect Ukrainian Music Culture in the Modern Transformational Processes (у співавторстві)
 - The Oleksandr Koshytsya Choral Conducting School as a Social Phenomenon
 - Виконавська інтерпретація Любки Колесси в оцінці музикознавців
 - Використання українських народних музичних інструментів у сучасному музикуванні в Канаді
 - Вокальна франкіана у сучасних звукозаписах Канади
 - Гумінілович С. “Ні, я забудь тебе не міг” : збірник вокальних творів, присвячений 95-річчю від дня народження композитора
 - Диригент і композитор Степан Гумінілович: в 100-ту річницю від дня народження.
 - Диригентська діяльність Лева Туркевича в контексті музичної культури української діаспори
 - Диригентсько-освітні курси та семінари української діаспори в Канаді як форма забезпечення мистецької освіти впродовж життя
 - Діяльність освітніх інституцій кобзарського мистецтва в діаспорі: джерелознавчий аспект
 - Культуротворча діяльність Павла Маценка в контексті розвитку українського хорового мистецтва в діаспорі (у співавторстві)
 - Максим Березовський в музичній культурі української діаспори
 - Марія Дитиняк у контексті української музичної культури західної діаспори
 - Місія діячів музичної культури діаспори у збереженні, дослідженні та популяризації повстанської пісні
 - Музична енциклопедистика української діаспори як чинник утвердження національно-культурної ідентичності
 - Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття
 - Олександр Кошиць та Нестор Городовенко: мистецько-виконавські паралелі
 - Основні етапи розвитку музичної культури української діаспори
 - Особливості загальної музичної освіти української діаспори ХХ століття
 - Павло Гунька – продюсер мистецького проєкту діаспори звукозапису української вокальної музики
 - Родина Туркевичів в духовному та культурному житті Галичини та української діаспори
 - Розвиток українського музичного театру в Канаді у контексті культуротворчих процесів ХХ століття
 - Типологія освітніх бандурних інституцій української діаспори
 - Трансформація гуцульських музичних традицій у сучасному виконавстві в Канаді (на прикладі творчості гурту “Кубасонік”)
 - Український музичний театр діаспори: до 30-річчя постановки опери “Роксоляна” Дениса Січинського в Канаді
 - Церковна музика композиторів української діаспори у відродженні національно-культурної та релігійної ідентичності православної і греко-католицької церкви в сучасній Україні
-

Коляда Еліна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри-професор кафедри практики англійської мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Кандидат філологічних наук (спеціальність 10.02.04 – германські мови, 1998). Асистент кафедри практики англійської мови (1992), старший викладач кафедри практики англійської мови (1998), доцент кафедри практики англійської мови (2002), професор кафедри практики англійської мови (2014), завідувач кафедри практики англійської мови (з 2017); керівник науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України (секції “Англійська мова” та “Німецька мова”), член журі II етапу Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності “Англійська мова та література” (2018–2019), член галузевої конкурсної комісії Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціалізації 035.04 “Германські мови (англійська, німецька)” (2021), керівник наукової школи “Вербальні та невербальні аспекти міжособистісної комунікації”. Під її науковим керівництвом захищено десять кандидатських дисертацій (спеціальність 10.02.04 – германські мови).

Автор і співавтор понад сотні публікацій, зокрема двох словників, трьох навчальних посібників й одного підручника (з грифом МОН та грифом ВНУ імені Лесі Українки), навчально-методичних рекомендацій з теоретичних і практичних курсів.

Член міжнародної асоціації викладачів англійської мови TESOL (Teaching English as a Second Language) в Україні (з 2020), член вченої ради факультету іноземної філології, член вченої ради Волинського національного університету імені Лесі Українки, член редакційних колегій наукових журналів “Актуальні питання іноземної філології” Волинського національного університету імені Лесі Українки, “Академічні студії” (Серія “Гуманітарні науки”) Луцького педагогічного коледжу, член організаційного комітету I Міжнародного науково-практичного конгресу з канадознавства “Україна – Канада” (2018), учасник дослідницького проекту з гуманітарних наук від Канадського інституту українських студій Альбертського університету (2019–2020), учасник міжнародного освітнього проекту DAAD

“Ukraine digital: Studienerfolg in Krisenzeiten sichern (2022)” від Університету Фехти (Німеччина).

Публікації з канадознавства присвячені дослідженню англomовної й україномовної канадської літератури, канадського варіанту англійської мови тощо:

- Ukrainian Eponyms in Saskatchewan: Ethno- and Sensory-Linguistic Aspects (у співавторстві)
 - Деякі особливості ментальності українців і канадців
 - Духовна криза українського суспільства і шляхи її подолання (за матеріалами історичної повісті Любові Василів-Базюк “Новими стежками”) (у співавторстві)
 - Історія рідного краю крізь призму життєвого і творчого шляху українсько-канадської письменниці Любові Василів-Базюк (у співавторстві)
 - Канадський варіант англійської мови: становлення і розвиток
 - Лінгвальна об’єктивация світу речей в романі Маргарет Лоренс “Кам’яний ангел” (у співавторстві)
 - Любов Василів-Базюк – Почесний професор Волинського національного університету імені Лесі Українки (до 90-річчя з дня народження) : довідкове видання (у співавторстві)
 - Образ українського православного священника в творах Любові Василів-Базюк (у співавторстві)
 - Образ українського суспільства в канадській літературі (у співавторстві)
 - Сенсорна лексика як засіб образотворення в поезії Маргот Осборн (у співавторстві)
 - Українсько-канадські освітні зв’язки (на прикладі дослідницького проєкту (у співавторстві)
-

Ляшенко Ірина, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та українознавства, Український державний університет науки і технологій (м. Дніпро, Україна)

Кандидат філологічних наук (спеціальність 10.01.01 – українська література, 2012), доцент (2023). Викладач кафедри українознавства (2012), доцент кафедри українознавства (2014), доцент кафедри філософії та українознавства (з 2021).

Автор і співавтор понад сотні наукових публікацій, зокрема дев'яти монографій, чотирьох навчальних посібників, навчально-методичних рекомендацій для самостійної роботи студентів та аспірантів. Має три публікації у журналах, що входять до наукометричної бази даних Scopus і одну у Web of Science.

Секретар вченої ради економіко-гуманітарного факультету (2021–2023), член організаційного комітету міжнародної конференції “Антропологічні виміри філософських досліджень” (з 2021), член журі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Дніпровського відділення Національного центру “Мала академія наук України”, секція “Українська мова” (2018–2022).

Публікації з канадознавства присвячені дослідженню україномовної поезії Канади, зокрема:

- Образ води як уособлення історичної пам'яті народу в україномовній поезії письменників-емігрантів у Канаді
 - Багатогранність проблеми батьківщини у ліриці О. Гай-Головка
 - Модуси пасіонарності у творчості україномовних поетів Канади другої половини ХХ ст.
 - Образ міста як топосу “другої” батьківщини у творчості україномовних поетів Канади другої половини ХХ ст.
 - Еволюція сприйняття образу Канади від світу “чужого” до “свого” у творчості поетів-емігрантів другої половини ХХ ст.
 - Канонічні жанри епохи Середньовіччя в ліриці Яра Славутича
 - Міфологеми в поезії Віри Ворскло
 - Психологія емігранта (на матеріалі україномовної поезії Канади другої половини ХХ ст.)
 - Жанр пісні у творчості Яра Славутича
 - Діяльність організації українських письменників “Слово” у Канаді
 - Особливості вираження проблеми батьківщини в поезії Гната Бердо
 - До питання про періодизацію україномовної літератури в Канаді
 - Visual Poetry of Ukrainian-Canadian Émigré Literature
 - Жанри східної поезії у творчості Яра Славутича
 - Літературний портрет Б. Олександрів (до 100-річчя від дня народження поета)
 - Motif of Death in Ukrainian-Canadian Poetry
-

Одарчук Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Кандидат філологічних наук (спеціальність 10.02.04 – германські мови, 2004). Від початку своєї науково-педагогічної діяльності у 1992 р. донині перебувала на посадах лаборанта, старшого лаборанта, асистента, старшого викладача, доцента кафедри практики англійської мови. Кандидатську дисертацію захистила на засіданні спеціалізованої вченої ради у Київському національному лінгвістичному університеті. Учене звання доцента кафедри практики англійської мови присвоєно у 2007 р.

Має близько 80 наукових, навчально-методичних публікацій, із них два словники, одноосібна монографія, три розділи у колективних монографіях, три посібники з грифом Міністерства освіти і науки України, підручник і посібник із грифом ВНУ імені Лесі Українки. Керівник авторського колективу підручника “English for Theologians”, виданого у Нью-Йорку. Наукові праці опубліковано у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, зокрема дві наукові статті у періодичних виданнях, які включено до наукометричної бази Web of Science.

У лютому 2020 р. пройшла стажування у Європейському Парламенті за програмою “Education for a changing world” (Брюссель, Бельгія). Член міжнародної асоціації викладачів англійської мови TESOL (Teaching English as a Second Language) в Україні (з 2018), учасник дослідницького проекту з гуманітарних наук від Канадського інституту українських студій Альбертського університету (2019–2020). Лауреат Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти (Київ, 2020).

Член вченої ради факультету іноземної філології. Багаторічний член журі (2011–2017, 2021–2023), голова журі II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України, секції “Мовознавство” (2018–2020). Керівник студентської наукової проблемної групи “Дискурс і текст у сучасній лінгвістиці” (з 2016).

Публікації з канадознавства головно присвячені дослідженню інуктитуту, рідної мови інуїтів – корінного народу Канади; вивченню соціальних впливів у суспільно-історичному розвитку цього етносу і його теперішній стан; аналізу канадської літератури українських емігрантів тощо:

- Аглогинативність і полісинтетизм інуктитуту, мови канадських інуїтів (у співавторстві)
 - Духовна криза українського суспільства і шляхи її подолання (за матеріалами історичної повісті Любові Василів-Базюк “Новими стежками”) (у співавторстві)
 - Образ українського православного священника в творах Любові Василів-Базюк (у співавторстві)
 - Особливості мови корінного народу Канади
 - Ревіталізація інуктитуту: міф чи реальність
 - Світоглядні чинники формування інуктитуту та сучасні виклики мові канадських інуїтів (у співавторстві)
 - Українсько-канадські освітні зв'язки (на прикладі дослідницького проєкту) (у співавторстві).
-

Черняк Оксана, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладу, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Кандидат філологічних наук (спеціальність 10.02.04 – германські мови, 2009). Вчитель англійської мови школи-гімназії №21 м. Луцька (1994), асистент кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин (1994), старший викладач кафедри іноземних мов та перекладу (2009), доцент кафедри іноземних мов та перекладу (з 2010), завідувач кафедри іноземних мов та перекладу (2010–2022), викладач англійської мови мовного центру “Світ” Волинського національного університету імені Лесі Українки (2016–2022), керівник мовного центру “Світ” (з 2022), керівник студентської наукової проблемної групи “Проблеми комунікативних невдач у сучасній лінгвістиці” (з 2015). Керує перекладацькою практикою студентів, бере участь у науково-організаційній роботі кафедри, є організатором проведення науково-практичного семінару “Мовні універсалії у міжкультурній комунікації”.

Автор і співавтор близько сотні наукових публікацій, зокрема публікацій у періодичних наукових виданнях, що включені до переліку фахових видань України, до наукометричних баз, зокрема Scopus, Web of Science Core Collection, навчальних посібників (серед них – один посібник з грифом ВНУ імені Лесі Українки), навчально-методичних рекомендацій з теоретичних і практичних курсів, співавтор колективної монографії з канадознавства.

Член Всеукраїнської Асоціації з Мовного Тестування та Оцінювання (ВУАМТО) (2022–2023), член редакційної колегії міжнародного журналу “International Journal of Science, Technology and Society” (2023).

Досліджує дипломатичні відносини Канади й України.

ВІДОМОСТІ про авторів* монографій серії “Канадознавство” 2018-2021 рр.

2018 (у трьох книгах)

ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНИХ КАНАДСЬКО- УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

Бессонова Марина, кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту всесвітньої історії Національної академії наук України, (м. Київ, Україна)

**УКРАЇНЦІ КАНАДИ: ТРУДНОЩІ,
ВИПРОБУВАННЯ, УСПИХИ ТА ДОСЯГНЕННЯ**
Цап Орест, доктор філософії, професор педагогічного факультету Манітобського університету, директор Центру Українських Канадських Студій при Манітобському університеті (м. Вінніпег, Канада)

Кравчук Галина, автор, перекладач, дослідник з питань генеалогії та історії роду (м. Вінніпег, Канада)

* Відомості про вчене звання, посади авторів, назви закладів вищої освіти актуальні на момент публікації монографій

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ Й КАНАДИ

Деделюк Катерина, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО- КАНАДСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Гнедько Катерина, студентка факультету міжнародних відносин, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Маковецька Лариса, кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Мандрик Ірина, кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

УКРАЇНА – КАНАДА: РОЗВИТОК ТОРГОВЕЛЬНО- ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Сищук Андрій, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ПРІОРИТЕТИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ Й КАНАДИ

Пікулик Оксана, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КАНАДОЮ

Братко Ірина, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права, Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Агапова Ірина, студентка факультету міжнародних відносин, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Копачинська Галина, кандидат географічних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Коцан Наталія, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І КУЛЬТУРИ У ПРАЦЯХ ІВАНА ОГІЄНКА

Данилюк Ніна, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ ЯРОСЛАВА-БОГДАНА РУДНИЦЬКОГО

Гапон Леся, кандидат філологічних наук, методист, Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу (м. Тернопіль, Україна)

Лісняк Стефанія, кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, Україна)

ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ ВИКОНАВСЬКЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ: ПЕРСОНАЛІЇ Й КОЛЕКТИВИ

Чернецька Наталія, кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри музично-практичної підготовки, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

УКРАЇНЬСЬКА БІБЛІОТЕКА У СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ДОСВІД КАНАДИ І СВІТУ

Салата Галина, кандидат історичних наук, директор коледжу Київського університету культури (м. Київ, Україна)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ БІЛІНГВІЗМУ В КАНАДІ

Лесик Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Міщук Інна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

АГЛЮТИНАТИВНІСТЬ І ПОЛІСИНТЕТИЗМ ІНУКТИТУТУ, МОВИ КАНАДСЬКИХ ІНУЇТІВ

Мірончук Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

Одарчук Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В МОЛОДІЖНІЙ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ КАНАДИ

Василенко Ольга, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Гончарук Світлана, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Малімон Леся, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ФУНКЦІЇ ТЕРМІНІВ ЕКОМАРКЕТИНГУ В КАНАДСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Кушнерук Світлана, аспірантка кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

**СЕНСОРНА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ
ОБРАЗОТВОРЕННЯ В ПОЕЗІЇ МАРГОТ
ОЗБОРН**

Ботвінко-Ботюк Олена, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов, Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)

Коляда Еліна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Мусійчук Тетяна, викладач кафедри міжнародної мовної комунікації, Національний університет “Острозька академія” (м. Острог, Україна)

**КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ
МАРГАРЕТ ЛОРЕНС “КАМ’ЯНИЙ АНГЕЛ”**

Бойчук Валентина, аспірантка кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Єфремова Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

**ОБРАЗ КАНАДИ В СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Полковський Валерій, доктор філософії, директор Центру канадознавства Національного університету “Острозька академія” (м. Острог, Україна), президент компанії “Східноєвропейські можливості” (м. Сейнт-Альберт, Канада)

**ВНЕСОК ЯРОСЛАВА-БОГДАНА
РУДНИЦЬКОГО В РОЗВИТОК
УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАУКОВИХ РОЗВІДОК
КАНАДСЬКОГО ПЕРІОДУ ЖИТТЯ І
ТВОРЧОСТІ ВЧЕНОГО)**

Гапон Леся, кандидат філологічних наук, методист, Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу (м. Тернопіль, Україна)

РОЛЬ ІВАНА ОГІЄНКА В СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Марчук Людмила, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

ХРИСТИЯНСЬКИЙ *SACRUM* – ІНТЕГРАЛЬНИЙ АСПЕКТ МОЛИТВИ В ХУДОЖНЬОМУ МИСЛЕННІ УЛАСА САМЧУКА

Комінярська Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та суспільних дисциплін, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка (м. Кременець, Україна)

МІФОЛОГЕМИ У ПОЕЗІЇ ВІРИ ВОРСКЛО

Накашидзе Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (м. Дніпро, Україна)

“УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК”

К. АНДРУСИШИНА І Я. КРЕТА: КАНАДСЬКИЙ ВНЕСОК В УКРАЇНСЬКУ ЛЕКСИКОГРАФІЮ

Старко Василь, кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри прикладної лінгвістики, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ФУНКЦІЇ ФОРМАНТІВ -АК/-'АК, -ЧАК В УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩАХ КАНАДИ (НА МАТЕРІАЛІ СЛОВНИКА

Ф. БОГДАНА “СЛОВНИК УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ У КАНАДІ”)

Бачинська Галина, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, Україна)

Вербовецька Оксана, кандидат філологічних наук, викладач кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, Україна)

**THE MAN WHO “STARTED ALL THIS
MULTICULTURALISM BUSINESS”: PAUL
YUZYK AND THE “THIRD FORCE”**

Ціпко Сергій, доктор філософії, заступник директора Канадського інституту українських студій, Альбертський університет (м. Едмонтон, Канада)

**USING INFORMATION AND
COMMUNICATION CAPACITY OF MEDIA FOR
THE ELECTRONIC ARCHIVE FORMATION
PROCESS TO PROMOTE HISTORICAL AND
CULTURAL HERITAGE OF THE UKRAINIAN
DIASPORA IN CANADA**

Альбота Соломія, кандидат філологічних наук, асистент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет “Львівська політехніка” (м. Львів, Україна)

Білушак Тетяна, кандидат історичних наук, асистент кафедри соціальної комунікації та інформаційної діяльності, Національний університет “Львівська політехніка” (м. Львів, Україна)

Пелещин Андрій, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної комунікації та інформаційної діяльності, Національний університет “Львівська політехніка” (м. Львів, Україна)

LANGUAGE SITUATION IN CANADA

Галапчук-Тарнавська Олена, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)
Семенюк Антоніна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Хникіна Оксана, кандидат філологічних наук, доцент кафедри
іноземних мов природничо-математичних спеціальностей,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

CANADIAN HUMOUR: LANGUAGE AND SPEECH DEVIATIONS

Кобякова Ірина, кандидат філологічних наук, професор, завідувач
кафедри германської філології, Сумський державний університет
(м. Суми, Україна)

Швачко Світлана, доктор філологічних наук, професор кафедри
германської філології, Сумський державний університет (м. Суми,
Україна)

PECULIARITIES OF BUSINESS COMMUNICATION IN CANADA AND UKRAINE

Навроцька Ірина, кандидат філологічних наук, асистент кафедри
практики англійської мови, Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Семенюк Антоніна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри
практики англійської мови, Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Шкаровецька Алла, асистент кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

THE FRENCH-CANADIAN SCHOOL OF LACUNOLOGY AND THE UKRAINIAN LACUNOLOGY STUDIES

Анохіна Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент, докторант,
Київський національний лінгвістичний університет (м. Київ,
Україна)

UKRAINIANNES AND UKRAINIANISMS IN ENGLISH-CANADIAN LITERATURE

Калиновська Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри
практики англійської мови, керівник Центру канадознавства,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

MULTIMODAL CHARACTER OF CINEMATIC EMOTIONS (USING SOURCE MATERIAL FROM THE FILM “BITTER HARVEST”)

Крисанова Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

METHODS OF TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE CANADIAN EDUCATIONAL SYSTEM

Мазурик Інна, студентка факультету іноземної філології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Павлюк Алла, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Рогач Оксана, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, декан факультету іноземної філології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

TRENDS OF DEVELOPMENT OF FOLKLOR STUDIES IN THE CANADIAN-UKRAINIAN EDUCATIONAL SPACE

Вовк Мирослава, доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій навчання дорослих, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, Національна академія педагогічних наук України (м. Київ, Україна)

Семенов Олена, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (м. Суми, Україна)

2019

**КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ СТИЛЬ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА КАНАДИ
ДЖАСТІНА ТРЮДО**

Гошилик Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна)

Себій Мар'яна, студентка факультету іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна)

**ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА КАНАДИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ШЛЯХ
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

Братко Ірина, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права, Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

**ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КАНАДІ**

Білушак Тетяна, кандидат історичних наук, асистент кафедри соціальної комунікації та інформаційної діяльності, Національний університет "Львівська політехніка" (м. Львів, Україна)

**СВІТОГЛЯДНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІНУКТИТУТУ ТА
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МОВІ КАНАДСЬКИХ ІНУЇТІВ**

Мірончук Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

Одарчук Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

**КАНАДСЬКІ КОЛИСКОВІ ЯК ФРАГМЕНТ МОВНОЇ
КАРТИНИ СВІТУ**

Гончарук Світлана, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНА ЛЕКСИКА В КАНАДСЬКИХ ВИДАННЯХ

Марчук Людмила, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

КАНАДСЬКІ ТОПОНІМИ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Калиновська Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, керівник Центру канадознавства, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ КАНАДИ (НА МАТЕРІАЛІ СЛОВНИКА Ф. БОГДАНА)

Бачинська Галина, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, Україна)

Вербовецька Оксана, кандидат філологічних наук, викладач кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, Україна)

ОБРАЗ КАНАДИ В УКРАЇНСЬКІЙ РАДЯНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Полковський Валерій, доктор філософії, президент компанії “Східноєвропейські можливості” (м. Сейнт-Альберт, Канада), директор Центру канадознавства Національного університету “Острозька академія” (2010-2018) (м. Острог, Україна)

СПАДЩИНА КОБЗАРЯ ВІД ТОРОНТО ДО КИЄВА:**КАТЕГОРІЯ НЕГАЦІЇ**

Кобякова Ірина, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської філології, Сумський державний університет (м. Суми, Україна)

Швачко Світлана, доктор філологічних наук, професор кафедри германської філології, Сумський державний університет (м. Суми, Україна)

ЛІНГВАЛЬНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ СВІТУ РЕЧЕЙ В РОМАНІ**МАРГАРЕТ ЛОРЕНС “КАМ'ЯНИЙ АНГЕЛ”**

Єфремова Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Коляда Еліна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ РОМАНУ ДЖОРДЖА РИГИ**“ГОЛОДНІ ГОРИ”**

Малімон Леся, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Лепка Діана, студентка факультету іноземної філології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

2020 (у двох книгах)**КАНАДСЬКИЙ ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ БРЕНДИНГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

О'Нейл Морін Уотерс, доктор філософії, доцент, Ліонський університет (м. Ліон, Франція)

ЗДОБУТКИ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ СЕКТОРІ

Клиніна Тетяна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та документознавства, Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

Кондрашевська Юлія, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та документознавства, Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ

Блушак Тетяна, кандидат історичних наук, асистент кафедри соціальної комунікації та інформаційної діяльності, Національний університет “Львівська політехніка” (м. Львів, Україна)

Вінтонів Христина, кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (м. Івано-Франківськ, Україна)

ОСМИСЛЕННЯ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 рр. МЕДІАПРОСТОРОМ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ

Благовірна Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування і журналістики, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Кошелюк Олена, кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування і журналістики, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КАНАДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Калиновська Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, керівник Центру канадознавства,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Коляда Еліна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

МОВА УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ В ПРАЦЯХ УЧЕНИХ УКРАЇНИ І КАНАДИ

Данилюк Ніна, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

БІБЛІЙНІ ПЕРЕКЛАДИ ІВАНА ОГІЄНКА В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Марчук Людмила, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В КАНАДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Малімон Леся, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Сірук Юлія, студентка факультету іноземної філології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ ДЖОРДЖА РИГИ

Полковський Валерій, доктор філософії, президент компанії “Східноєвропейські можливості” (м. Сейнт-Альберт, Канада), директор Центру канадознавства Національного університету “Острозька академія” (2010–2018) (м. Острог, Україна)

МОТИВ НОСТАЛЬГІЇ В УКРАЇНОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ КАНАДИ

Накашидзе Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (м. Дніпро, Україна)

КОНЦЕПТОСФЕРА КАНАДСЬКИХ ЗАБАВЛЯНОК

Гончарук Світлана, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ЕМОЦІЙНА КОНЦЕПТОСФЕРА РОМАНІВ МАРГАРЕТ ЛОРЕНС

Бойчук Валентина, кандидат філологічних наук, старший викладач, Луцький педагогічний коледж (м. Луцьк, Україна)

Єфремова Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ КАНАДСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ємець Олександр, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології та перекладознавства, Хмельницький національний університет (м. Хмельницький, Україна)

Дмитрошкін Денис, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри германської філології та перекладознавства, Хмельницький національний університет (м. Хмельницький, Україна)

МОРФОЛОГІЧНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩ У КАНАДІ

Бачинська Галина, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, Україна)

Вербовецька Оксана, кандидат філологічних наук, викладач кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, Україна)

2021**РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КАНАДІ:
ІСТОРИКО-УПРАВЛІНСЬКІ СТУДІЇ**

Козюра Ігор, доктор наук з державного управління, професор кафедри менеджменту, Полтавський університет економіки і торгівлі (м. Полтава Україна)

**КАНАДСЬКИЙ ВАРІАНТ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ:
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК**

Коляда Еліна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

**ВИВЧЕННЯ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ
ПРО ЕМІГРАЦІЮ ДО КАНАДИ І США**

Данилюк Ніна, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

**КОНЦЕПТ ДУША ТА ДУХОВНІСТЬ В ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ І
ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ОГІЄНКА**

Марчук Людмила, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

**ЛІТЕРАТУРНИЙ ПОРТРЕТ Б. ОЛЕКСАНДРІВА
А(ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПОЕТА)**

Накашидзе Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (м. Дніпро, Україна)

**ПРОСВІТНИЦЬКА ПОДОРОЖНЯ ПРОЗА
ЯРОСЛАВА-БОГДАНА РУДНИЦЬКОГО**

Калиновська Ірина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, керівник Центру канадознавства, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

**Видання, зініційовані Центром канадознавства
Волинського національного університету
імені Лесі Українки:**

1. Україна – Канада: сучасні наукові студії [Текст]: колективна монографія в 3-х кн.

Кн. 1 = Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph [Text]: in three books.
Book 1. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 132 с.

Кн. 2 = Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph [Text]: in three books.
Book 2. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 132 с.

Book 3 = Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph [Text]: in three books.
Lutsk : Vezha-Druk, 2018. 108 p.

2. Україна – Канада: матеріали I Міжнародного науково-практичного конгресу з канадознавства (21–21 червня 2018 року, м. Луцьк, Україна)

Україна – Канада: матеріали I Міжнародного науково-практичного конгресу з канадознавства (21–21 червня 2018 року, м. Луцьк, Україна) = Ukraine – Canada: the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (June 21–24, 2018, Lutsk, Ukraine). Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 1 електр. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 6,24 Мб.

3. Канадознавство: суспільство, культура, мова: колективна монографія

Канадознавство: суспільство, культура, мова: колективна монографія = *Canadian Studies: Society, Culture, Language* [Text]: Collective Monograph. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 152 с.

4. Канадознавство: соціальні та освітні візії: колективна монографія

Канадознавство: соціальні та освітні візії [Текст]: кол. моногр. у 2-х кн. Кн. 1 = *Canadian Studies: Social and Educational Visions* [Text]: Collective Monograph in two books. Book 1. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 160 с.

5. Канадознавство: філологічні візії: колективна монографія

Канадознавство: філологічні візії [Текст]: колективна монографія у 2-х кн. Кн. 2 = *Canadian Studies: Philological Visions* [Text]: Collective Monograph in two books. Book 2. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 160 с.

6. Канадознавство: мова та суспільство: колективна монографія

Канадознавство: мова і суспільство [Текст]: кол. моногр. = *Canadian Studies: Language and Society* [Text]: Collective Monograph. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 208 с.

Наукове видання

Авторський колектив:

Гордун Світлана
Калиновська Ірина

Карась Ганна
Коляда Еліна

Ляшенко Ірина
Одарчук Наталія
Черняк Оксана

**КАНАДОЗНАВСТВО:
суспільні й філологічні візії**

Колективна монографія

Вступне слово та післяслово
Ірина Калиновська

Літературний редактор
Наталія Щульська

Художній редактор
Анна Косенко

Керівник авторського колективу
Ірина Калиновська
(*Центр канадознавства Волинського національного
університету імені Лесі Українки*)

Формат 60x84 ¹/₁₆. Обсяг 13,48 ум. друк. арк., 13,21 обл.-вид. арк.
Наклад 300 пр. Зам. 112. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. +38 066 936 25 49).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.